

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

ALENKA ŠINK

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

Športno treniranje
Športna gimnastika

**TELOVADEC, TABORNIK, PROFESOR
MARJAN DOBOVŠEK**

DIPLOMSKO DELO

MENTOR
dr. Ivan Čuk
SOMENTOR
mag. Toni Bolkovič
RECENZENT
dr. Tomaž Pavlin

ALENKA ŠINK

Ljubljana, 2008

ZAHVALE

Diplomsko delo posvečam staršem, ker so mi omogočili študij na Fakulteti za šport in mi vsa leta študija stali ob strani.

Zahvaljujem se mentorju dr. Ivanu Čuku, somentorju mag. Toniju Bolkoviču in konzultantu dr. Tomažu Pavlinu za strokovno pomoč in nasvete pri izdelavi diplomskega dela.

Zahvaljujem se Marjanu Dobovšku (Manču), Jožetu Dobovšku, Anji Dobovšek, Slavku Doklu, Janezu Pencu in Marjanu Moškonu, ki so mi namenili svoj čas in mi bili v veliko pomoč pri iskanju podatkov, ki sem jih uporabila pri delu.

Zahvaljujem se Mariji Mali - Iki za lektoriranje diplomskega dela.

Ključne besede: Marjan Dobovšek, biografija, profesor, tabornik, telovadec, zgodovina

MARJAN DOBOVŠEK

Alenka Šink

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2008

Športno treniranje, Športna gimnastika

Število strani: 102 , število virov: 20, število prilog: 7

IZVLEČEK

Avtorica je v diplomskem delu obravnavala življenje in delo Marjana Dobovška. Na enem mestu so zbrani podatki o človeku, katerega delo je bilo na raznih področjih udejstvovanja povezano z mladino.

S sodelovanjem v Orlovskih društvih in telovadnem društvu Partizan ter z udejstvovanjem v športnem klubu Ilirija in pri tabornikih je prispeval pomemben delež k zgodovini telesne vzgoje in zgodovini športa nasploh.

Med obema vojnoma je študiral na Visoki šoli za telesno kulturo V Berlinu, na univerzi v Ljubljani je diplomiral iz zemljepisa in zgodovine, na gimnaziji v Novem mestu pa je opravljal poklic profesorja. Zaradi pametnega in neprisiljenega posredovanja znanja in izkušenj dijakom še danes velja za eno izmed legend na tamkajšnji gimnaziji.

Udeležence je s taborniško dejavnostjo želel pripraviti na skupno življenje, jih pozitivno motivirati in sodelovati pri oblikovanju trajnih delovnih navad.

V diplomskem delu zbrani podatki o življenju in delu Marjana Dobovška so doprinos k zgodovini športa in športne gimnastike in pomenu ohranjanja športne dediščine.

Na koncu so podani intervjuji tistih, ki so ga poznali kot telovadca, profesorja, tabornika in kot družinskega človeka: Jože Dobovšek, Anja Dobovšek, Slavko Dokl, Janez Penca in Marjan Moškon.

Key words: Marjan Dobovšek, biography, profesor, boy scout, gymnast, history

MARJAN DOBOVŠEK

Alenka Šink

University of Ljubljana, Faculty of sports, 2008

Sports training, Sports gymnastic

Number of pages: 102, number of sources: 20, number of enclosures: 7

ABSTRACT

In this work, the author discussed the life and work of Marjan Dobovšek. His work, which was closely connected with youth in different areas of interest, is collected in one place.

He contributed a significant part in dolenjska gymnastic history and in history of sports in general, especially with participating in Gymnastic Club Partizan, sports Club Ilirija, boy scouts and many Eagle Associations.

During both wars, he studied on Berlin Faculty of Sports, earned a degree in geography and history on University of Ljubljana and worked as a professor in gymnasium in Novo mesto. He is still remembered as one of the legends on that gymnasium, because of his intelligent, unforced and natural mediation of knowledge and experience to the students.

He was trying to prepare participants on a common life with scout activity, motivate them in a positive way and take part in moulding permanent working habits.

Data, which is collected in this work about life and work of Marjan Dobovšek, is a contribution to the history of sports in general, sports gymnastic and is also world sports heritage.

In the end, there are enclosed interviews of those, who remembered him as a gymnast, professor, boy scout and a family man: Jože Dobovšek, Anja Dobovšek, Slavko Dokl, Janez Penca, Marjan Moškon.

KAZALO

1. UVOD	8
2. OTROŠTVO	10
3. MLADOST	13
4. V ŠOLSKI KLOPI.....	16
5. DRUŽINA.....	24
6. TELESNO KULTURNO DELOVANJE	33
6.1. PRVI ŠPORT	33
6.2. NOGOMET	34
6.3. ATLETIKA	35
6.4. TELOVADBA	37
6.4.1. ORGANIZACIJA OREL	37
6.4.2. TELOVADNO DRUŠTVO PARTIZAN	40
6.4.3. ZLET BRATSTVA IN ENOTNOSTI	41
6.5. ŠAH.....	42
6.6. IZLETNIŠTVO, POHODNIŠTVO, PLANINISTVO	43
6.7. ALPINIZEM	51
6.8. SMUČANJE	52
6.9. TABORJENJE.....	53
6.10. RADIJSKE GIMNASTIČNE VAJE.....	58
6.11. ŠPORTNI NOVINAR.....	59
7. SLUŽBOVANJA.....	60
7.1. PROFESOR.....	60
7.2. ZADRUGA STADION.....	72
7.3. KULTURNO PROSVETNA DEJAVNOST	73
8. SREČANJE Z ANGELI	76
9. RADI SE GA SPOMINJAJO.....	77
9.1. JOŽE DOBOVŠEK - SIN.....	77
9.2. ANJA DOBOVŠEK - VNUKINJA.....	80
9.3. SLAVKO DOKL - NOVINAR	81
9.4. JANEZ PENCA - ŠPORTNI DELAVEC.....	83
9.5. MARJAN MOŠKON - NOVINAR.....	85
10. ZAKLJUČEK.....	87
11. LITERATURA	89

12. SLIKOVNO GRADIVO.....	91
13. PRILOGE.....	92

1. UVOD

Diplomsko delo, kjer bodo na enem mestu prikazani in zbrani podatki o življenju in delu Marjana Dobovška, je doprinos dolenjski zgodovini telesne vzgoje in zgodovini športa nasploh, in pomeni ohranjanje športne dediščine. V svojem delu sem želela intelektualca, kot je bil Marjan Dobovšek, predstaviti s štirih zornih kotov: kot športnika, profesorja, tabornika in družinskega človeka.

Telesnokulturni delavec, dolgoletni gimnazijski profesor zgodovine in zemljepisa, tabornik Marjan Dobovšek se je rodil natanko 50 let prej kot moj oče, 5. junija 1907, v Ljubljani. Tudi zaradi tega zanimivega podatka sem želela izvedeti o njem čim več. Z brskanjem po knjižnih policah sem pridobila veliko podatkov o njem, prav tako so bile pomembne informacije časopisni viri, revije, poročila in druge strokovne publikacije. Zelo veliko so o njem povedali njegovi prijatelji, učenci in sorodniki, s katerimi sem opravila polstrukturirani intervju, katerega osnovna značilnost je, da vprašanja niso določena že vnaprej, temveč vodi spraševalec pogovor z intervjuvancem le po opornih točkah. To doprinese fleksibilnost v komunikaciji in dovoljuje, da se pogovor oz. intervju vodi v širino kot tudi v globino problema.

Profesorja Dobovška je že v mladih letih pritegnil šport: od plezanja po strehi in drevesih na domačem sadnem vrtu do nogometaša in odličnega metalca diska, ki ga je vrgel 40 m daleč in za svetovnim rekordom zaostal manj kot 10 m. Sodeloval je v Orlovskih društvih in telovadnem društvu Partizan, sprva kot telovadec, kasneje kot vaditelj mladcev.

Osnovno šolo in klasično gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. Že v gimnaziji ga je profesor Šarabon navdušil za študij geografije in zgodovine. Po prvem izpitu v Ljubljani je odšel v Berlin na Visoko šolo za telesno kulturo, kjer se je tri semestre seznanjal z raznimi športnimi panogami, s poudarkom na splošni telesni vzgoji. Ob uvedbi šestojanuarske diktature je izgubil štipendijo in zato nadaljeval študij geografije in zgodovine v Ljubljani. Diplomiral je 1932. leta.

Po diplomi je bil honorarno nastavljen za pouk telesne vzgoje na gimnaziji pri uršulinkah v Ljubljani. Čez dve leti je dobil zaposlitev na gimnaziji v Novem mestu. Jeseni 1937 je bil premeščen za pol leta na realko v Ljubljano, nato je bil leta 1938 referent za telesno vzgojo pri Mestni občini Ljubljana.

Tik pred 2. svetovno vojno je postal upravitelj Plečnikovega stadiona za Bežigradom. Med vojno je bil uradnik na mestni občini, kjer je pomagal marsikomu, ki je bil v težavah. Po vojni je bil obsojen na prisilno delo in odvzem državljanskih pravic. Po odsluženi kazni je dobil službo kot profesor zemljepisa in zgodovine na gimnaziji v Novem mestu in tam ostal do upokojitve.

Pri svojem pedagoškem delu je bil znan po raznovrstnosti. Poleg dela v razredu, kjer je znal poiskati stik z dijaki in jih motivirati za delo, se je ukvarjal še z delom v gledališču, pripravljaj skupinske vaje za razne prireditve, ki so bile tedaj v modi, vodil in organiziral taborjenja v Rabcu in na Šentjanah nad Portorožem.

V družini Dobovšek je bilo pet otrok, od katerih so danes živi še trije. Žena Elza je učila na osnovni šoli, kasneje na učiteljišču.

Marjan Dobovšek je šel v pokoj šele pri 68 letih. Nekaj let prej se je naučil šofirati in si kupil katrco. Sicer je bil navdušen kolesar. Ravno po kolesu so ga poznali mnogi Novomeščani.

Zadnja leta je, od avgusta 1994, prebival v Domu starejših občanov v Šmihelu. Umrli je po hudem vnetju 8. decembra 2003 v svojem 97. letu. Pokopan je v družinskem grobu v Ločni zraven žene Elze, hčerke Janike in sina Tomaža.

2. OTROŠTVO

Marjan Dobovšek se je rodil 5. junija 1907 v Ljubljani v meščanski družini kot drugi izmed petih otrok. Njegov oče Franc je bil uspešen muzejski preparator, znani metuljar, restavrador in fotograf. Na žalost je umrl še mlad v 1. svetovni vojni nekje v Bosni. Zapustil je družino s petimi otroki, ki se je težko prebijala skozi življenje. Mati je bila iz stare ljubljanske družine Premkovih.

Slika 1: Marjan Dobovšek pri 5 letih

Mama mu je več let pozneje povedala, kako je na svoj rojstni dan, 5. junija 1908, shodil. Bili so v dnevni sobi. Njegov oče je sedel na divanu, mama je z njim prišla v sobo tako, da ga je vodila pred seboj, drže za obe roki. Obstala je kak meter oddaljena od očeta. Sklonila se je in malemu Marjanu vzpodbudno rekla, naj poskusi sam stopiti k papanu (tako so klicali očeta). Okleval je, vendar ko je papa stegnil roki proti njemu, ga je mama spustila, on pa je stekel nekaj korakov papanu v naročje.

Čeprav še majhnega, ga je oče večkrat vzel s seboj na izlete na Golovec, Šmarno goro in drugam.

V nedeljo, spomladi leta 1913, jih je papa peljal na izlet na Rašico. Z vlakom so se peljali do Ježice, kjer so izstopili in šli po mostu preko Save. Pri pogledu na deročo vodo, ki je hitela pod mostom brez prestanka, je Marjana postalo strah in oprijel se je očetove roke. Oče ga je pomirjevalno stisnil k sebi in mu rekel, naj nekaj časa gleda na površino Save, ki je tekla pod mostom. »Ali se ti ne zdi, da se midva z mostom premikava proti Šmarni gori?« Ta papanova pripomba mu je ostala v spominu.

S papanom sta naredila spominski izlet z vlakom do Medvod in nato sta šla preko mostu pri Medvodah. Tam sta občudovala mline, ki so imeli premakljive drogoze z mlinskimi kolesi v navpični smeri. Tako so mlinarji uravnavali višino lopat vodnih koles z gladino mimo tekoče Save. S papanom sta šla loviti metulje v gozd ob levem bregu Save navzgor in Marjan je ujel metulja, ki ga je papa skrbno spravil. Mogoče ravno na svoj šesti rojstni dan.

Konec septembra ali morda prve dni oktobra leta 1913 ga je papa vzel s seboj na sprehod na Ljubljanski grad. Po kosilu sta šla po Streliški ulici mimo Ljudskega doma in Drelsejeve graščine po strmi stezi prav do vhoda v Ljubljanski grad. Papa ga je prijel za desnico in pozvonil pri vratih v grajski stolp. Čez nekaj časa je zarožljalo v ključavnici, odprla so se vrata in grajski čuvaj je po vojaško pozdravil papana, s katerim sta se poznala iz časov služenja v vojski. Papa je prosil čuvaja, da jima dovoli iti na ploščad na vrhu grajskega stolpa, od koder bo svojemu sinu pokazal Ljubljansko barje s Krimom in na drugi strani panoramo Savinjskih Alp. Z vrha stolpa sta se obrnila proti Krimu, pod katerim je Marjan začudeno gledal Ljubljansko barje, spremenjeno v veliko jezero. Gruberjev prekop so takrat poglobljali in vsa voda Ljubljanice je tekla po svoji strugi skozi mesto. Jesensko deževje je povzročilo, da se je vodna gladina Ljubljanice v Trnovskem pristanu dvignila več metrov prav do roba struge. Na samem barju se je narasla voda preko nizkih bregov razlila v pravo jezero, iz katerega so gledala drevesa, nekatere ceste in hiše. Ta grozljiv pogled je Marjanu ostal v neprijetnem spominu. Popolnoma drugačen vtis je nanj napravil pogled proti severu, kjer je občudoval panoramo visokih gora. Zapomnil si je imena treh vrhov: Kočne, Grintovca in Ojstrice. Prav tako mu je v spominu ostal kot osamela gora Storžič, Triglav kot najvišji vrh v Julijskih Alpah, in Stol, o katerem je papa govoril, ko sta se vračala domov.

V Šmartnem pod Šmarno goro je živela mamina starejša sestra Ivanka, poročena z Jožetom Rotarjem, ki je imel gostilno na vrhu klanca ob cesti, ki pelje iz Tacna v Šmartno. Tja so večkrat šli na obisk. Z vlakom so se peljali do Vižmarij in nato pešačili dobre pol ure do mostu preko Save pred Tacnom. Ta most je bil ožji od mostu pri Ježici. Kakih 100 metrov navzgor od mostu dela Sava brzice, ki jih je

Marjan vedno občudoval, ko so šli preko mostu. Danes so v športnem svetu te brzice znane po kajakaških prireditvah v slalomu na divjih vodah.

Marjanova mama je kot vojna vdova dobila v belgijski vojašnici trafiko za kasarniško uporabo, kamor so se v pozni jeseni leta 1920 tudi preselili. Že naslednje leto so se morali preseliti v zadnje stanovanje v nekdanji šentpetrski vojašnici, ki je še bilo na razpolago. V njem je bila majhna soba z enim oknom levo ob vhodu in poleg nje velika soba. Oboje je služilo v avstro-ogrski vojski za stražarnico ob vhodu. Več mesecev so se mučili s preganjanjem stenic. Vsako jutro so s krpico, ovito na koncu ošiljenega svinčnika in namočeno v petroleju, ki so ga imeli v prazni pločevinki od kreme za čevlje, sistematično namazali vse špranje. Vztrajno in natančno čiščenje se je uspešno končalo in odslej so imeli mir pred stenici. Kasneje so dobili še eno sobo na istem hodniku, vendar ločeno od prvih dveh sob. To sobo so si uredili trije bratje tako, da so postavili štiri železne postelje. Četrta je bila za rezervo za morebitnega gosta.

3. MLADOST

Marjan je od leta 1921 do 1926 hodil na počitnice k teti Ančki v Boštanj. Z vlakom se je vozil iz Ljubljane preko Zidanega Mostu do Sevnice in od daleč občudoval tok Save, zoženo strugo in brzice pri Zagorju in Hrastniku, od Zidanega Mostu naprej pa njeno široko strugo. S kolodvora v Sevnici je hodil več kot 1 km navzdol ob Savi do lesenega mostu preko nje na njen desni breg in ob njej navzgor do reke Mirne. Od tam je po strmem klancu prispel do tete. Največ ji je pomagal pri spravljanju jabolk in stiskanju jabolčnika s staro leseno stiskalnico z dolgim tramom, na katerega koncu je navijal na lesen vijak s pomočjo lesene matice pritrtjen težak kamen. Težko obložen s polnim nahrbtnikom jabolk se je vračal po isti poti. Ob lepem vremenu je bila voda v Savi do Zagorja zeleno modro prozorna, od Trbovelj naprej pa zaradi vodnega izpiranja premoga v separaciji umazano kalna.

Leta 1922 je bil dva tedna na počitnicah pri sošolcu Antonu Ovnu. Tonetovi starši so imeli v Stranski vasi pri Črnomlju kmetijo. Na teh počitnicah se je Marjan naučil plavati prsno s pomočjo dveh svinjskih mehurjev, napihnjenih z zrakom in povezanih z vrvico. Kopali so se v Lahinji, katere voda je bila topla, medtem ko je močan bližnji izvir Krupe imel zelo mrzlo vodo. Marjan je zelo rad pomagal pri kmečkih opravilih. Posebej mu je ostalo v spominu nabiranje gob, jurčkov, ki so jih nabrali v velikih količinah in jih še isti večer očiščene in razrezane na tanke rezine pripravili za sušenje. S sošolcem sta se dvakrat udeležila sestanka dijakov iz Bele krajine v Semiču. Vodil ga je kaplan Vindišer.

Po vrnitvi iz Bele krajine je Marjan preostali del počitnic ob lepem vremenu izkoriščal za dnevne popoldanske sprehode do desnega brega Save pri vasi Tomačevo. Spotoma je treniral hitro hojo, tako da je od šentpeterske vojašnice do brega Save prišel prej kot v 50 minutah.

Šaljiva izkušnja se mu je dogodila v 16. letu starosti, ko so se trije gimnazijci s šotorom odpravili v Kamniško Bistrico. Iz Kamnika so šli proti Kamniški koči, kjer so se ustavili na Kopišču, ki je malo razširjen prostor kilometer pred kočjo. Odločili so se, da bodo na prostoru, pokritem z mahom, postavili šotor in prenočili. Nihče ni pomislil na možnost, da bi ponoči deževalo. To se je res zgodilo in točno skozi sredino šotora je pritekel potoček. Seveda so se mu morali umakniti do roba šotora, da se niso zmočili.

SPOMINI NA SAVO

Marjan je prišel v neposreden stik s savsko vodo julija 1918, ko je bil na počitnicah pri Plutovih v Kranju. Prevladovalo je lepo vreme in skoraj vsak dan so se šli po kosilu kopat v Kokro, katere voda se je močno segrela v sončni pripeki sredi skalovitega kanjona. Neko popoldne, ko je bila voda v Kokri izredno topla, so šli do izliva Kokre v Savo. Nekaj starejših fantov je zaplavalo v Savo, vendar pa se jim je zdela voda premrzla. Tudi Marjan je do kolen zabredel v plitvino Save. Imel je občutek, da mu mrzla tekoča Sava reže v kožo. Seveda se je hitro vrnil na breg s sklepom, da bo Savo raje gledal od daleč.

Pepi Hafner je bil sin očetovega prijatelja, tri leta starejši od Marjana in njegov vzornik pri raznih mladostnih igrah. Vodil jih je, kadar so skrivoma delali pohode »na skalovje« v sosedovem vrtu za Marjanovo hišo ob Gruberjevem prekopu in spotoma rabutali ribez. Z njim je doživel nepozabna doživetja s kajakom po Savi. Pepi si je kot prvi v Sloveniji omislil zložljiv čoln Faltboot firme Klepper iz Nemčije. Marjana je povabil, da sta skupaj na Špici (pri odcepu Gruberjevega prekopa od Ljubljane) sestavila zložljiv čoln dvojček za dva veslača. Veslala sta po Ljubljani navzgor prav do Podpeči, kjer so veliki kamnolomi zelo dobrega apnenca. Naslednji dan sta odveslala do železniškega mostu pri Preserju. Pri plovbi nazaj mimo podpeškega kamnoloma sta občudovala ogromne sklade apnenca. Tretjo vožnjo sta izpeljala od sotočja Gruberjevega kanala z Ljubljano do izliva Ljubljane v Savo in po Savi do Laz. Pri Fužinah in pri Vevčah sta izstopila in obšla jezova po kopnem s kajakom na rami. Četrta vožnja je potekala od Črnuč do Zidanega Mostu. Pred prvimi brzicami pri Zagorju sta pristala na desnem bregu, izstopila iz čolna in si ogledala kanal, ki so ga splavarji napravili pred stoletji. Brzice pri Hrastniku so nevarnejše in tok ju je zagrabil, še preden sta zagledala kanal za splave in sta bila mimo že sredi glavnega toka. Instinktivno sta usmerjala kajak mimo skal v smer glavnega toka in v nekaj sekundah so bile brzice za njima. Pristala sta v Zidanem Mostu na levem bregu Save po izlivu Savinje na lepem produ. Sonce je prijetno grelo in sušilo premočeno obleko in kožo kajaka med razstavljanjem njegovega ogrodja.

Konec julija 1927 se je kot sopotnik v kajaku Pepija Hafnerja neposredno seznanil s Savo v njenem srednjem toku od Ježice do Siska, in sicer v treh vožnjah. Prvič sta se peljala po Ljubljani do izliva v Savo in po njej do Kresnic. To je bila nekakšna uvodna preizkušnja za prvo vožnjo z dvosedežnim kajakom po srednjem toku Save. Drugič sta plula od prodnatega levega brega Save izpod mostu čez Savo pri Ježici, skozi Črnuče do Zidanega Mostu, in pristala na prodnatem levem bregu Save po izlivu Savinje v Savo. Ta vožnja je bila zanju, začetnika, drzna preizkušnja zlasti v brzicah pri Hrastniku. Tretjič sta se peljala s kajakom v dvodnevni vožnji od Zidanega Mostu do Siska. Med to skoraj dolgočasno vožnjo ju je posebno zanimal način regulacije po prodnatem terenu od Krškega do Brežic.

Od leta 1928 naprej je postajala Sava vedno manj vabljiva. Ena sama dogodivščina mu je ostala v »herojskem« spominu. Bilo je poleti 1933. S skupino 12 učenk nižje gimnazije pri uršulinkah, kjer je honorarno poučeval poleg telovadbe tudi zemljepis, je napravil poldnevni izlet do brega Save pri vasi Tomačevo. Pri pouku zemljepisa je govoril o delovanju tekoče vode. Omenil je, kako je kot sedmošolec pred desetimi leti preusmeril tok Save in jim postopek tudi s kredo skiciral na tabli. Seveda bi učenke rade to videle na terenu. Tako je z dovoljenjem vodstva šole prišlo do tega izleta. Takoj, ko so prišli do brega Save, je ugotovil, da se je v desetih letih vse spremenilo. Po široki strugi je voda enakomerno tekla pri nizkem vodnem stanju. Na misel mu je prišlo, da bi učenkam pokazal, kako se na ugodnem mestu prebrede velika reka. Res jo je prebredel in z druge strani prišel nazaj v suhih kopalkah. Med bređenjem mu voda nikjer ni segla nad višino kolen. Nakar je še enkrat bredel preko Save z dvema učenkama. Da je šlo lažje, je nehote vodil prečkanje s tokom Save, tako da so pribredli na drugi breg precej nižje kot on v prvem poskusu. Nazaj grede je obema učenkama dejal, naj mirno bredeta čimbolj naravnost. In res so prebredli Savo prav pri čakajoči skupini. Vsi so se oddahnili, da se je ta praktična vaja v naravi tako srečno končala.

4. V ŠOLSKI KLOPI

Prvega septembra 1913 je Marjan začel hoditi v prvi razred vadnice moškega učiteljskega na Resljevi cesti Ljubljani. Z družino so stanovali v hiši stare mame ob Gruberjevem prekopu, ki so ga takrat poglobljali in gradili zapornice ravno blizu njihove hiše.

Leta 1917, to je med prvo svetovno vojno, je Marjan hodil v četrti razred. V zelo lepem spominu je ohranil majniške izlete, katerih se je udeleževal. V nižji osnovni šoli je mlad katehet, ki je tedaj nastopil službo, zbral okoli 20 učencev iz tretjega in četrtega razreda in se dogovoril, da bodo šli na majniški izlet. Naročil jim je, kaj naj vzamejo s seboj. Izlet bo malo daljši, zato naj bi vzeli s seboj malico. Zbrali so se pri Prešernovem spomeniku pri frančiškanski cerkvi. Ker je bilo takrat težko z oskrbo, je imel Marjan v malhi le dve jabolki, kos kruha in nekaj suhih jabolčnih krehljev, ki jih je dobil na obisku pri teti v Boštanju. Vodja jim je povedal, da se bodo ustavili ob potoku za Rožnikom - nekje tam, kjer je danes živalski vrt. Najprej so šli do Tivolija, potem pa po Večni poti okoli Rožnika. Ob potoku so šli v gozd in se ustavili na lepi gozdni jasi, kjer so malicali. Takrat je bilo v navadi, da so iz papirja izdelovali razne stvari. V prvih razredih so delali »čake«, nekakšne kape. V višjih razredih so znali napraviti čolničke, ki so jih spuščali po potoku. Tekmovali so, čigav čolniček bo ostal dalj časa na površju. Eden od fantičev jih je naučil delati »vaserbombe« (vodne bombe). Na poseben način so preganili papir, ga napihnili in dobili nekakšno posodo. Na vrhu so malo odrezali, iz steklenice nalili vodo in dobili »vaserbombo«, ki je krepko namočila tistega, ki ga je zadela. Najprej so metali »vaserbombe« v debla. Tega so se kmalu naveličali. Malo stran od drugih so opazili lepo oblečenega fanta, ki je počasi jedel iz aluminijaste posode svojo obilno malico. Nekdo od njih je nenadoma zagnal »vaserbombo« proti temu fantu in sledili so mu še drugi. Na srečo jih je vodja takoj opazil in trdo prijel. Prestrašeni so čakali, kaj bo z njimi. Zbral jih je na robu jase in jim mirno povedal zgodbo z majniškega izleta pred 18 leti, ko je prišlo pri streljanju z lokom do nesreče. Kakor se je takrat njihov vodja počutil sokrivega za nesrečo, tako se danes on čuti odgovornega za metanje vodnih bomb.

Marjan Dobovšek je leta 1918 končal prvi razred klasične gimnazije. Tisto poletje je odšel na počitnice k družini Plut v Kranj. Gospod Plut in njegov oče sta več let skupaj služila v avstrijski vojski. Ob izstopu iz vojaške službe se je gospod Plut zaposlil v Kranju, njegov oče pa v muzeju v Ljubljani. Kot ljubitelja metuljev sta ohranila stike. Po očetovi smrti konec septembra 1915 so njegovi številni znanci na razne načine pomagali vdovi, materi petih otrok. Pri Plutovih je preživel mesec dni. Imeli so tri sinove in najmlajši, ki je bil leto starejši od njega, ga je vzel v svojo družbo. To je bila skupina predmestnih fantov, ki so preživljali počitnice predvsem ob Kokri in v Čirškem gozdu. Najbolj priljubljena igra je bila »ravbarji in žandarji«. Tudi kartali so. Njega so radi vključili v svojo družbo, ko so zvedeli, da ima pravi tobak. Imel je tudi želatinaste ploščice z luknjo v sredini. To je bil počasi goreči smodnik za topovske

cevi. Ko je nekega večera, bila je že tema, z verande proti dvorišču metal prižgane ploščice v zrak, mu je ena obtičala v senu in okoli nje se je počasi širil plamen. Stekel je po stopnicah navzdol, med tekom pograbil vedro z odpadno vodo in ga zalučal s tako silo na vrh voza s senom, da je vedro priletelo preko voza na tla. Takoj je splezal po vrvi, s katero je bila žrd pritrjena na voz, stekel do ognja in ga poteptal. Ko je že ležal v postelji, je slišal (spal je na divanu v dnevni sobi), kako so se pogovarjali o njem. Gospod Plut je rekel, da se mora fant opravičiti lastniku voza. Res je Marjana zjutraj, ko je vstal, gospa Plutova poslala v mesnico, da se opraviči. Lastnika ni bilo, pač pa mu je njegova žena očitajoče rekla, da je njen mož noč prespal na vozu, ker se je bal, da bo spet zagorelo. Marjan je bruhtnil v jok. Ta dogodek mu je zelo zagrenil spomin na te počitnice.

Septembra leta 1918 je začel hoditi v drugi razred klasične gimnazije. Mesec dni pred tem so njegovo družino prisilno izgnali iz njihove rojstne hiše, ki je stala na levem bregu Gruberjevega prekopa kakih 50 m oddaljena od njenih zapornic. Za dve leti so se naselili v podstrešnem stanovanju dvoriščne dvonadstropne hiše, ki je bila last mamine tete Demšarjeve. Do gimnazije je imel le 5 minut hoje. Zelo blizu je bil tudi Tivoli, kamor je hodil jeseni ob zgodnjih jutranjih urah pobirat pravi kostanj.

Leta 1920 so se preselili v šentpetrsko kasarno, kjer so stanovali dobrih 10 let. Štiri leta je hodil po dolgi poti ob levem bregu Ljubljane in mimo Prešernovega spomenika do glavne potke in naprej do stranskega vhoda v klasično gimnazijo. Skozi ta stranski vhod je hišnik spuščal v razrede dijake, ki so se vozili v šolo z vlakom. Tem se je pridružil tudi on in izkoristil čas za pripravo na predmete po urniku tistega dne. Da mu ni bilo dolgčas med hojo ob Ljubljani, se je med potjo učil na pamet Prešernove in Župančičeve pesmi.

MAJNIŠKA IZLETA

Iz gimnazije se Marjan spominja le dveh majniških izletov.

Prvega, ko je hodil v četrto gimnazijo - danes osmi razred osnovne šole. To je bilo leta 1921. Vodil jih je razrednik Krek, ki je poučeval slovenščino. Ta izlet je bil povezan z literarno ekskurzijo. Peljali so se z vlakom do Ivančne Gorice in šli najprej na Muljavo. V načrtu so imeli, da gredo še v Stično, kamor Marjan ni prišel. Za celodnevni izlet mu je mama pripravila malico. Pollitrsko steklenico črne kave, kamor je dodala malo sladkorja in limone, pol kuhane klobase in kruh. Po ogledu Krjavljeve koče so šli v gostilno. Marjan je bil brez denarja in je srkal svojo kavo. Neki sošolec mu je ponudil kozarec vina. Čeprav vina še ni pil, je vzel kozarec in ga na dušek izpil. Nato mu je ponudil kozarec še drugi, tretji pa kozarec piva. Najbrž poznate pregovor, da po pivu lahko piješ vino, po vinu pa ne piva. Kaj se je zgodilo z njim? Ko je prišel iz gostilne, ga je zmanjkalo. Pitje vina in piva, česar ni prej še nikoli delal, je povzročilo izgubo zavesti. Po kakih treh urah se je zbudil na nosilih na postaji v Ivančni Gorici. Ljudje, ki so čakali na vlak, so ga začudeno gledali. Bilo ga je strašno sram, vendar ni čutil nobene pijanosti. Vstal je in ni vedel, kaj bi. Ravno tedaj so prišli iz Stične dijaki s profesorjem. Ogledali so si samostan in bili so tudi pogoščeni. Nekaj dijakov je bilo vinjenih in profesor je imel težave z njimi. Razrednik ni šel nikoli več z njimi na majniški izlet.

Ko se je naslednje leto, bili so v petem razredu gimnazije, vse pripravljalo na izlet, so štirje dijaki iz razreda zaprosili prof. Lovšeta, ki je bil njihov razrednik v četrtem razredu, če gredo lahko z njim. Dovolil jim je, in tako so se odpravili na izlet z njegovim razredom. Predviden je bil dvodnevni izlet na Blegoš. Prvi dan so šli do Škofje Loke in potem peš v Poljansko dolino do Visokega, kjer so si ogledali Tavčarjevo domačijo. Nato so šli v hrib do Malenskega vrha, kjer so prenočili v velikem kozolcu - toplarju. S profesorjem so se dogovorili, da jo zgodaj zjutraj sami mahnejo na Blegoš in na vrhu počakajo na ostale. Zjutraj, ko se je zdanilo, se je Marjan prebudil z bolečino v ustih. Začel ga je boleti zob. Bolečina ga je spremljala celo pot na Blegoš. V dolini so prišli do potoka, ki ga je opisal Tavčar v svojem romanu Cvetje v jeseni. Tu se je odvijal prizor, ko je Meta lovila postrvi in pri tem kazala svoja lepa meča. Na vrh so prišli le malo pred drugimi, ki se niso spustili v dolino, ampak so šli okoli in prihranili precej višinske razlike. Na vrhu so se zadržali kar dolgo. Profesorji so imeli s seboj steklenico slivovke, ki so jo pridno načenjali. Najbolj se je to poznalo prof. telovadbe, Čopu. Pot so nadaljevali na drugo stran, v Selško dolino. Marjan in trije njegovi sošolci so odhiteli naprej in prišli prvi v dolino. Želeli so priti čimprej v Škofjo Loko, vendar so jo mahnili naprej v napačni smeri. Niso pomislili, da so na drugi strani Blegoša v drugi dolini. Šele, ko so prišli do Selške Sore, so opazili, da hodijo proti toku namesto s tokom. Hitro so se obrnili v pravo smer in kmalu dohiteli ostale. Najbolj utrujeni so začeli zaostajati. Profesor Čop, ki je bil še malo »okrogel«, jih je s palico priganjal, da so šli naprej.

Tako so srečno končali izlet. Marjan se razgleda z vrha ne spominja, v spominu mu je ostala le steklenica, ki so si jo podajali profesorji in kljuvajoči zob, ki pa ga je kasneje nehal boleti.

ZAČETEK ŠTUDIJA GEOGRAFIJE IN ZGODOVINE V LJUBLJANI

Že v gimnaziji je profesor Šarabon navdušil Marjana za študij zemljepisa in geografije, zato se je jeseni 1925 vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani. Leta 1927 je uspešno napravil izpit iz meteorologije in klimatologije. Ravno tedaj so uvedli novo skupino, kombinacijo geografije in zgodovine, zato se je takoj odločil za to skupino, se prijavil za C-izpit iz narodne zgodovine in ga po trdem študiju dveh mesecev opravil v marcu 1928.

ŠTUDIJ TELESNE KULTURE V BERLINU

Marjan je dobil ponudbo vodstva Orlovske zveze, da mu dajo štipendijo za študij na Visoki šoli za telesno kulturo v Berlinu. Do te ponudbe je prišlo, ko je profesor Tomec večkrat prišel v telovadnico v Ljudskem domu na Streliški ulici in z galerije gledal, kako Marjan vodi telovadbo mladcev šentpeterskega Orla. Všeč mu je bil način, kako je znal držati disciplino med mladimi fanti od 12. do 16. leta. To je bila prva taka šola v svetu sploh, vodstvo Orlovske zveze pa je tja poslalo absolventa mariborskega učiteljišča Draga Ulago. Skupaj s še enim štipendistom, Leonom Lojkom, sta dva meseca kasneje, aprila 1928, odšla v Berlin in uspešno opravila sprejemni izpit na Visoki šoli za telesno vzgojo.

Marjan se je tri semestre seznanjal z različnimi športnimi panogami s poudarkom na splošni telesni vzgoji. Ob koncu tretjega semestra je opravil izpit iz anatomije, fiziologije, nauka o človeški konstituciji in masaži. V Berlinu se je seznanil z ing. Heinom in njegovo družino, s katero je kasneje preživel kar nekaj nepozabnih doživetij.

Slika 2: Na visoki šoli za telesno vzgojo v Berlinu, 1928

V tem času se je preko Pina Mlakarja seznanil s Herbertom, ki je kot amater sodeloval pri plesni skupini Labanovega asistenta Knusta v Hamburgu. Herbert mu je z velikim veseljem (bil je prodajalec v veliki knjigarni v Hamburgu) dobavljal strokovne knjige s področja geografije, etnologije in telesne vzgoje po znižani ceni. Povabil ga je v Hamburg, kjer si je ogledal pristaniške naprave in znameniti Haganbeckov park. Skupaj sta se peljala tudi v Luneburger Heide, kjer so vidne končne morene iz diluvija.

Drago Ulaga si je kot prvi Jugoslovan pridobil visokošolsko izobrazbo za področje telesne vzgoje in športa na Visoki šoli za telesno kulturo v Berlinu (1930). Med telovadci, ki so se zbirali v dijaškem in akademskem Orlu, se je kmalu po letu 1926 začela pojavljati težnja po modernizaciji orlovske telovadbe. Njen glavni pobudnik je bil baletni umetnik Pino Mlakar, sodelovala pa sta tudi študenta visoke šole za telesno kulturo v Berlinu Drago Ulaga in Marjan Dobovšek. V zastarele, stereotipne orlovske telovadne sestave so začeli vnašati sveže, modernejše elemente, zlasti živahno ritmiko in izraznost. Nove sestave so se začele postopoma uveljavljati tudi v drugih orlovskih organizacijah, kar je povzročilo odpor v vodstvu Orla, da ne ustrezajo potrebam organizacije. Pobudnike, ki so nove ideje dobivali v tujini, na berlinski visoki šoli za telesno kulturo (Mlakar še pri študiju plesa), so poskušali onemogočiti z odvzemom študijskih štipendij. Tako je moral Marjan zaradi domačih prerekanj med Orli in Sokoli in spora med starim vodstvom Orlovske zveze in mladimi, ki sta jih vodila Aleš Stanovnik in Tomaž Furlan, jeseni leta 1929 prekiniti študij na Visoki šoli za telesno vzgojo v Berlinu. Tiskana je bila spomenica, v kateri so bile našteje nekatere napake v vodenju organizacije in predlogi za izboljšanje dela. Na zaključku spomenice so bili po abecednem redu navedeni vsi člani AO (Akademskega Orla). Tudi njegovo ime in priimek sta bila zraven, ker je vodil mladce pri šentpetrskem Orlu. Ob objavi spomenice ga je profesor Tomec poklical v svoje stanovanje v poslopju Zadružne zveze na Tyrševi cesti. Po nekaj minutah čakanja v predsobi ga je, vidno slabe volje, sprejel. Povabil ga je, naj sede. V roko je vzel spomenico in zahteval, naj s svojim podpisom obsodi njeno vsebino. Ves razburjen mu je Marjan povedal, da se mu zdijo nekateri predlogi, zlasti glede modernizacije dela na področju telesne vzgoje, zelo sprejemljivi. Profesor mu je odkrito rekel, da je ta spomenica politična zadeva. Če je ne obsodi, mu bodo ukinili štipendijo. Brez besed je odkimal in ko je vstal, da odide, je prof. Tomec opazil solze v njegovih očeh. Odpustil ga je skozi zadnja vrata, da ne bi kdo opazil, s kakšnimi občutki je odšel. Težnje po modernizaciji so se prenehale z razpustom Orla 1929. oziroma 1930. leta.

NADALJEVANJE ŠTUDIJA V LJUBLJANI

Takoj, ko mu je bila jeseni leta 1929 ukinjena štipendija na berlinski fakulteti, je odšel na Filozofsko fakulteto in tam nadaljeval študij geografije in zgodovine. Imel je srečo, da je bil prof. dr. Melik v svojem kabinetu. Oglasil se je pri njegovem asistentu dr. Rakovcu in ga po kratkem razgovoru prosil, naj ga najavi profesorju, dr. Meliku. Ta ga je prijazno sprejel. Marjan mu je povedal, da je bil tri semestre odsoten zaradi študija na DHfL (Visoka šola za telesno kulturo) v Berlinu. Tam je izkoristil priliko, da je poslušal prof. dr. Krebsa, ko je predaval o Črni gori. Profesor Krebs je preko njegovega asistenta, ki mu je priskrbel sedež v predavalnici, izvedel zanj in ga povabil na kratek razgovor. Marjan mu je povedal, da študira geografijo na univerzi v Ljubljani in da je samo začasno na DHfL. Ob slovesu mu je prof. dr. Krebs stisnil roko z naročilom, naj po povratku v Ljubljano zanesljivo izroči njegove pozdrave prof. dr. Meliku. Led je bil prebit in že junija 1930 je opravil izpit iz geografije kot predmet A. Ostala mu je še obča zgodovina.

Študij na Filozofski fakulteti je moral prekiniti, ker je za 9 mesecev šel v šolo za rezervne oficirje v Sarajevo.

Po vrnitvi iz Sarajeva (ob koncu maja 1931) ga je čakal na Univerzi v Ljubljani še izpit iz obče zgodovine kot drugi glavni predmet. Takoj se je javil pri prof. dr. Kosu, da bi mu dal temo za seminarsko nalogo. Predlagal mu je: Gibanje prebivalstva v Radovljiški dekaniji od sredine 18. stoletja do danes. Obenem mu je svetoval, naj skuša dobiti dostop do matičnega arhiva v Ljubljanski škofiji. Marjan se je hitro dogovoril z varuhom matičnih knjig, prepisov vseh župnij, ki so pripadale Ljubljanski škofiji, tako da je imel dostop do arhiva vsak delovni dan od 8. do 11. ure. Pri pregledovanju prepisov matičnih knjig župnij (matične knjige faranov so morali obvezno voditi po sklepu Tridentinskega koncila, vsak župnik za svojo faro, in ob koncu vsakega leta poslati prepise v škofijski arhiv) je opazil, da so nekateri župniki pripisali poleg obveznih podatkov (rojstev, porok, umrlih) tudi število vseh prebivalcev, bivajočih na ozemlju fare. Ugotovil je, da je procent rojstev v primerjavi z navedenim številom prebivalcev povsod enak. Zato je sklepal, da bi mogel oceniti število prebivalcev na ozemlju vse Ljubljanske škofije že za časa Valvasorja. S to mislijo se je javil pri prof. dr. Kosu. Bil je prijetno presenečen in mu je obljubil, da bo tako razširjena naloga zadostovala za pripustitev k zaključnemu izpitu. Uspelo mu je, da je junija 1932 uspešno končal študij zgodovine in zemljepisa na Ljubljanski univerzi z diplomo: A-geografija, B-obča zgodovina z arheologijo in C-narodna zgodovina.

Po diplomi na univerzi v Ljubljani je takoj vložil prošnjo za sprejem v državno službo kot profesorski pripravnik. Na nastavitev je čakal do konca avgusta leta 1934.

OFICIRSKA ŠOLA V SARAJEVU

Septembra 1930 je odšel v šolo za rezervne oficirje v Sarajevo. Tam je z uspehom opravil vse izpite. Pozornost je vzbudil pri prvi vaji s puško na povelje »O desno rame!« Že pri tretjem poskusu mu je puška zaradi pravilne drže jermena z desnico in energičnega zamaha z levico v loku (ob napetem jermenu) kar zletela in obstala z jermenom točno na pravem mestu desne rame. Njegov desetar podnarednik je bil tako navdušen, da je poklical komandirja čete, da bi videl, kako hitro ga je naučil te, za začetnike težke vaje. Marjan se je zelo hitro navadil pravilno oviti krpe okoli stopal, tako, da ni nikoli imel težav z žulji. Vendar pa je imel pozimi pri neki vaji na zasneženem terenu smolo. Na poledenelem pobočju, prekrite s svežim snegom, mu je spodrsnilo in si je precej nategnil vezi v levem kolenu. Koleno mu je močno oteklo. Z borovimi obkladki so mu za silo olajšali gibanje. Kasneje je ugotovil, da je s takim kolonom primeren le za turno smučanje. V lepem spominu so mu ostali nedeljski izleti, ki jih je delal v okolico Sarajeva največ sam, včasih pa z znancem iz Šiške, Birtičem, ki je končal trgovsko šolo. Delila sta si sobo. Birtič je bil plašne narave. Običajno sta si ogledovala stare utrdbe na gričih okoli Sarajeva in mimogrede na Baščaršiji vedno kupila sadje, največkrat vsak po kilogram sliv. Najbolj mu je ostal v spominu samotni izlet na Trebevič, v pozni jeseni 1930. Takoj po deseti uri je odšel iz kasarne. Pri prvem mostu preko reke Miljacke se je začel vzpenjati po stezi, speljani po hrbtu pobočja. Do vrha Trebeviča je moral premagati 1000 metrov višinske razlike. V koči pod vrhom je bil oskrbnik Slovenec, ki mu je postregel s čajem in fižolom s čebulo. Po kratkem razgovoru je pogledal na uro in ga opozoril, da mora priti v dolino do mraka, da se ne bi slučajno srečal z volkovi. Hitro se je poslovil in ravno, ko je bil na mostu reke Miljacke, so se na njem prižgale luči.

Konec maja 1931 se je vrnil v Ljubljano, kjer je želel dokončati študij na Filozofski fakulteti.

5. DRUŽINA

Marjanov oče Franc se je rodil 1875. leta, njegova mama Jožica, rojena Premk, 6 let kasneje, 1881. leta.

Slika 3: Marjan z mamo Jožico in sestro Miro

Slika 4: Marjanov oče Franc (prvi z leve) na Triglavu, 1915

V družini je bilo pet otrok. Starejša sestra Mira, rojena 1905, je bila dolgoletna ravnateljica Zavoda za slepe v Kočevju in po vojni v Ljubljani. Brat Franci, rojen 1911, je bil dolgoletni župnik v Polju pri Ljubljani. Leta 1912 rojena sestra Milena je bila profesorica francoskega in slovenskega jezika v Ljubljani in najmlajši brat Jože, 1915, je bil po poklicu pravnik.

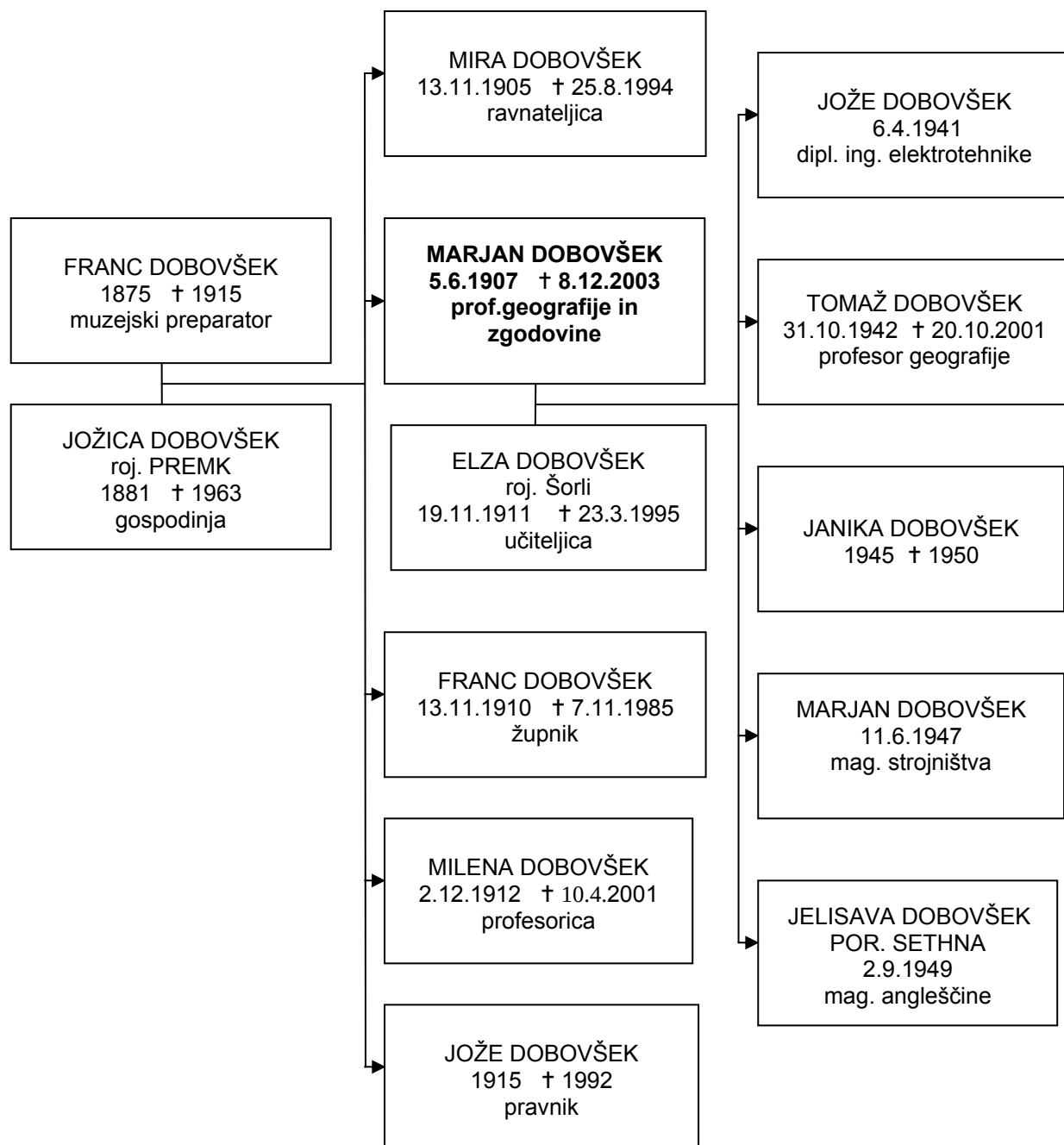

Slika 5: Marjan in sestra Mira, 1914

Marjan Dobovšek se je poročil z Elizabeto (Elzo) Šorli, učiteljico iz Rupe pri Kranju. Žena Elza je učila na osnovni šoli Katje Rupena, kasneje na učiteljskiču, kjer je predavala metodiko.

Njun najstarejši otrok Jože je bil rojen 5. aprila 1941, dan pred napadom na Jugoslavijo, in bi moral biti sprejet v prvi razred osnovne šole Katje Rupena (danes OŠ Center) 1. septembra 1947, a ga je takratni upravitelj Zamljen zavrnil z izgovorom, da je še premlad. Po končani gimnaziji je študiral elektrotehniko, vendar je kasneje podobno kot starši delal v prosveti kot učitelj matematike in fizike. Drugi sin Tomaž se je rodil 12.10.1942. Bil je profesor geografije. Umrli je 12.5.2001. Njuna prva hči Janika se je rodila 1945. leta in zaradi bolezni umrla 5 let kasneje. V novomeški porodnišnici se je 11. junija 1947 rodil Marjan, ki so ga klicali Manč. Končal je študij strojništva, bil nekaj let asistent na fakulteti, kjer je končal magisterij. Danes je samostojni podjetnik. 3. septembra 1949 je Marjanova žena Elza rodila deklico. Dali so ji ime Jelisava. Klicali so jo Bibi. V prvi razred OŠ Katje Rupena je bila sprejeta 1.9.1955. Je profesorica angleščine na univerzi v Tokiu. V družini so imeli tri dečke in dve deklici. Žena Elza je že tri tedne po porodu nastopila službo, ker so jo v njenem razredu nadomestili z vzgojiteljico iz vrtca, ki je bila že blizu upokojitve.

DRUŽINSKO DREVO

IZLETI Z DRUŽINO

Prvi izmed zanimivejših izletov se je zgodil poleti 1939. Peterica, dr. Ivan Logar, Marjanov sošolec iz gimnazije, njegova žena in njena sestra, Elza in Marjan so se odpravili na dvodnevni izlet na Storžič. Marjan je imel s seboj leseno piščalko. Med potjo navzgor iz Bašlja do Kališča je večkrat po precej hitrem vzponu obstal in sede igral na piščal Dvoržakovo Humoresko. Zaostali so zatrjevali, da jim je glas piščali olajšal pot navkreber. Tako jim je ta vzpon na vrh Storžiča ostal v prijetnem spominu. Čisto drugače je bilo pri spustu z vrha Storžiča. Napaka je bila, da so se spuščali po težji, sicer dobro zavarovani poti proti planini na Poljanah. Imeli so manjšo nezgodo, ko je sprožen kamen zadel Elzo v čelo nad levim očesom ter ji prebil kožo. K sreči je Marjan Elzo podprl, da ni padla. Za kasnejše ture v skupinah mu je dogodek ostal v spominu kot dobra izkušnja in zelo koristen opomin.

Konec avgusta leta 1948 se je po vrnitvi z orožnih vaj pri Paki ob Kolpi na hrvaški strani odločil za izlet s kolesom ob gornjem toku Save od njenega izvira pri Podkorenu do Kranja. S seboj je vzel sedemletnega sina Jožka in petletnega sina Tomažka in seveda moško kolo z močnim prtljažnikom nad zadnjim kolesom. Z vlakom so se peljali do Ljubljane in prestopili na gorenjca, ki je tedaj še vozil do Rateč. Na prtljažnik je z dvema jermenoma pritrdil zloženo majhno deko, da je Jožek lahko udobno sedel in se z rokami oprijel njega, za oporo nog pa je imel opornika pod sedežem. Tomažek je sedel na prečni drog bočno in se oprijel za sredino krmila. Prometa na cesti skoraj ni bilo in kmalu so se pripeljali do močvirja z izvirnimi jezerci Save. Ko so po klancu pri Radovljici preko zadnjega morenskega nasipa iz diluvija, začeli pešačiti, jih je dohitel tovarnjak. Po kratkem pojasnilu, kako potujejo, jih je voznik sprejel na tovarnjak in jih zapeljal do Nakla. Do železniške postaje v Kranju so se na kolesu vozili brez težav. Marjan se je pošteno oddahnil, ko so sedli na vlak in se odpeljali proti domu.

V juliju 1951 se je Marjan s svojima sinovoma povzpел do Bašeljskega sedla. Za desetletnega Jožka je bil prepričan, da je že dovolj utrjen hodec za podvig na vrh Storžiča. Osemletni Tomažeka naj bi se medtem, ko bi se Marjan in Jožek povzpela na vrh Storžiča, temeljito odpočil na improviziranem mehkem ležišču. V očeh mlajšega sina je opazil preplašen izraz, zato se je ulegel poleg njega in mu prigovarjal, naj opazuje igro oblakov. Čez nekaj časa je zaspal. Jožek se je medtem že sam lotil vzpona proti vrhu Storžiča. Marjan je vstal in misleč, da je Tomi zaspal, je pohitel za Jožkom. Po nekaj korakih zaslišita strahoten krik. Tomažek se je prebudil in jima s tem dal vedeti, da ne bo nič z vrhom Storžiča. Pol ure so vsi trije opazovali igro oblakov. Zrak, ki ga je veter gnal ob pobočju navzgor, se je pri dviganju ohlajal in nevidni vodni hlapi so postali vidni v obliki megle - oblakov. Pri padanju zračnih tokov onstran sedla se je zrak segreval in oblaki so izginili - izhlapeli. Tako so namesto poti na vrh Storžiča imeli na Bašeljskem sedlu praktičen pouk iz vremenoslovja.

Slika 6: Marjan Dobovšek z družino, 1974

Prva večja akcija po Marjanovi upokojitvi leta 1975 je bil dvotedenski izlet v London, kamor sta ju, njega in njegovo ženo Elzo, povabila njuna hči Bibi (Jelisava) in njen zaročenec Soli Sethna (po rodu Pars). Bilo je sredi septembra 1975, ko sta se na Brniku usedla v avion JAT-a. Oba sta se prvič peljala z letalom, vsak s svojimi občutki. Elza je s sproščenim razpoloženjem uživala v prijetnem mirnem letu. Marjanu pa so po glavi rojile neprijetne misli na dve nesreči, ki sta doleteli dve letali tipa Concord, ko sta jima zaradi premočnih vibracij ob izredni hitrosti odpadli krili. Opazoval je krila njihovega letala in takoj opazil, da vibrirajo. Elza je hitro opazila njegovo nervozo, vendar ji med letom ni hotel reči več kot to, da ga moti tresenje kril. Preko Centralnih Alp so leteli nad oblaki in šele proti Belgiji se je koprena oblakov začela trgati. Pristali so na največjem evropskem letališču. Še isti dan popoldne ju je Bibi peljala na ogled zvezdarne v Greenwichu. Peljali so se s parnikom. Naslednje jutro se je Marjan zgodaj podal na potep v stari pristaniški del ob levem bregu Temze. Nikjer nobene megle, pa tudi nobenega življenja. Številni leseni plotovi ob cestah so zapirali pogled na ruševine, ki so ostale nedotaknjene po bombardiranju nemških bombnikov v 2.svetovni vojni. Že se je hotel vrniti, ko ga je vonj po ribah zvalil v stransko ulico, po kateri je prišel do preprostega ribiškega pristana ob Temzi. Morala je biti ravno plima, da so lahko pristale majhne ribiške ladje. Istočasno sta po ulici pripeljala dva tovornjaka s hladilnikom in prej kot v pol ure je bil priča opravljeni kupčiji z ribami. Imel je občutek, da je nekje v Istri, ne pa v Londonu. Več kot polovico časa njunega obiska v Angliji sta bila na polotoku Cornwall na redko poseljenem področju. Po vrnitvi v London sta se pripravljala na vrnitev. Kmalu sta zopet sedela v JAT-ovem avionu in čez dobri dve uri so brez nezgod pristali na Brniku. Pričakal ju je sin Jože.

Z Elzo sta začela hoditi na morje v začetku septembra. Po dogovoru z gospo Urhovo sta nekaj let zaporedno letovala v njeni prikolici v kampu v Fiesi. Enkrat sta letovala

tudi pri Ješevnikovih na Šentjanah. Na zadnjem letovanju v Fiesi se jima je dogodila nezgoda. Marjan je zjutraj šel ob obali v Piran in se ob povratku ustavil ob Elzi, ki je sedela ob obali. Slek se je in v kopalkah zaplaval na hrbtu leže proč od obale. Nakar je zaslišal krik, se obrnil in opazil, da se Elza potaplja. Z nekaj zamahi je priplaval do nje, ji dvignil glavo iz vode in z njo splaval do brega. Obrnil jo je tako, da sta ji prsni koš in glava visela navzdol. Ljudem, ki so prihiteli, da bi pomagali, je odkimala. Od te nezgode Elza ni šla več v vodo. Dvakrat je Marjan še šel v Fieso, enkrat z vnukinjo Darko, enkrat pa z najmlajšim sinom Marjanom.

Slika 7: Marjan na poti na Rup, julij 1984

Po letu 1985 sta z Elzo ob ugodnem vremenu redno obiskovala Gorjance. Te izlete sta ponavljala več let od pomladi do pozne jeseni.

Po letu 1991 so se njuni sprehodi omejili na kratko pot mimo transformatorja pri sodniji proti Krki po klancu navzdol in po poti na bregu Krke do kanalizacijske črpalke in po isti poti nazaj. Včasih sta šla mimo sodišča po poti proti frančiškanski cerkvi in preko trga nazaj proti domu.

Ko sta se konec avgusta 1994 oba preselila v Dom starejših občanov (DSO) v Šmihelu, sta se še trikrat peljala s katrco. Marjanu je vozniško dovoljenje poteklo. Zadnje prometno sredstvo je bil voziček, ki je glavno prometno sredstvo v DSO. Po poteku vozniškega dovoljenja je Marjan uporabljal kolo, dokler mu nista zdravnika odločno odsvetovala vožnjo z njim. Sin Jože mu je prinesel star računalnik in ga naučil osnov tipkanja. Z enim prstom je natipkal več sto strani spominov, ki so objavljeni v knjigi Spomini prof. Marjana Dobovška.

Slika 8: Z družino in sorodniki ob 90 letnici

Za svojo 90-letnico je začel redno uporabljati dve palici. Prvo, s komolčnim opornikom, je uporabljal že dlje časa, drugo palico je uporabljala Elza, ko sta hodila po že opisanih poteh.

Po Elzini smrti je Marjan s sinom Mančem od aprila 1997 do 3. oktobra leta 1998 naredil veliko izletov v ožjo in širšo okolico Novega mesta. Včasih se je tem izletom pridružila Mančeva žena Vika ali njegova hčerka Anja.

Prvi izmed teh izletov je bil avtomobilski izlet na Frato, kjer so pred 40 leti med zimskimi počitnicami imeli seminar za vodnike tabornikov, konec aprila 1997. Tam stoji le še del levega vogala z vdelano spominsko ploščo. Pol ure sta hodila okoli po poti proti Ajdovcu in poiskala jaso, kjer so se zbirali ob tabornem ognju in imeli nočne vaje.

Tri tedne kasneje so skupaj z Mančevo sopotnico Viko naredili krožni izlet skozi Podgorje do Prežeka in se vrnili mimo Vrhovega, Gracarjevega turna in Struge v DSO v Šmihelu.

V zasedbi Marjan, sin Manč in njegova žena Vika so se v začetku avgusta 1997 odpeljali skozi Bršljin in Bučno vas proti Hmeljniku. Kmalu so se ustavili na majhni jasi pred vhodom v grad in si ogledali ostanke ruševin. Pot so nadaljevali po grebenu Gričevja, odkoder je bil lep pogled po pobočju z lepo obdelanimi vinogradi in številnimi zidanicami, ki so se kar vrstile na obeh straneh asfaltirane ceste, po kateri so se vozili. Pri razpotju je Manč zapeljal desno in po precej strmem klancu so se skozi Sadinjo vas pripeljali do gradu Otočec. Obhodili so po lepo izpeljani stezi ob bregu Krke ves otok, na katerem stoji grad. V dobrih dveh urah so videli lep predel tipične dolenske pokrajine.

V nedeljo, 14. decembra 1997, je slučaj nanesel, da sta Manč in Marjan istočasno zagrabila kljuko sobnih vrat in sta se pri odpiranju skoraj zaletela drug v drugega. Z Viko so sedli v Mančev avto in se odpeljali na precej dolg izlet v Suho krajino na levem bregu Krke. V Bršljinu so prečkali železniško progo in zavili mimo Muhabera po Kačjih ridah skozi naselje Romov do Mirne Peči. Ko so se pripeljali v Dobrnič, so si na hitro ogledali naselje. Po nekaj minutah vožnje po Dobrniškem polju so zapeljali skozi gozdni pas in nenadoma so ob izhodu iz njega zagledali novo dvostolpno cerkev na hribu nad Žužemberkom na istem mestu, kjer je stala pred vojno in je bila porušena, deloma med vojno v bojih in po vojni, skoraj do tal. Po strmi dovozni cesti so se odpeljali navzdol in Manč je usmeril vozilo proti Novemu mestu. Pri Straži je zavil na desno preko betonskega mostu čez Krko in na levo skozi Vavto vas, mimo Potoka in skozi Srebrniče in Drsko v DSO v Šmihelu pri Novem mestu.

Zima brez snega v nizkem svetu je omogočila, da sta z Mančem napravila še časovno najkrajši izlet. V poldrugi uri sta prevozila pot od DSO, kjer ga je Manč presenetil in njegov nameravani popoldanski sprehod spremenil v izlet z avtomobilom, po najmanj prometni varianti iz Novega mesta proti Bučki. Do tamkajšnje cerkve sta se pripeljala, ko se je sonce že bližalo zatonu. Cerkev je bila zaprta in nikjer ni bilo videti človeka. V Novo mesto sta se vrnila po isti poti. Le v Ločni je izkoristil zeleni val, ki se je ravno prižgal in vozil naravnost mimo gimnazije ter preko novega mostu čez Krko, da sta se ustavila šele pred vhodom v DSO.

V soboto, 4. aprila 1998 popoldne, so se Marjan, Manč in Vila zapeljali na kratek izlet na Vahto. Na poti do tja so se v Dolžu ustavili z namenom, da si ogledajo okolico cerkve, obdane z velikim pokopališčem. Sunkovit veter jih je spomnil na varno zavetje v avtomobilu. Po dobri minuti vožnje so se znašli na glavni cesti in Manč je zavil navzgor proti Vahti. Gozdarska koča pod cesto jih je s svojo jaso spomnila na nekdanje sindikalne izlete. Na Vahti je Manč zapeljal po gozdni poti, ki je bila zgrajena šele po letu 1980. Po kratkem vzponu je speljana skoraj vodoravno po pobočju nad Belo krajino. Na Vahto so se vrnili brez ovir malo po 17. uri. Vožnja proti Novemu mestu je potekala gladko. Vika in Manč sta ga spremila do njegove sobe 121 A in za slovo sta srknila vsak požirek Gačnikove medice.

Za Marjanov 91. rojstni dan, 5. junija 1998, mu je dva dni kasneje, v nedeljo, malo pred deseto uro, prišel voščiti njegov najmlajši sin Manči. Nekaj minut kasneje sta se že peljala po cesti nad tunelom železniške proge. Njuna izletniška točka je bil Debenec, 541 metrov visok, komaj opazen zahodni vrh hribovja, ki v zelo razgibani obliki zapolnjuje površino med široko Mirensko dolino in ozko dolino potoka Radulje. V vasi Debenec sta parkirala avto. Izstopila sta in po slabem kolovozu pešačila skozi star bukov gozd. Vrnila sta se v vas, sedla v avto, se peljala do Mirne in naprej skozi Mokronog do Trebelnega in naprej skozi gozd. Manč je zapeljal po klancu navzdol v dolino in se pri Radni vasi vrnil na cesto, po kateri sta se peljala na začetku njunega

izleta. Tako sta v njuni dveurni vožnji s polurnim postankom na vrhu Debenca za Marjanov rojstni dan videla prostrano območje, ki ga je s svojim drugim sinom Tomažem največ prehodil v letih 1964/67 pri zbiranju podatkov o naseljih na tem področju, s poudarkom na uporabi ledinskih imen za Leksikon Slovenije.

V soboto, 3. oktobra leta 1998, ob 17. uri, se je Marjan nepričakovano sestal v klubski sobi DSO z maturanti in maturantom pedagoškega razreda gimnazije v Novem mestu, ki so maturirali junija leta 1973. V spomin na 25. obletnico mature so se zbrali dan po otvoritvi obnovljene stavbe gimnazije in povabili na enourni pogovor Marjana kot njihovega predavatelja zemljepisa in zgodovine.

V nedeljo, 11. oktobra leta 1998, je imel Marjan prvič priložnost, da si je ustvaril pravi vtis tistega dela Suhe krajine, ki se razprostira med dolino reke Krke in Kočevskim rogom. Manč se je z Viko pripeljal ponj malo po 10. uri. Povedal je, da jih je Ančka Retelj, kateri je bil Marjan razrednik kot dijakinja Anici Pleško v letih 1972/75, povabila na kosilo. Manč je tri ure pred kosilom hotel izkoristiti za ogled na novo urejene zidanice njegovih znancev nad Dvorom in nato preostali čas prevoziti po zgoraj omenjeni Suhi krajini. Zidanica nad Dvorom je zelo praktično urejena v starem slogu. Z verande je prostran razgled na rahlo valovito pokrajino, kamor so se odpeljali preko mostu čez Krko pri Dvoru. Kmalu je Manč zavil z glavne ceste proti Kočevju, na desno po zoženem asfaltu proti naselju Sela. Oba, Manč in Vika, sta v precejšnji daljavi levo od njih opazila pravi gozd samih brez, izjemen primer za Dolenjsko, kjer je breza v mešanem gozdu med redkejšimi drevesi. Številne košenice med redkim gozdom so Marjanu vzbudile občutek, da se vozijo po Beli krajini. Opoldne so se pripeljali v Ambrus. Kasneje jih je Manč pripeljal v Cegelnico k Retljevim na obilno kosilo. Pred odhodom so poslušali skladbo, ki jo je brez not na pianinu zaigrala Retljeva mlajša hčerka in si bežno ogledali Lojzkovo delavnico.

6. TELESNO KULTURNO DELOVANJE

6.1. PRVI ŠPORT

Plezanje po drevesih na domačem sadnem vrtu je bil njegov prvi šport. Blizu »tromeje« s sosedoma je rasel star bezeg z močnim deblom, ki se je v višini več kot dva metra razrasel v nekaj močnih vej, na katerih si je napravil skrito opazovalnico. Pritlična hiša (last stare matere), v kateri so imeli stanovanje, je imela proti vrtu zelo položno streho, na katero se je brez težav spustil preko veje bližnjega drevesa. Večkrat se je splazil do slemena strehe in opazoval z brado naslonjen na hrbte dlani, s katerimi se je oprijemal krovne opeke na slemenu strehe, kaj se dogaja na cesti ob Gruberjevem prekoku. Posebno rad je opazoval delavce, kadar so dvigali zapornici na mostu čez prekop. Štirje delavci so vrteli dva velika ročaja zapornice, ki se je komaj opazno počasi dvigala. Nekoč mu je šele materin klic prekinil opazovanje.

Spominja se svojega izsiljenega skoka v globino. Bilo mu je sedem let. Streha hiše proti cesti ob Gruberjevem prekoku je bila zelo strma. Izogibal se ji je, dokler ga niso zvabila rdeča jabolka cigančki. Veja je z najlepšimi plodovi segala prav nad to strmo streho. Komaj 9 let star je šel po položni strani strehe brez težav po vseh štirih do slemena in se usedel nanj z nogama naprej na strmo stran ter uprl pogled v rdeča jabolka. Zdelo se mu je, da so čisto blizu. Sede, pri bokih z dlanmi oprt ob strešno opeko, se je počasi spustil do veje z jabolki in jih nekaj odtrgal. Tedaj je začel drseti naprej do žleba za deževnico. Zaustavil se je s petama oprt v vdolbino žleba. Začel se je ozirati okrog sebe. Nikjer ni bilo nikogar. Dolgo časa je čepel pri žlebu in končno skočil v globino. Doskočil je na noge, brez poškodbe, ker je pristal na mehki gredi. Višinska razlika je bila tri do štiri metre.

6.2. NOGOMET

Po preselitvi v podstrešno stanovanje na Gosposvetski cesti se je njegovo športno udejstvovanje usmerilo na nogomet. V letih od 1918 do 1919 je v vsakem prostem času čepel na otroškem igrišču ob Latermanovem drevoredu, kjer so, če so jo imeli, brcali žogo. Njegova mama je kmalu opazila, da ima desni čevelj v sprednjem delu tako izrabljen, da ga čevljar ni hotel več popravljati. Njegov vajenec, ki je tudi brcal žogo, mu je svetoval, naj se navadi suniti žogo z levo nogo. Po začetnih težavah mu je končno uspelo, da je med tekom po levi strani igrišča z bočnim udarcem leve noge poslal žogo proti sredini igrišča.

Leta 1920 se je pridružil nogometnemu društvu Ilirija. Na travniku med Celovško cesto in kolodvorom v Šiški je bilo takrat že urejeno nogometno igrišče. Inženir Bloudek je postopno dal zraven urediti naprave za lahko atletiko. Marjan je nekaj časa igral v najmlajši skupini nogometašev in se izkazal kot dober levi krilec. Motil pa ga je vsak trd spopad z nasprotnim igralcem, ki se mu je skušal izogniti. Končno se je as iz aktivnega igralca nogometa spremenil v navdušenega gledalca te privlačne igre.

6.3. ATLETIKA

Nogometni klub Ilirija se je že leta 1919 preuredil v športni klub Ilirija z različnimi športnimi sekcijami, med njimi tudi lahkoatletsko, ki jo je vodil klubski predstavnik ing. Bloudek. Ravno on ga je iz nogometnega udejstvovanja pritegnil k lahki atletiki, kateri je ostal zvest do 2. svetovne vojne.

Marjanov prvi nastop v lahkoatletskem tekmovanju je bil v nedeljo dopoldne konec junija 1927 na športnem igrišču Ilirije poleg železniške postaje v Šiški. Nastopil je v metu diska, ki ga je na treningu metal že blizu 40 metrov, svetovni rekord pa je takrat meril 49 metrov. Bil je ves vznemirjen. Pri prvem poskusu mu je disk odletel iz rok prenizko in se po kakih 20 metrih daljave s tako silo zaril v tla, da je odletela celo travnata ruša. To ga je tako vznemirilo, da se mu je ponesrečil tudi drugi met z obratom. Pri tretjem poskusu je vrgel disk brez obrata in tako ostal na zadnjem mestu.

Po letu 1931 se je resno lotil treninga v lahki atletiki. Pri metanju diska se je lotil meta diska z levico. Krojač je pri jemanju mere za nov suknjič ugotovil, da je njegova desna rama za tri cm bolj oddaljena od sredine hrbteničnega vretenca pri vratu kot leva. Pri metu diska je dosegel hiter napredek, kar mu je kasneje omogočilo, da je na lahkoatletskem tekmovanju v Zagrebu, kjer so upoštevali skupno daljavo, doseženo z levico in desnico, zasedel drugo mesto.

Slika 9: Pri metu diska, 1929

Njegovo intenzivno sodelovanje v lahki atletiki se je začelo poleti leta 1932. Dvakrat na teden je vodil tekaški trening na igrišču Ilirije. Posebno veliko so vadili nizki start. Pri skoku v daljino je poudarjal točnost in obenem sproščenost odriva. Skupaj z njim je precej mladih atletov vadilo suvanje krogle in met diska. Ravno pri metu diska si je skušal prisvojiti popolno zbranost živcev za izvedbo zanesljivega obrata, povezanega s sproščenim zamahom diska v pravilni drži, ter zaključiti met ob pravilno stopnjujoči hitrosti zamaha v trenutku, ko je vsa energija mišic bila prenesena na gibajoči se disk. Dober opazovalec to takoj opazi. Disk odleti iz roke z izredno hitrostjo brez vibriranja (tresenja), laketi metalca pa omahne, kot bi v disk oddal vso energijo svojih mišic.

V juliju leta 1933 se je v Zagrebu udeležil seminarja z izpitom za lahkoatletske sodnike v zveznem merilu. Takrat je izkoristil priliko, da si je podrobneje ogledal stari del mesta. Udeleževal se je tudi lahkoatletskih tekmovanj kot metalec diska. Večkrat je dosegel drugo mesto, prvega nikoli.

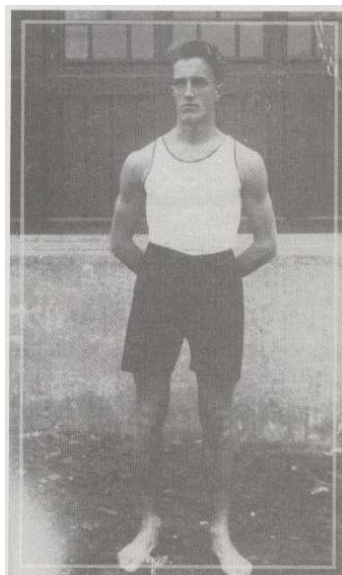
Po vrnitvi iz Berlina leta 1934 se je resno lotil lahkoatletskega treninga na igrišču Ilirije v Šiški.

V Novem mestu, kjer je na gimnaziji poučeval zgodovino in zemljepis, se je spomladi leta 1935 lotil treningov lahke atletike. Zelo hitro je zbral mladino, s katero so si pod železniškim mostom na Loki naredili tekaško progo na 100 metrov, skakalnico v višino in uredili prostor za skok v daljino. Kovačič, takrat najboljši slovenski šprinter, je na njihovi stezi tekel 10.6 s na 100 metrov. To je bil takrat jugoslovanski rekord, vendar ni bil registriran. V višino so skakali s prekoračno tehniko in dosegli 140 cm, v daljino pa skoraj tri metre. Na srednje proge so tekli od Loke do vodne črpalke pod kolodvorom in nazaj. To je bilo okoli 1500 metrov. Vinko Kos je imel skupino, ki je dosegala najboljše rezultate.

6.4. TELOVADBA

6.4.1. ORGANIZACIJA OREL

Kot petošolca ga je leta 1922 sošolec Oven povabil, da gre z njim telovadit v Ljudski dom k dijaškemu Orlu. Telovadili so dvakrat tedensko v kletni telovadnici v Ljudskem domu na Streliški ulici. Vodil jih je učiteljiščnik Jože Pavlič, dober telovadec in odličen vaditelj. Telovadno orodje mu je kot zapreka nadomestilo tekanje za nogometno žogo. Kot član dijaškega Orla je Marjan nastopil na telovadni akademiji v veliki dvorani hotela Union v Ljubljani 1. decembra leta 1922. Nastopil je pri prostih vajah. V hudi tremi je prvi gib napravil napačno. Oster pogled načelnika Pavliča ga je streznil, da je vajo dokončal brez napake. Za zaključno točko so postavili piramido. Pri poskusih v telovadnici so določili Marjana kot najlažjega in vajenega plezanja po drevesih. Hitro je splezal na vrh piramide v treh etažah in požel odobravanje gledalcev. Oba spodnja kroga sta nato malo počepnila, da je seskočil z višine dobrih dveh metrov na usnjeno blazino.

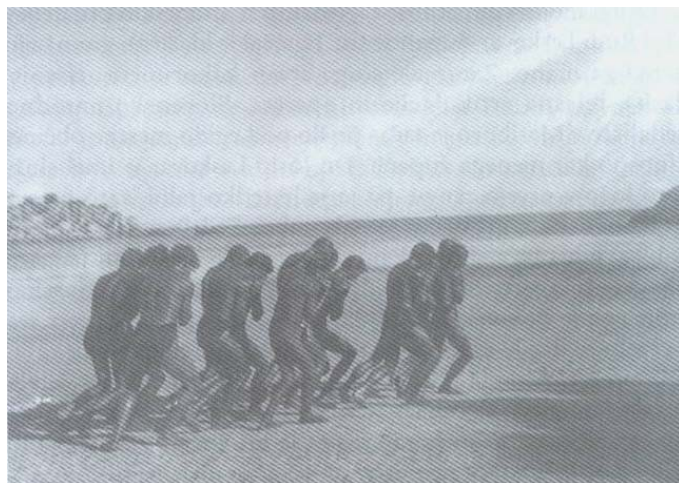

Slika 10: Telovadec akademskega Orla, 1925

Po maturi leta 1925 se je vključil v šentpeterskega Orla in prevzel funkcijo vaditelja mladcev. Orodje in razne igre z žogo so pošteno razgibale mladce, da so nekaj minut brez odpora sledili ostrim poveljem in strumno izvajali redovne vaje, kot bi bili na vojaški paradi. Profesor Tomec, ki je dvakrat prišel na galerijo telovadnice v Ljudskem domu opazovat, kako vodi delo z mladci, mu je priskrbel štipendijo za študij na Visoki šoli za telesno kulturo v Berlinu.

Leta 1928 so člani akademskega Orla taborili na Hvaru v samotnem zalivu Borče. Prostor je izbral Pino Mlakar, med vodji je bil tudi Edvard Kocbek. Zaliv je imel lepo, prodnato obalo. Z velikim čolnom jih je ribič pripeljal do brega. Stvari so znosili malo višje na obalo, sami pa so si pripravili ležišča tik ob obali. Niso pomislili na

plimovanje, ki je na srečo ob Jadranski obali zelo majhno. Marjan si je napravil ležišče podzavestno dovolj visoko, kajti ponoči so morali tisti, ki so bili tik ob morju, premikati ležišče.

Slika 11: Leta 1928 je Pino Mlakar na Hvaru vodil ure gimnastike in psihofizičnega ozaveščanja

Slika 12: S tabora akademskega Orla s Pinom Mlakarjem na morju, 1928

Tabora se je udeležilo preko 20 študentov. Kot gost je sodeloval Labanov asistent Knust, ki je tudi vodil jutranjo gimnastiko na z mivko posuti krožni areni s premerom osmih metrov. Areno so napravili na prostoru ob obali, kamor ni seglo plimovanje. Vsako jutro so se do skrajnosti razgibali v skupinskem plesu in nato vsi preznojeni zaplavali v modrino Jadranskega morja.

Takoj po končanih izpitih na Visoki šoli za telesno kulturo v Berlinu se je odpeljal v Prago, kjer se je v juliju 1929 udeležil katoliške mednarodne tekme ob Vaclavskih orlovskih dnevih v Pragi. Sodelovali so člani in članice Orlovske zveze iz Slovenije. Brez njegove vednosti so ga prijaviли za tekmovanje v lahkoatletskem troboju (skok v daljino, met diska, tek na 400 metrov). Nastopil je brez predhodnega treninga, kar se mu je maščevalo pri metu diska, kjer je računal na dober rezultat. Na razpolago je imel tri mete. Pri prvem in drugem metu z obratom je sodnik z rdečo zastavico javil, da je met zaradi prestopa neveljaven. Zato je pri tretjem, zadnjem poskusu, vrgel disk brez obrata. S sproščenim zamahom je vrgel disk, da je letel skozi ozračje z najmanjšim odporom. Dvigal se je v vodoravnem položaju in priletel na travnato površino več kot meter preko krožne črte, ki je z apnenim prahom označevala 35-metrsko razdaljo. Sodnika sta precej časa iskala odtis padlega diska in zapisala zaokroženo razdaljo 36 metrov, kar mu je prineslo tretje mesto v troboju.

6.4.2. TELOVADNO DRUŠTVO PARTIZAN

Med poučevanjem na gimnaziji v Novem mestu je bilo drugo področje njegovega delovanja telesnovzgojno delo. Sodelovati je začel pri Partizanu, ki je bil tedaj ustanovljen, in prevzel vodenje mladincev. Takrat je prvič opazil, da postaja starejši. Imel je okoli 40 let. Ko je neogret naredil medvedko čez konja, je padel na glavo, a se na srečo ni poškodoval.

V letih od 1947 do 1952 je redno sodeloval pri telovadnem društvu Partizan kot vodja skupine mladincev. Poudarjal je premagovanje orodja kot zapreke. Tako so na telovadni akademiji na odru Doma ljudske prosvete mladinci nastopili z različnimi oblikami preskokov preko prečno postavljene dvovišinske bradlje od lahkih do zelo zahtevnih načinov. Uvajal je tudi uporabo težke žoge »medicinke« pri različnih skupinskih igrah.

Marjanu je v prvi polovici leta 1948 vzela veliko časa priprava 30 mladincev za nastop na spartakiadi v Pragi. Posebno Turški marš dr. Murnika je s svojimi izumetničenimi gibi zahteval mnogo časa. V mesecih od februarja do junija 1948 je v jutranjih urah pred poukom vadil s skupino 30 dijakov Turški marš in proste vaje za nastop v Pragi. Gregorka se je pri obisku po treh tednih čudil, da mladinci že zelo sproščeno izvajajo te izumetničene gibe.

Leta 1949 mu je skupina dijakov maturantov, ki so sodelovali pri nastopu v Pragi, predlagala, da bi radi nastopili na zaključni akademiji ob koncu šolskega leta s samostojno telovadno sestavo, podobno Murnikovemu Turškemu maršu. Marjan se je posvetoval s Pinom Mlakarjem o Beethovnovi koračnici, na katero je dr. Murnik sestavil svojo kompozicijo. Pino mu je svetoval, naj poskusi sestaviti na to glasbo ples janičarjev s handžarji (enorezen bojni nož). Da je sestava vaje v svoji dinamiki res odgovarjala glasbeni dinamiki koračnice, so dokazali nastopajoči na odru v Domu ljudske prosvete s svojim sproščenim izvajanjem Plesa janičarjev.

Spomladi leta 1952 je vodstvo telovadne organizacije Partizan razpisalo nagradno tekmovanje telovadnih sestav na področju Slovenije. Tedaj je imel Marjan na razpolago skupino dijakov, ki so odlično izvajali poskočni korak, povezan z zamahom handžarja. Vodstvo novomeškega Partizana je prijavilo skupino za tekmovanje v Ljubljani. Seveda so se pošteno pripravili na sestavo, ki je bila narejena na Beethovnovi glasbo, Marche turque Ruins of Athens op. 113. Bili so enotno oblečeni v modre trenirke, povite okrog pasu z dolgim, 10 cm širokim rdečim trakom. Do pasu so bili goli in na glavi so imeli turbane. V desnici so držali handžar, levico pa so držali skrčeno, kot bi držali ščit. Dan pred tekmovalnim nastopom so šli v Ljubljano. Za sprostitev so šli zvečer na Ljubljanski grad in na primernem prostoru pod okroglim stolpom popolnoma sproščeno ponovili vajo na Marjanovo ritmično spremljavo z glasom. Naslednje jutro so bili tekmovalni nastopi na Taboru v veliki dvorani. Njihova

skupina je prišla na vrsto med zadnjimi. Začetna trema izvajalcev je popustila, ves oder je bil poln sproščenega gibanja. Po končani izvedbi in precej burnem posvetovanju je Gregorka v imenu komisije izjavil, da sestave Plesa janičarjev ne bodo ocenjevali. Na zahtevo člana komisije Srpana pa je bilo Marjanu sporočeno, da so povabljeni na večerno akademijo na odru opernega gledališča, kjer bodo nastopili s Plesom janičarjev. Res so nastopili, tokrat popolnoma sproščeno. Marjan je po ovinkih izvedel, da je Gregorka kritiziral popolno neuporabo leve roke, katero so izvajalci držali skrčeno ob sebi, kot bi držali ščit. Je bila pa sestava zaradi menjavanja skupnega nastopa s solističnimi precej bolj efektivna od Murnikove in najbrž zato diskvalificirana.

Zadnjo Marjanovo sestavo Vaje s težko žogo so brez spodrsaljaja izvedli na odru Doma ljudske prosvete na telovadni akademiji novomeškega Partizana štirje mladinci in štiri mladinke istočasno in bili nagrajeni z navdušenim ploskanjem gledalcev.

6.4.3. ZLET BRATSTVA IN ENOTNOSTI

Leta 1960 je ob Zletu bratstva in enotnosti na večerni akademiji na stadionu v Portovalu s Plesom janičarjev nastopila skupina učiteljiščnikov. Kljub kratkim pripravam so se nastopajoči zelo potrudili in izvedli vajo brez napake. Največ časa so mu vzele priprave za Nastop mladincev s hlodi, ki je bil na predlog Smerdujeve Nuše sprejet kot obvezna vaja za mladince vseh društev Partizana na zletu konec junija 1960. Nastop je bil izveden uspešno, tako po množični udeležbi mladincev kot po njihovem zanosnem nastopu. Pri gledalcih pa je požel očitno odobravanje.

6.5. ŠAH

Mlade je uvajal in vodil v svet šahovske modrosti. Z njimi se je udeleževal šahovskih festivalov. Kasneje se je s šahom ukvarjal le še ljubiteljsko. Pri osemdesetih letih se je vsako jutro posvečal temu konjičku in reševal šahovske probleme. To mu je pomagalo ohranjati duhovno gibčnost.

Sliki 13 in 14: Pionirski šahovski festival, maja 1957

6.6. IZLETNIŠTVO, POHODNIŠTVO, PLANINISTVO

S sošolci in prijatelji je rad hodil na izlete v Kamniške in Savinjske planine, kjer so osvojili precej dvatisočakov, prav tako so bili zanimivi Triglav in drugi visoki vrhovi v Julijcih.

IZLET V KAMNIŠKE IN SAVINJSKE PLANINE

V šestem razredu so se trije sošolci in dva znanca iz sosesčine dogovorili, da bodo šli konec julija za teden dni v planine. Najstarejši med njimi, 20-letni France, je že bil v službi in je prevzel vodstvo skupine. Najmlajši je bil Marjan s 16 leti. Kot začetniki v gorskem turizmu so se odločili za enotedensko turo v Kamniške planine in Savinjske Alpe.

Prvi dan naj bi se popoldne z vlakom peljali do Kamnika in nato peščili mimo Stahovice do Primoža in naprej do Velike planine, kjer bi prvič prenočili. Naslednje jutro bi nadaljevali pot do Dola in preko Konja do Presedljaja in naprej do Korošice, kjer bi prenočili v Kocbekovi koči. Naslednje jutro bi zgodaj odšli na Ojstrico, preko sedla Škarje na Planjavo. Nato bi se spustili do Kamniškega sedla in naprej do doma na Okrešlju, kjer bi prenočili tretjič. Četrto jutro bi zgodaj odšli skozi Turski žleb na Skuto in nato preko Dolgega hrbta in Mlinarskega sedla na vrh Grintovca in se nato spustili do Zoisove koče na Kokrškem sedlu. Tu bi prenočili in naslednje jutro preko Kalškega grebena nadaljevali pot do Krvavca, kjer bi petič spali v planinski koči. **Vsekakor je bil to za začetnike drzen načrt.**

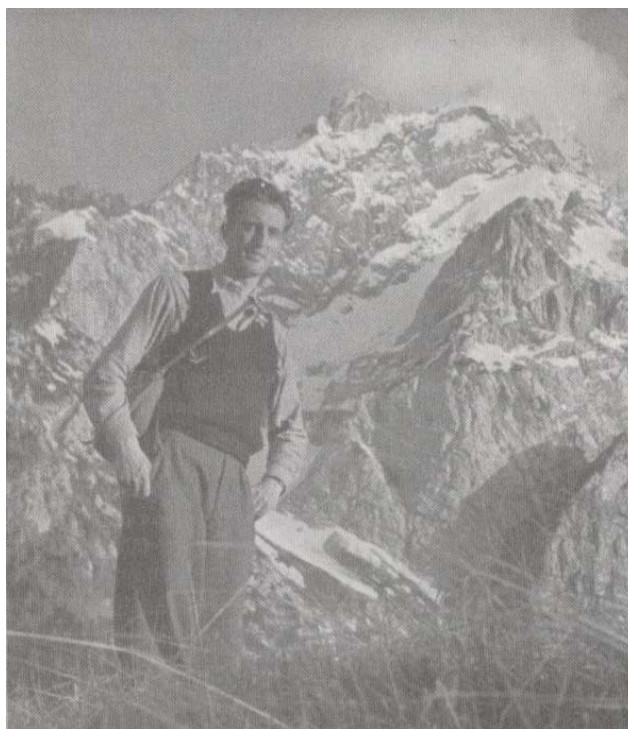
Izpeljali so ga do Zoisove koče, kjer jim je oskrbnik glede na slabo vreme svetoval spust v dolino. Res so v dolini Kamniške Bistrice začele padati prve kaplje dežja. V Ljubljani so zaključili svojo prvo turo v gorski svet.

TRIGLAV

Po končanem sedmem razredu klasične gimnazije v Ljubljani so se Marjan, njegov sošolec in France odločili, da bodo proti koncu julija šli na Triglav.

Vse priprave je vodil France. Ker cepinov še niso imeli, je bila njihova opora dolga palica, katere uporabo so temeljito preizkusili prejšnje leto. Proti koncu julija 1924 je bilo več dni slabo vreme. Njihov načrt je bil, da izkoristijo možnost zjasnitve po sneženju, ko se z vrha Triglava proti večeru vidi morje in celo Benetke. Njihova pot za vzpon na Triglav je bila predvidena v obratni smeri, kot hodijo turisti običajno. Ko je prenehalo deževati, so se v petek zjutraj z vlakom odpeljali do Bohinjske Bistrice in se peš napotili do Bohinjskega jezera in naprej ob jezeru do slapa Savice. Po krajšem počitku z malico so se začeli vzpenjati na Komarčo. Začelo je rositi in ko so

na vrhu Komarče prišli do Črnega jezera, je že pošteno deževalo. Njihove pelerine so bile kmalu premočene. Že skoraj v temi so prišli v koč pri Sedmerih jezerih. Zjutraj jih je presenetila snežna belina. Z navodili oskrbnika, kako naj hodijo, in priporočilom, naj se proti koncu popoldneva brez nahrbtnikov povzpnejo na vrh Triglava, so se poslovili in začeli dolgo pot proti Hribaricam. Sonce je posijalo in temna očala, ki so jih k sreči imeli s seboj, so jih obvarovala pred snežno slepoto. Sneg je vidno kopnel in ko so prišli do bližine Kredarice, je bilo videti snežne krpe le še v senci. Na Kredarici je bilo le malo turistov. Okrog štirih popoldne so se brez nahrbtnikov odpravili po nadelani, dobro zavarovani poti preko Malega Triglava proti vrhu Triglava. Pri popolnoma jasnem nebu so zagledali daleč proti jugu na obzorju temno modro bleščečo ploskev in za njo bel trak. To naj bi bile Benetke. Pot nazaj proti Kredarici je bila precej bolj neprijetna kot navzgor. Zvečer jim je oskrbnik svetoval, naj gredo naslednje jutro zgodaj še enkrat na vrh Triglava, da bodo videli, kako lep je jutranji pogled na Centralne Alpe.

Slika 15: Prvi izlet na Triglav, leta 1924

Res so naslednje jutro zgodaj vstali. V jasnem in mrzlem vremenu so se dobro oblečeni začeli vzpenjati po že znani stezi na Mali Triglav in po grebenu naprej proti Aljaževemu stolpu. Bili so prvi tega dne. Ko so nemo občudovali Dolomite in Centralne Alpe, osvetljene od žarkov sonca, jih je nenadoma presenetilo od južne strani bližajoče se ropotanje. Bila je italijanska vojaška godba. Zaploskali so jim stoje ob Aljaževem stolpu, ko so končali skladbo. Z mahanjem rok so se poslovili in se začeli spuščati proti Kredarici. Spustili so se preko Podov (med potjo so gledali na

Triglavski ledenik, ki je segal skoraj do njihove poti) in čez Prag do potoka Bistrice. Potok je zelo narasel in s težavo so prišli preko. V Aljaževem domu so si privoščili skromen »likof« (pojedina po končanem večjem podvigu) in kmalu odšli naprej do Peričnika, ki je imel veliko vode, bil pa je že v senci. Pospešili so korak proti Mojstrani in še pravočasno ujeli večerni vlak proti Ljubljani. Na vožnji proti Ljubljani so bili bolj redkobesedni. Čutiti je bilo, da so telesno in duševno utrujeni od vsega, kar so doživeli v tako kratkem času.

Po maturi na klasični gimnaziji v Ljubljani junija 1925 sta Marjan in France konec julija naredila turo od Jalovca do Triglava.

Prvi dan sta se odpeljala z vlakom do mejne postaje Rateče-Planica in težko obložena koračila do Tamarja, kjer sta si v bližini koče na malo dvignjenem terenu ob lepi smreki postavila šotor. Skupina turistov, ki je bila v koči, je prišla na ogled, ko sta si ravno pripravljala večerjo. Omenili so, da imajo namen naslednje jutro zgodaj na Jalovec in nato preko Prisanka, Razorja in Kriških podov po Bambergovi poti na Triglav. France je omenil, da imata podoben načrt. Naslednje jutro, ko se je začelo daniti, je Marjan skuhal čaj, France pospravil šotor, nakar sta jo krepko mahnila na pot proti Jalovcu. Na vrhu sedla sta srečala turiste, ki so šli pred njima in so se že vračali z vrha Jalovca. Da bi jima olajšali pot, so jima vzeli šotor in vrv z obljubo, da ju bodo pustili na Vršiču v Erjavčevi koči. Tako sta brez nahrbtnikov krenila proti vrhu, ga srečno dosegla in se takoj spustila nazaj do sedla. Nato sta se začela spuščati po nadelani in dobro zavarovani južni steni Jalovca. Šlo je tako počasi, da ju je dohitela noč in sta morala prenočiti na prostem. Marjan se ni privezal k veji ruševja in je med spanjem počasi drsel kakšnih 20 metrov navzdol. K sreči ni bilo drugih posledic. Naslednji dan sta dve uri hodila po markirani stezi proti Vršiču. V Erjavčevi koči jima je oskrbnik povedal, da jima je skupina turistov pustila šotor in vrv. Po zajtrku sta se odločila, da se podata peš proti Kranjski Gori, se z vlakom odpeljeta do Mojstrane in nato pešačita po dolini Vrat do Aljaževega doma, kjer bi prenočila, da ne bi spet zjutraj z mokrim šotorom rinila po Tominškovi poti na Kredarico. V Aljaževem domu sta se dobro naspala in po zajtrku odšla po izredno lepo speljani Tominškovi poti. Edina nevarna točka je žleb, ki ga je treba prečkati. V njem skoraj vedno leži sneg, na katerem turistu ne sme spodrsniti, kajti nekaj metrov navzdol preide žleb v prepad. Brez oklevanja sta z nekaj koraki prečkala žleb in nadaljevala pot proti Kredarici. Tam sta srečala tudi znance z Jalovca, ki so prišli na Triglav po Bambergovi poti in so bili videti precej utrujeni. Naslednje jutro sta vstala zgodaj in odšla preko Malega Triglava do odcepa poti proti domu Planike. Tu sta pustila nahrbtnike in pohitela samo s cepinom v roki na vrh. Razgled ni bil tako lep kot pred letom dni. Nazaj grede sta si nadelala nahrbtnike, se spustila do Planike, tam zajtrkovala in odšla naprej proti Sedmerim jezerom. Pri velikem jezeru pod razvpito Tičarico, ki ima zelo krušljivo skalovje, kjer rastejo najlepše očnice (planike) in ima obliko ledvice, sta se zadržala precej časa, nato pa odšla do koče pri Sedmerih jezerih. Utaborila sta se malo naprej od koče na rahli vzpetini, porasli z mahom. Po

večerji sta odšla mimo kočice do malih jezer. Ob prihodu nazaj se je že zmračilo. Obetala se je mirna, topla noč. Proti jutru ju je prebudilo petje tenorja. Prvi hip sta mislila, da sanjata, nakar sta pri pogledu iz šotorja zagledala moža pokončne drže, ko je ravno zaključil arijo z visokim C. Kmalu sta se odpravila na pot. Do Komarče je bila hoja prijetna, po steni navzdol pa so trpele mišice spodnjih okončin, saj so kolena mogla uspešno prenašati sunke kot pri skoku v globino le v stalni prožnosti mišic. Hoja po severnem bregu jezera je zelo slikovita, obenem pa zamudna. Ob koncu jezera sta si kmalu poiskala prostor za šotor. Zadnji dan njunega potovanja je bil zelo pester. Že zgodaj sta vstala, hitro pospravila svoje stvari in odhitela proti Bohinjski Bistrici, da sta še ujela vlak proti Jesenicam. Peljala sta se le do Bohinjske Bele in izstopila. Tam sta šla naravnost proti Babjemu zobu. Pred vhodom v jamo je France prižgal baterijo. Posvetil je po pobočju jamskega dna, proti stropu in stranskim stenam, da bi zapazila kak kapnik ali vsaj sigo. Pot sta nadaljevala proti Radovljici. Približno eno uro sta dobro hodila ob desnem bregu Save Bohinjke in opravila tretjino poti do Radovljice. Ko sta zagledala na postaji potnike, ki so čakali na vlak za Ljubljano, je le-ta že prisopihal po klanecu.

PEŠ POTOVANJE

Marjan se je s Francetom sredi avgusta 1925 odpravil peš na enotedensko potovanje iz Kočevja po cesti do Črnomlja in Stranske vasi, kjer sta prespala pri Marjanovem sošolcu Ovnu.

France si je sposodil vojaški kompas in ga dal Marjanu s pripombo, da ga kot bodoči geograf praktično preizkusi še pred vstopom na univerzo. In res je imel priliko takoj, ko sta v Kočevju stopila z vlaka, ugotoviti s pomočjo kompasa, v katero smer naj gresta. Stopil je na cesto in po kompasu sklepal, da morata iti v smeri temnega kraka igle. Otroško naivno je sklepal, da je na severu sneg, na jugu pa je vse zagorelo. Brez pripombe sta zakoračila v smer temnega kraka magnetne igle. Srečala sta kmeta s košem na hrbtu in France ga je ustavil in vprašal, če vodi ta pot v Črnomelj. Odgovoril mu je, da gresta v Ribnico. Marjanu je ta spodrslijaj kasneje kot profesorja v šoli in pri tabornikih mnogokrat pomagal popestriti nazorni pouk v orientaciji. Njuna pot v pravi smeri ju je po dobrih dveh urah hoje približala velikemu naselju Mozelj. Tam so jima pokazali najkrajšo pot do Črnomlja. Po šestih urah hoje sta prišla na obrobje Bele krajine in v daljavi zagledala Črnomelj, kamor sta prišla proti večeru že zelo utrujena. Po kratkem počitku sta nadaljevala pot proti Stranski vasi, kamor sta v popolni temi prišla iz gozda okrog desete ure. Tam so ju gostoljubno sprejeli starši Marjanovega sošolca Toneta (njega ravno ni bilo doma). Naslednje jutro sta dobro podprta z mlečno kašo, pečeno v krušni peči, odšla proti Vahti, kjer sta počivala precej časa in si z višine ogledovala Novomeško kotlino. Marjanu se takrat še sanjalo ni, da bo več kot pol stoletja preživel v tej kotlini. Proti večeru sta se po stari poti spustila do potoka Težka voda in pri nekem mlinu zaprosila, če smeta prenočiti na

seniku. Dovolili so, da si v »toplerju« pripravita udobno ležišče. Naslednji dan sta prišla do Novega mesta. Marjan se spominja, kako je France prinesel iz župnišča v vasi Št. Peter (današnji Otočec) veliko ribo, in ker je bil on takrat najhujši nasprotnik rib, si jo je France spekel in se oblizoval, ko jo je jedel. Do večera sta morala priti do Cerkelj ob Krki, kjer je imel France dobrega znanca. Tam sta tudi prenočila. Iz Cerkelj sta naslednji dan pešačila do Krškega in nato ob Savi do izliva Mirne, kjer sta krenila po strmem klancu, vrh katerega je stala hiša Marjanovega strica Jožeta, starejšega brata njegovega očeta. Zelo prijazno ju je sprejel in jima postregel s kozarcem dobrega cvička. Pot sta nadaljevala do Marjanove tete Anice, ki se ju je razveselila, misleč, da sta ji prišla pomagat pri delu. Bila je malo razočarana, ko sta ji povedala, da sta samo popotnika, ki bi rada prenočila pri njej. Rahlo omotična od pijače sta se zarila v mehko seno, naloženo precej visoko v ozadju poda in takoj zaspala. Zjutraj sta hitro vstala in se poslovila od tete. Imela sta le dve uri časa za skoraj 12 kilometrov dolgo pot do železnice, ki je bila tedaj speljana od Trebnjega le do Šentjanža. Komaj sta ujela vlak za Trebnje in tam prestopila na vlak, ki je peljal proti Ljubljani. Na postaji Ivančna Gorica sta izstopila in šla v Stično, kjer je imela Dijaška zveza zborovanje.

Teden dni peš od Kočevja preko Bele krajine in po dolini Krke do Krškega je bila tura, s katero sta pridobila veliko novih izkušenj. Predvsem to, da je potrebno za uspešno in varno turo imeti dobro, lahko opremo in vedeti, kako ravnati v slabem vremenu.

VZPONI NA KOČNO

V času šolskih počitnic leta 1933 je Marjan v drugem poskusu (prvič je leta 1931 prišel na dve tretjini poti) želel priti na vrh Kočne. Pridobil si je dva deset let mlajša sopotnika. Prvi je bil Francelj Debevc, drugi pa je bil najmlajši brat njegovega vrstnika Čira Šoukala, s katerim sta kot člana akademskega Orla taborila na Hvaru v zalivu Bore poleti leta 1928. V načrtu so imeli, da bi se v enem dnevu s kolesi peljali na Jezersko, od tam naprej pešačili do Češke kočje in vrha Kočne in se še isti dan vrnili v Ljubljano. Tako so se iz Ljubljane odpeljali na navadnih kolesih že ob četrti uri. Klance z večjim vzponom so prepešačili. Na Zgornje Jezersko so prišli kmalu po osmi uri. Pol ure kasneje so se že podali na pot proti Češki koči, kamor so prišli dobro razpoloženi po dveurni hoji. Takoj so bili postreženi s planinskim čajem. Oskrbnik jim je svetoval pol ure počitka na skupnem ležišču, nato vzpon na vrh Kočne. Počitek, čeprav kratek, jih je osvežil in hoja po dobro zavarovani Kremžarjevi trasi je bila pravi užitek. Ko so prišli do Dolške Škrbine, je Marjana presenetilo mirno ozračje ob spominu na popolnoma drugačno vremensko stanje pred dvema letoma. Imeli so izredno lep razgled na vse strani neba. Pri vračanju so pri sestopanju čutili v stegenskih mišicah utrujenost. Imeli so srečo, da so se vrnili brez nezgod v Češko kočjo, kjer jih je na mizi že čakal čaj in enolončnica z domačim kruhom. Pot so nadaljevali na Jezersko, od koder so se v večernem hladu, luninem svitu prvega

krajca in dinama na obodu prednjih koles počasi peljali proti Ljubljani, kamor so prispeli med deveto in deseto uro zvečer.

Na tretji vzpon bi Marjan gotovo pozabil, če mu ne bi v spominu ostal grozljiv nekaj sekund trajajoč prizor nekaj sežnjev pred njim. Z vrha Kočne poteka markirana steza proti Dolški Škrbini več kot 50 metrov vodoravno in zavije v ostrem ovinku na levo, da se izogne prepadu na koncu ravne smeri. Njegov mladi sopotnik je pred njim razigrano razpoložen stekel po ravni stezi. Ob tem prizoru se je iz Marjanovega grla podzavestno razlegel krik: »Pazi!« Ko je Marjan prišel do njega, je sedel na robu steze ob ovinku. Nogi sta mu od kolena navzdol bingljali nad prepadom. Na Marjanov klic je reagiral na edino možen način (kot bi hotel skočiti v daljino). Tako mu je bila zanj prihranjena odgovornost.

MARJAN KOT VODIČ

V juliju 1931 je Marjan svoje telesne in umske sposobnosti tri tedne preizkušal v skoraj nedotaknjeni naravi na Jezerskem kot gost in vodič družine inženirja Herberta Heina, s katero se je spoznal med študijem v Berlinu, v letih 1928 in 1929. Po posredovanju Franceta Sešlja, njegovega mladostnega »mentorja« v kolesarjenju in planinarjenju, je lastnica male hišice sredi Jezerske ravnine pripravila pet ležišč in štedilnik in jih dala v uporabo za 600 dinarjev. Kuhala je žena Herberta Heina, gospa Hedvig. Pri kuhi ji je pomagala 15-letna hčerka Ruth, ki je morala paziti tudi na šest letnega brata Jürgena. Ing. Hein je skrbel za dobavo potrebščin iz trgovine. Takoj prvo jutro, po slabo prespani noči zaradi bolh, jih je ing. Hein z avtobusom odpeljal do prve lekarne in prinesel prašek proti bolham. Tri tedne so preživeli kot bi bili na taborjenju. Prvi izlet, pri katerem je Marjan pokazal svoje vodniške sposobnosti, je bil, ko so se takoj po zajtrku, to je bil drugi teden bivanja, ob lepem vremenu odpravili ing. Hein, Ruth in on proti Češki koči z namenom, da preizkusijo svoje plezalne sposobnosti po markirani Kremžarjevi stezi do Dolške Škrbine in naprej do vrha Kočne. Oskrbnik v Češki koči jim je postregel s planinskim čajem in podvomil, da bi Ruth zmogla predviden vzpon. Dekle pa je vztrajalo, da hoče naprej. Ing. Heinu se je dobro zdelo, da ima tako pogumno hčerko. Oskrbnik jih je opozoril, naj takoj prekinejo z vzponom, če se bo vreme poslabšalo, in se vrnejo v kočo, kjer jim bo pripravil krepko enolončnico. Odšli so in kaj kmalu so se začeli vzpenjati po mojstrsko izpeljani in dobro zavarovani Kremžarjevi smeri, Marjan spredaj, za njim Ruth in tik za njo njen oče. Kadar je zaklical, so se ustavili, navadno na kakih policah, da bi uživali ob čudovitem razgledu. Marjan je bil v skrbeh, kako se bo končal njihov podvig. Presenetljivo so na videz brez težav prišli do Dolške Škrbine. Tu pa jih je presenetil močan južni veter, ki je gnal oblake proti pobočju Kočne in Grintovca, katerih vrhova sta že bila v megli. Ing. Hein je iz izkušenj svojih mladostnih let, ki jih je preživel v Kavkaških gorah, takoj pristal na predlog, da se vrnejo. Pot po strmih pobočju navzdol je bila naporna, zato so počasi, da ne bi prišlo do nezgode, sestopali eden za drugim z Ruth v sredini, spodaj Marjan, zgoraj ing. Hein, po tej

sloviti Kremžarjevi smeri, ki je navzgor res mikavna, navzdol pa trd trening. Ob srečnem sestopu z grebena Kočne so si vsi trije pošteno oddahnili.

Marjanu in dijakom gimnazije v Novem mestu je v posebno lepem spominu ostal majniški izlet leta 1947 v Kamniško Bistrico. Tja so prišli proti poldnevu. Kočo so imeli rezervirano za prenočišče. Popoldne so odšli na sedlo med Veliko planino in Konjem, Dol, na višini okoli 900 metrov. Hiteli so, da bi čimprej videli, kakšna je planina. Ko so se dekleta bližala izhodu iz gozda, jih je nenadoma prestrašil mlad srnjak. Najbrž je dremal in so ga stopinje deklet predramile. Skočil je in se v naglici zaletel v drevo tako močno, da je za hip omedlel. Na srečo pa je prišel kmalu k sebi, poskočil je in oddrvel. Zvečer so imeli zabavni večer, zjutraj pa so se odpravili proti Kokršskemu sedlu. Bilo je malo tvegano, ker je bil na zgornjem delu še sneg. Dogovorili so se, da se bodo razdelili v dve skupini. Ena bo šla do sedla in do Zoisove koče, druga pa se bo ustavila prej, si ogledovala okolico in nabirala rože. Počasi so se vzpenjali proti sedlu, kamor so prišli okoli enajste ure.

Leta 1950, ko je bil z maturanti novomeške gimnazije na pohodu preko Triglava in so na kopnem med obema jezercema kurili taborni ogenj, se je spomnil 25 let nazaj, ko je prvič občudoval veliko jezero pod Tičarico in kjer rastišča najlepših planik. Vsem udeležencem je pohod ostal v spominu kot izredno doživetje.

Edini razred, ki ga je poučeval osem let skupaj, je maturiral leta 1960. Dobil jih je leta 1953 kot prvi razred v gimnaziji. Takrat je bila gimnazija zadnjič osemletna. Prišli so iz četrtega razreda osnovne šole. V njegovem razredu so bili dijaki, katerih starši so bili iz mesta. Marjan se spominja njihovega odraščanja, pred maturo so postali skoraj odrasli ljudje. Bili so zelo samostojni. S tem razredom je šel vsako leto na izlet. Prvo leto so se odpravili na Trško goro in v Beceletovo jamo. Naslednje leto so naredili krožno pot iz Novega mesta do Jošta, kjer jih je zajela ploha in so morali vedriti pod kozolcem dvojnikom. Ko je spet posijalo sonce, so šli dalje na Verdun in na Mehovo. Od tam so se spustili v Koroško vas, nakar so krenili po stari cesti, kjer so tekmovali v teku. V Novo mesto so se vrnili precej utrujeni. Izredno zanimiv je bil izlet naslednje leto. Eden od dijakov si je pri kmetu v Žabji vasi sposodil lojtrski voz. Peljali so se do Prežka, potem so šli še v Pendirjevko, kjer jih je učenka Metka Valentinčič peljala do partizanske bolnice. Tu je bil med vojno njen oče upravitelj. Nazaj grede so se ustavili tudi na Gracarjevem turnu, gradu, kjer jim je ena zadnjih graščakinj Rudež-Schoepl, kot že nekoč, razkazala Trdinovo sobo. Pokazala jim je tudi sliko na vratih, ki kaže napad uskokov na ta grad. Leta 1955 so se odpravili na izlet v Tamar. Peljali so se do Rateč in šli peš v Tamar, kjer so prenočili. Naslednji dan so šli na Sleme in nazaj. Naslednji izlet je bil leta 1956 na Gorjance, kamor so se napotili ponoči. Ob desetih zvečer so se zbrali na kandijskem mostu. Svetila jim je polna luna. Šli so skozi Žabjo vas mimo Jošta do Pendirjevke. V Joštu se jim je pridružila ena od dijakinj, ki je bila tam doma. Ona jih je vodila po dolini Pendirjevke. Ustavili so se ob vznožju Gorjancev pri Pangerčgrmu. Naprej so šli kar po košenicah in so proti jutru

dosegli vrh. Tam, kjer danes stoji vojaška postojanka, so dočakali sončni vzhod. Bil je nepozaben pogled na rdečo kroglo, ki se je dvigala iznad obzorja. Na markantni zaključni južni vrh Kočevskega roga Marjana veže veliko spominov. Prvi se je zgodil 5. junija 1957, ravno, ko je Marjan praznoval 50-letnico. Z dijakinjami in dijaki je napravil dvodnevni izlet na Mirno goro. Z opoldanskim vlakom so se peljali do Semiča, nato pa pešali na Mirno goro po markirani poti. Prenočili so v planinskem domu. Imeli so zanimivo tekmovanje, pri katerem je sodeloval tudi Marjan. Vsak je dobil določeno število jabolk, ki jih je moral čim bolj tanko olupiti. Tudi on je bil med zmagovalci. Tisti večer je bil gori tudi gozdni inženir Košir, s katerim sta igrala šah. Marjan je imel lepo pozicijo, na koncu pa je spregledal figuro in izgubil. To se mu je večkrat zgodilo tudi na turnirjih v Novem mestu, zato se ni mogel nikoli dokopati do druge kategorije. Naslednje leto so šli na Lisco, tam prenočili in se preko Bohorja spustili do Senovega. Tu so si ogledali vhod v rudnik in naprave za plinsko elektrarno. Vrnili so se z vlakom preko Rajhenburga - Brestanice in Sevnice v Novo mesto. Zadnji izlet je bil na Gorenjsko. Pripeljali so se do Lesc in šli mimo Finžgarjevega doma v Doslovičah pri jezu, ki so ga delali za hidrocentralo v Mostah. Pot so nadaljevali do Radovne in po soteski navzgor do Bleda. Tu so se s čolnom peljali na otok. Izlet je bil precej dolg. Zaključnega izleta s tem razredom se ni udeležil, ker je bil ravno tisto leto Zlet bratstva in enotnosti in je imel veliko dela s pripravami. Ena od točk je bila vaja z bruni, ki je zahtevala veliko priprav, je pa zelo dobro uspela.

6.7. ALPINIZEM

Epizoda, ki jo je Marjan doživel, se je zgodila v marcu leta 1926. France mu je zaupal, da bi rad splezal na Turnc, s katerim so se bahali nekateri njegovi znanci. Povabil ga je, da si ga gresta ogledat. Tako sta se na soboto zapeljala s kolesoma do Broda, kjer je stanoval Marjanov bratranec Stanko z družino. Pri njem sta pustila kolesi. Čez pol ure sta že stala na široki skali, ki je trdno zagozdena stala nekako na tretjini višine Turnca. Kako sta plezala na vrh in kdo se je prvi lotil podviga, se Marjan ne spominja. Oba sta čepela na vrhu in premišljevala, kako nazaj. Dogovorila sta se, da se bo Marjan prvi poskušal spustiti do zagozdene skale in od tam Francetu svetovati, kje so oprimki. France se je začel počasi spuščati in ko je bil s stopali samo še kak meter nad Marjanovo glavo, je nenadoma zdrsnil mimo njega v globino. Vse se je zgodilo v trenutku. Na srečo ni imel nobenega zloma. Udarci na poševno nagnjena tla s peskom pomešane prsti so enakomerno zmanjševali hitrost padanja, zato je bil le ves obtolčen. Tako se je končala njuna tura na Turnc in alpinizem.

6.8. SMUČANJE

V zimi 1933/34 se je Marjan na Goreljku pridružil skupini študentov. En teden so preživali v dobro urejeni pastirski koči. Bilo je zelo veliko snega. V spominu mu je ostal izlet na smučeh na Lipanski vrh. Ob dolgih večerih je posredoval razne družabne igre. Za vso skupino je bila posebno doživetje tura na smučeh proti Lipanskemu vrhu (1965 metrov). Proti vrhu so se vzpenjali v strnjeni vrsti. Imeli so srečo, da je bilo ozračje mirno in so precej časa uživali razgled proti Triglavu in Škrlatici. Navzdol se je skupina razbila. Dobri smučarji so se izkazali s hitrim spustom v velikih zavojih. Večina je smučala v manjših, položnih zavojih. Po sledi teh je kot zadnji smučal Marjan, ki je postopno zaostajal, saj se je moral zaradi bolečin v kolenu pri vsakem drugem zavoju ustaviti. Ko se je ustavil pred zavojem blizu košate, osamljene smreke, je začuden zagledal tragikomičen prizor. Pod košato smreko je zijal več kot 2 metra globok lijak. V njem je nemočno grabil z rokami po snegu Karli, ki je visel z glavo navzdol, s smučmi pa se je zapletel v spodnje veje. To je bil tisti Karli, ki so ga vsi občudovali, kadar je pekel palačinke. Pomagal mu je iz neprijetnega položaja, v katerega je padel zaradi premajhne pazljivosti (k sreči brez poškodb). Da bi mu dokazal, da ni slab smučar, se je takoj po prestani nezgodi spustil po precej strmi čistini širokega lijaka v smuku naravnost navzdol in ga zaključil brez padca prej kot v eni minuti. Marjan pa je s številnimi zavoji in postanki vozil več kot 10 minut.

V začetku oktobra leta 1934 se je vreme zelo ohladilo. Ponoči iz osmega na deveti oktober je sneg pobelil Marof. V spominu mu je ostal pogled skozi okno majhne sobe na pobeljen travnik proti kostanjevemu drevoredu ceste čez Marof. Marjan se spominja, da je Karl Adamov zbobnal skupaj v telovadnici osnovne šole veliko število udeležencev za pripravljalno gimnastiko v smučanju. Najbrž je malo pretiraval, ker jih je na naslednjo vajo prišlo precej manj. Ti pa so vztrajali in ob prvem smučanju so vsi ugotovili, da pripravljalna gimnastika ni samo modna zadeva.

6.9. TABORJENJE

Na pobudo sina Jožeta se je Marjan leta 1952 pridružil novomeškim tabornikom, prvič kot gost na taboru, ki ga je organiziral Tone Gošnik na Otočcu. Tam je sedaj kamp.

V letih od 1954 do 1962 se je vključil v delo pri tabornikih, kjer sta že sodelovala sinova, Jože in Tomi. Tudi njegova žena Elza se je pridružila delu pri tabornikih z organiziranjem Medvedkov in Čebelic, kjer sta z uspehom tekmovala najmlajša otroka, Manči in Bibi. Z ženo sta sodelovala pri tečajih za vodnike na Frati in v Bohinju.

Leta 1954 je bil na taborjenju na Vinici ob Kolpi na desnem hrvaškem bregu že kot starešina. Takrat je nastala končna oblika sestave in opreme Plesa janičarjev. Marjan je predlagal, da bi starejši udeleženci taborjenja ob jutranjih urah vadili poskočni korak s handžarjem v roki. Izbrali so osmerico, Moškon je napravil okrogle ščite iz močne, pestro pobarvane lepenke. S turbani na glavi so postali pravi janičarji. Na republiškem taboru na Ostrožnem pri Celju so pri zaključnem tabornem ognju presenetili gledalce s Plesom janičarjev. Ko so po zaključku vaje janičarji s poskočnim korakom odvihrali s prizorišča, je trenutni tišini sledilo več sekund trajajoče viharo mrmranje. Takrat je izvedel, da je tak taborniški način odobravanja. Na tem taboru si je nabral veliko izkušenj in doživel tudi marsikaj smešnega. Tragikomičen je bil dogodek, ki se je zgodil, ko so morali, kot vse drugo, tudi mleko prevažati z druge strani Kolpe. Dežurni je vzel vsak dan dve vedri in šel v vas Radenci po mleko. Na majhnem čolničku ga je prepeljal preko Kolpe in prinesel v tabor. Nekoč je tik pred taborom veselo dvignil vedri v zrak in zavpil, da sta polni. Tedaj pa mu je spodrsnilo, padel je in skoraj vse mleko je šlo po tleh.

Slika 16: Taborjenje v Košcu ob Kolpi leta 1955

Na taborjenju leta 1955 v Košcu ob Kolpi so prvič postavili dva tabora. Prvi je bil na travniku, ki je rahlo padal proti Kolpi, drugi pa malo višje na valovitem terenu. S seboj so imeli bolj malo lesa, zato so si napravili pogoje iz palic, ki so jih nabrali v okoliškem grmovju. Močan okvir so prepletli z vrvjo, na katero so dali slamarice. Tako so dovolj dvignili ležišča, da bi ostali na suhem tudi, če bi sosednji potok poplaval. Tisto leto je bilo zelo deževno, tako, da je večkrat pred vhodom stala voda, kar je bilo neprijetno. Na tak način so si nabrali veliko izkušenj. Želja sina Jožka, da bi rad videl, kako izvira Nadiža v Tamarju, se mu je izpolnila leta 1955, ko so po taborjenju v Košcu ob Kolpi na pobudo žene Elze imeli tridnevni seminar za vodnike Medvedkov in Čebelic v koči v Tamarju.

Leta 1956 je bil v času zimskih počitnic v Paderšičevi koči seminar za vodnike iz Novega mesta in Črnomlja. Istočasno je klub Strela postavil na jasi kakih 800 metrov pred kočjo zimski tabor in snežno trdnjavo.

Marjan Dobovšek, s taborniškimi imeni Sivi Jalovec, je od 1957. do 1975. leta vodil priprave za postavitve taborov za plavalne tečaje dijakov in dijakinj, in sicer od leta 1957 do 1960 v Rabcu in na Šentjanah (Valeti) v letih od 1961 do 1975. Za obilico tega dela je uporabljal šesterico prostovoljcev, ki zato niso plačali tabornine.

Sodeloval je pri organiziranju taborjenj za plavalne tečaje učiteljskega v Novem mestu. Prof. Nuša Smerdu je z njegovo ženo Elzo šla med prvomajskimi prazniki leta 1957 v Rabac, ribiško vas pod Labinom, kjer je v zapuščenem parku našla primeren prostor za postavitve tabora. Ko so konec junija s kamionom pripeljali material za postavitve tabora, so zastopniki iz Labina določili nemogoč prostor med mladimi borovci na precej nagnjenem pobočju. Ekipa, ki jo je imel s seboj, je tovor zložila poleg ceste pod odrejenim prostorom. K sreči je takoj prišel uslužbenec Gozdnega gospodarstva iz Labina, gozdar Knapič, in prepovedal na tem mestu postaviti tabor, ker bi uničili veliko mladih borovcev. Povedal je, da ima Gozdno gospodarstvo idealen prostor za taborjenje, oddaljen od morja 800 metrov. Res je bil idealen. Taborni prostor je bila široka dolina nad potjo, ki je vodila do pristave opuščenega veleposestva. V treh dneh so postavili kuhinjo z ognjiščem iz opek. Železne plošče so imeli s seboj. Kurjavo so delno imeli s seboj, dodatno je priskrbel gozdar. Šotore so postavili ob obeh robovih travnate doline, obdane od vrste cipres in borovcev. Pod gozdarskimi nasadi se je dolina nadaljevala proti morskemu zalivu, primernemu za kopanje. Na tem prostoru so taborili štirikrat. Dvakrat so v drugi izmeni istočasno taborili taborniki nad 12 let ter Medvedki in Čebelice, vsaka skupina v svojem taboru. Učiteljski so prvo leto napravili dvodnevni izlet do polotoka Punt Ubaš, kjer je rasla še prava makija. Tam so tudi prenočili na prostem. Najdaljši izlet v Rabcu z Medvedki in Čebelicami so napravili po stezi skozi dolino navzgor do široke planote in preko nje do Plominskega kanala, ki je podoben fjordu. Z vrha planote je bil čudovit pogled na temno modro zrcalo podobno gladino zaliva. Zelo zanimiv izlet je z Medvedki in Čebelicami napravila Elza v Stari Labin. Otrokom je bil posebno všeč trg s kamnitimi

sedeži ob robu hiš in so hitro posedli nanje. Elza jim je na kratko razložila, da so pod mestom v veliki globini plasti črnega premoga.

Slika 17: Pogled na del tabornega prostora, 1958.

Dijaki in dijakinje so se ob zaključku 2. letnika prvih 12 dni v juliju udeležili plavalnega tečaja. Vsi udeleženci v taboru so bili po taborniškem vzorcu razdeljeni na delovne skupine, vode. Na oglasni deski je bila tudi razpredelnica za ocenjevanje dejavnosti posameznih vodov. V sporazumu z vodstvom plavalnega tečaja so že na taboru v Rabcu uvedli razne terenske igre. Ko so se ravno prilagodili načinu življenja na tem prostoru, je občinska uprava Labina prepovedala taborjenje na mestu, kjer so že štirikrat taborili. Ostali so jim le spomini na Rabac.

Prvi dobro pripravljen seminar za vodnike so imeli na Frati med zimskimi šolskimi počitnicami v drugi polovici januarja 1957. Na seminarju so imeli srečo z vremenom. Teren je bil brez snega in so veliko snovi praktično predelali na prostem. Posebno jim je ostal v spominu taborni ogenj, ki sta ga pripravila iz vej posušene breze Tone in Jože. Visoko so se dvigali modrikasti plameni in vzbujaali posebno svečano razpoloženje med navzočimi tečajniki. Na novo so uvedli nočne vaje, saj je bila okolica Frate zelo primerna za kratke krožne pohode v večernih urah z odkrivanjem zased in neopazno približevanje ognju. V program je bil vključen tudi daljši pohod na Ostri vrh in naslednje leto krožni pohod dveh skupin v nasprotnih smereh v snegu in s srečanjem v obliki zasede.

Leta 1958 so pri pripravah na seminar vodnikov na Frati upoštevali izkušnje s seminarja leta 1957. Odločili so se za dva seminarja po štiri dni. Prvega so se

udeležili vodniki in vodnice tabornikov A in B starostne skupine. Peti dan so udeleženci prvega seminarja odšli in zamenjali so jih vodniki in vodnice Medvedkov in Čebelic. To leto so imeli velike težave zaradi obilice snega. Posebno zanimivo je bilo postavljanje piramidnega ognja na snežni odeji. Janez Dular je v praksi pokazal, da brezovo lubje zagori tudi v mrazu. Prof. Fabjan je seznanil udeležence seminarja, kako pozimi ugotavljajo vrsto dreves po skorji debela in po plodovih.

Marjan je vodil izgradnjo počitniškega centra na Valeti nad Portorožem, kjer je več let vodil tabore učiteljskih in tabornikov. Tri dni pred začetkom taborjenja na Valeti so se odpeljali iz Novega mesta s kamionom, natovorjenim z materialom za postavljanje tabora in s šestimi dijaki. Z veliko težavo so se že ponoči pripeljali po zgoraj opisani poti do odrejenega prostora. Novomeška občina je dobila od Piranske občine na Valeti prostor za taborjenje pod pogojem, da s svojimi sredstvi postavi kuhinjo s shrambo in sanitarije ter priskrbi napeljavo vodovoda in elektrike. Tako so leta 1961 uredili taborne objekte podobno kot v Rabcu. Doživeli so več neurij, pri katerih se je pokazala slabost zelo izpostavljene lege prostora. Graditev zidanih tabornih objektov je prevzel mojster Čečelič pod pogojem, da ima redno dostavljen ves potreben zidarski material in pomožno delovno silo. Za pomožno delovno silo se je Marjan že v Novem mestu dogovoril s šestimi dijaki učiteljskimi, ki jih je poznal s plavalnih tečajev v Rabcu kot dobro delovno silo. Za dobavljanje materiala za zidanje se je v Piranu dogovoril v mestnem skladišču gradbenega materiala. Mojster Čečelič je iz izkušnje vedel, da je ponavadi največji problem dobiti cement. Zato je v prvi naročilnici, ki jo je Marjan napisal po njegovih navodilih, na prvem mestu naročal pet vreč cementa, nato šele gramoz, apno v prahu, pesek itd. Naslednji dan je tovornjak pripeljal naročeno, vendar samo eno vrečo cementa s pripombo, da čakajo dobavo cementa iz Umaga. Profesor Smerdu se je naslednji dan z Marjanom odpeljal v Umag, da bi neposredno iz proizvodnje dobil preostale vreče cementa, vendar so rekli, da sta pravkar iz skladišča odpeljala dva tovornjaka ves cement v Piran za delovno brigado, ki gradi športni prostor na zunanji strani pod obzidjem Pirana. Usedla sta se v fička in v taboru delovne brigade nad Piranom dobila in naložila pet vreč cementa. Zataknilo se je pri napeljavi elektrike. Na upravi v Kopru so Marjanu povedali, da je za napeljavo potreben drog. Primeren leži pri ovinku ob cesti proti Luciji kakih 800 metrov od tabora. Najmanj 12 krepkih mož je bilo potrebnih za prenos tega droga. Velik delež pri prenosu je pripadel prof. Podboju. Opeko za zidanje kuhinje so kupili v opekarni blizu Izole. Zidaki so imeli klasično obliko. Zaradi primesi solitra je bila cena nizka. Najprej so zgradili kuhinjo s shrambo. Sledilo je umivalno korito s tušem, stranišče z vhodom za moške s sprednje strani in za ženske z zadnje strani. Jedilnico poleg kuhinje so prva leta začasno zaščitili pred soncem z veliko plahto, položeno preko ogrodja, ki so ga sestavili iz kolov, pripeljanih iz Novega mesta. Štedilnik za kuhinjo je bil montiran konec avgusta 1961. Načelnik Valentinčič ga je odkupil v neki opuščeni gostilni. Zadostoval je za pripravo za 80 do 100 obrokov hrane. Pri taborjenju na Valeti je ostalo odprto vprašanje, kje bodo bivali udeleženci plavalnega tečaja. Šotori, ki so jih uporabljali štiri leta v Rabcu, so bili že

precej obrabljeni. Tako je telovadno društvo Partizan v Novem mestu pripravilo ogrodje za 50 pogradov, učiteljišče pa je prevzelo izdelavo 20 šotorov šestercev.

Običajno število članov voda je bilo šest do osem. Število vodov je bilo največ šest. Vodi so si izbrali vodnike ali vodnice in namestnike. Sledila je razporeditev po šotorih. Fantje so zasedli šotore na zgornji terasi, posebej je bil postavljen ambulantni in gospodarski šotor. Jambor z vrstico za dviganje zastave je ekipa postavila na sredi zbornega mesta. Oglasna deska je bila postavljena ob zgornjem robu zbornega mesta. Marjanov šotor je stal na malo višji terasi kot zborna mesto, poleg katerega sta stala za kuhinjo dva šotora za kuharice. Šotori za goste so bili postavljeni na spodnjih terasah. Po kosilu je bil čez pol ure zbor udeležencev plavalnega tečaja, da so odšli na plažo v Strunjan, kjer so po preizkusu izbrali tri skupine: neplavalce, slabe plavalce in dobre plavalce. Po vrnitvi s plaže so si urejali notranjost šotorov. Po večerji je šel z vodniki razkazat teren in poti nad taborom in se z njimi dogovoril za kratek večerni pohod v dveh smereh do razgledne točke proti Trstu. Glavna naloga je bila izpolnjena, če so ob koncu 12-dnevnega tečaja neplavalci splavali. Druga važna naloga je bila seznaniti se praktično s pravilnim načinom življenja v taboru na prostem. Skoraj na vseh taborjenjih plavalnega tečaja jim je uspelo izvesti dopoldanski izlet na vrh gore Slavnik, 1028 metrov. Z vrha je bil ob lepem vremenu nepozaben pogled na našo obalo, na Snežnik in v daljavi proti severu na Julijske Alpe.

Slika 18: Izlet, 1968

Približno 10 let so potekali plavalni tečaji novomeškega učiteljišča, štirikrat v Rabcu in šestkrat na Valeti. Na prostoru na Valeti so Novomeščani taborili od leta 1961 do leta 1990. Leta 1991 je taborjenje preprečila desetdnevna vojna za ohranitev samostojne Slovenije.

6.10. RADIJSKE GIMNASTIČNE VAJE

V začetku oktobra leta 1934 se je vreme zelo ohladilo. Bil je konec tedna in Marjan se je odpravljaj, da se z vlakom odpelje v Ljubljano, kjer je ob nedeljah zjutraj preko studia na radiu 15 minut vodil jutranjo telovadbo. Vedno ga je spremljalo nekaj sodelavcev, med njimi njegova sestra Milena in njen bivši sošolec Bojan Adamič, ki je improviziral spremljavo vaj z igranjem na klavir. Radijski napovedovalec je bil ing. arheologije Pengov. Na njegov znak je stoječ ob mikrofону govoril pripravljenim sodelavcem in opazoval, kako sledijo njegovim navodilom. Z besedami jim je popravljaj napake in marsikateri poslušalec po radiu ga je na cesti ustavil in vprašaj, kako mu je popravil napačno držo po mikrofону, čeprav ga ni videl. Bojan je užival, ko je videl, kako vzpodbujajoče vpliva s svojimi improvizacijami na gibe sodelujočih.

6.11. ŠPORTNI NOVINAR

Na enajstih olimpijskih igrah leta 1936 v Berlinu je Marjan sodeloval kot novinar časopisa Slovenec s posebno nalogo, da poroča o tekmovanjih v lahki atletiki in v plavanju. Spominja se odločilnega skoka v daljino J. Owensa, kako je v zadnjem poskusu z neverjetno zbranostjo in popolno sproščenostjo skočil v daljino 806 cm in postavil nov olimpijski rekord v tej panogi. Doskočil je s tako hitrostjo, da je ob doskoku napravil prevel naprej, pri današnji tehniki doskoka pa se skakalci s telesom vržejo vstran, da ne skrajšajo doskoka z odtisi nazaj omahnjenih delov telesa.

Opomba: Članek je dodan kot priloga 6 na koncu diplomskega dela.

7. SLUŽBOVANJA

7.1. PROFESOR

PRVA ZAPOSLOITEV

Po diplomi leta 1932 je bil Marjan jeseni honorarno nastavljen za pouk telesne vzgoje na privatnem učiteljišču pri uršulinkah v Ljubljani. Ker je bil ob koncu šolskega leta telovadni nastop vseh dijakov in dijakinj srednjih šol, je moral pripraviti dijakinje učiteljišča pri uršulinkah. Tako se je seznanil s prof. Jožo Trdinovo, odlično pedagoginjo, ki je vodila priprave za nastop dijakinj. Hitro sta se sporazumela za uspešno sodelovanje.

Slika 19: Uršulinska gimnazija, 1933

Po ustanovitvi uršulinske gimnazije je tudi tam prevzel pouk telesne vzgoje. Tako je bil ob dopoldnevih že precej zaposlen. In še dr. Ehrlich ga je sprejel za pomožnega tajnika, da mu je razmnoževal skripte za predavanja Verstva pri primitivnih ljudstvih. Vedel je, da se zanima za etnografijo in mu je celo predlagal, da bi mu omogočil študij na dunajski univerzi. Na uršulinski gimnaziji se je zelo zavzel za delo z učenkami 1. in 2. gimnazije. Uspelo mu je, da jih je navdušil, da so se znale hitro postaviti v vrsto po velikosti v obliki tekmovanja z uro ali med dvema vrstama. Pri ogrevanju je vadal sproščen poskočni korak, hitro hojo v dvoje po sredi dolžine telovadnice in kombinirano premagovanje telovadnih orodij kot zapreke. Za premagovanje strahu pred globino mu je odlično služila več kot šest metrov visoka dvokraka lestev, narejena za zastiranje oken in njihovo čiščenje. Postavil jo je razprto pokonci sredi telovadnice, sam pa je zlezal na vrh in ga zajahal. Učenke so po vrsti

stopale po lestvi navzgor do njega, ob njegovi pomoči prestopile na drugi krak ter po njem stopale navzdol. Pri drugem poskusu so šle mimo njega že brez pomoči. Pri tretjem poskusu pa je postavil lestev bočno ob steni in je stoje ob nasprotni steni opazoval pohod vsega razreda preko lestve. Pri zadnjem poskusu so lestev postavili spet sredi telovadnice in prostovoljke so sproščeno šle preko lestve. Vsako je razred nagradil s ploskanjem.

PRIPRAVNIK NA GIMNAZIJI V NOVEM MESTU

Avgusta 1934 je dobil dekret iz Beograda, da je nastavljen za profesorja na gimnaziji v Novem mestu. Izročil mu ga je tedanji inšpektor za srednje šole v Sloveniji, profesor Vrhovnik. Takoj je opazil začuden Marjanov pogled, ker je bila odločba napisana v cirilici in takoj pripomnil, naj vzgaja mladino v jugoslovanskem duhu. V dekretu je bilo napisano, da je sprejet v državno službo kot profesor pripravnik in se mora septembra javiti ravnateljstvu gimnazije v Novem mestu.

30. avgusta zjutraj se je odpeljal z vlakom v Novo mesto. Moralo je biti med deveto in deseto uro, ko je prišel peš s kolodvora po cesti okoli Marofa do današnje Seidlove ceste. Zagledal je veliko poslopje, osnovno oziroma meščansko šolo, nato pa z drevjem obdano gimnazijo. Vznemirjen je šel po stopnicah najprej po poti, ki pripelje s strani, nato pa do velikih vrat, ki so bila zaprta. Pritisnil je na kljuko in s težavo jih je odprl. Zagledal je lepo stopnišče v treh smereh. Odšel je navzgor proti hodniku v prvem nadstropju. Sprejel ga je ravnatelj. V roki je imel pipo, ki pa je bila prazna. Nosil je očala in imel že malo osivele lase. Zelo ostro ga je pogledal od nog do glave. Marjan se je predstavil. Ravnatelj je odgovoril, da ga veseli in upa, da bosta dobro orala. Nato ga je predstavil profsorskemu zboru kot novega sodelavca in dobrega športnika. V metu diska je bil takrat res drugi v Sloveniji. Treba je bilo seveda poiskati stanovanje. Dobil ga je na Režkovi cesti, sedanji Cankarjevi, pri družini Ulaga. Imel je le pet minut hoje do gimnazije. Soba je bila primerna, posebno všeč mu je bila velika veranda. Pogled z okna se je odpiral na kostanje na Marofu.

Okoliščine, v katerih se je znašel, so močno vplivale na njegovo udejstvovanje na telesnovzgojnem področju. Njegovo triletno bivanje v podeželskem mestu, kjer takrat ni bilo niti pravega nogometnega igrišča, je njegovo udejstvovanje v športu premaknilo na stranski tir. Le pri Sokolu, ki je postal po vsiljeni ustavi leta 1931 edina dovoljena telesnovzgojna organizacija, so po tradiciji gojili orodno telovadbo v telovadnici novo zgrajene stavbe za pouk v osnovni in meščanski šoli na velikem prostoru med poslopjem gimnazije in kostanjevim drevoredom stare ceste preko Marofa.

Ravnatelj mu je dal razredništvo, pouk zemljepisa in zgodovine v 5. razredu ter oba predmeta tudi v 8. razredu. Na pouk se je moral kar pošteno pripravljati. Zelo prav

mu je prišlo, da je honorarno poučeval že v Ljubljani. Vesel je bil, da mu je ravnatelj dal pouk telovadbe v enem razredu nižje gimnazije. Telovadbo je dijake poučeval prof. Jurko, ki je vodil tudi privatno plesno šolo za družabne plesne. Marjan se je pridružil tej skupini in kar hitro prestal začetniške težave. Pri pouku telovadbe je pri ogrevalnih vajah z uspehom uporabljal izkušnje, ki si jih je pridobil s poučevanjem telesne vzgoje v Ljubljani. Ravnatelj ga je po nekaj tednih poučevanja poklical v pisarno in ga naravnost vprašal, zakaj se ni pridružil delu v Sokolu. Takoj mu je odgovoril, da je začel s pripravami za ustanovitev športne sekcije za lahko atletiko, za katero je opazil veliko zanimanja zlasti med mlajšimi dijaki. Tako se bo razširil krog mladih, ki se telesno krepijo na svežem zraku. Sodeloval bo tudi pri dijaški sekciji Jadranske straže, če bo povabljen. Pripravljen je voditi pripravljalne vaje za smučanje v telovadnici osnovne šole. Za orodno telovadbo pa ni strokovnjak. »Kar tako naprej, gospod kolega,« mu je ravnatelj stisnil roko.

Direktor Vagaja je za mlade profesorje uvedel vzorne ure. Tako vzorno uro je moral imeti tudi on po nekaj mesecih pouka v petem razredu, kjer je bil tudi razrednik. Peta gimnazija je bila sedanji prvi razred. Obravnavali so staro grško zgodovino. Kot študent je imel Marjan odličnega profesorja, ki ga je tudi vzpodbudil za študij zgodovine in zemljepisa. To je bil dr. Šarabon.

Po šolskem programu je bil ob zaključku pouka obvezen telovadni nastop. Marjan je sodeloval s pripravo dveh točk. Prva je bila skupinski nastop, v katerem je 20 dijakov simultano izvajalo pripravljalne vaje za ogrevanje mišic pred tekmovanjem. Celotna izvedba je trajala približno dve minuti. Aplavz publike je bil močan. Druga je bila tekmovanje v metu diska, ker je nekaj dijakov že precej obvladalo tehniko meta. Metali so disk za mladince, težek 1,5 kilograma. Marjan si je zapomnil Janeza Kobeta, ki je bil najboljši. Vsak tekmovalec je imel tri mete. S sodnikom pomočnikom sta ugotavljala odtis diska na tleh in drugi pomočnik je zabil količek s številko tekmovalca, nakar je Marjan prijel disk in ga z rahlim zamahom desnice vrgel proti krogu, od koder so tekmovalci metali disk. Ko se je Kobetu posrečil zelo dober met preko 35 metrov, menda je bil njegov zadnji met, ga je, ker je bil že ogret od lahkih metov nazaj proti krogu, zgrabila tekmovalna strast in je z mesta zamahnil s polno silo, a popolnoma sproščeno, in disk je plaval po zraku proti krogu za met ter preko kroga še naprej in obležal blizu roba igrišča. Tega meta se je Marjan spominjal še po 63 letih.

Dijaki so sami organizirali vsakoletno lahkoatletsko tekmovanje med razredi in trikrat zaporedno so zmagali dijaki razreda, ki je maturiral v juniju leta 1940. Prehodno plaketo, na kateri je bil iz lipovega lesa izrezljan relief, ki je prikazoval športni prostor na Loki z železniškim mostom v ozadju, je podarilo ravnateljstvo gimnazije. Danes bi bil muzejska vrednost. Relief je izdelal rezbar Amen, brat prof. dr. Ažmana. Motiv za relief je rezbar izbral, ko sta si z Marjanom ogledala prostor na Loki, kjer so bila ta tekmovanja.

Veliko so delali pri Jadranski straži. To je bila odlična organizacija, ki je dijakom omogočala, da so lahko šli na morje. Meja z Italijo je takrat potekala tako, da so prišli do morja lahko le preko Karlovca, od koder so se z vlakom odpeljali do Sušaka. Tam so skozi mrežo gledali proti Reki, ki je bila pod Italijo. Reška luka je bila prazna, medtem ko je bila luka na Sušaku polna lesa in drugih tovorov. Ko so šli na izlet na Martinščico blizu Sušaka, niso bili preveč zadovoljni, ker je tam v morju polno mrzlih izvirov in jih je zeblo. Z razredom, ki je maturiral leta 1937, so naredili izlet v Split. Ogledali so si kašteljansko riviero okoli Trogira. Naslednji dan so se vzpeli na Klis, kjer je bila v času Turkov obrambna trdnjava.

Profesorji so delali tudi izlete v okolico. Večkrat so šli v Kostanjevico, obiskovali so Gracarjev turn, kjer jim je gospa Rudež-Schoepl pokazala Trdinovo sobo v stolpu in sliko uskokov na vratih.

Marjan je sodeloval tudi pri maturi. Kot najmlajši član komisije je bil tajnik in je moral pisati zapisnik.

Leta 1935, okoli prvega maja, se je v Novem mestu dogodilo nekaj razburljivega. Po mestu se je raznesla vest, da visi na visoki smreki pri cerkvi sv. Roka slovenska zastava. Po ustavi iz leta 1931 je bila dovoljena le jugoslovanska zastava. Podobno demonstracijo so imeli tudi na Gorenjskem.

REALNA GIMNAZIJA NA VEGOVI ULICI

Septembra leta 1937 je bil z dekretom iz Ljubljane prestavljen na realno gimnazijo na Vegovi ulici. Imel je poslovilni večer z dijaki, ki jim je bil razrednik. Bila je polna luna in zadržali so se pozno v noč. Takrat mu niti na misel ni prišlo, da se bo še kdaj vrnil v Novo mesto. Po kratkem poučevanju na realni gimnaziji v Vegovi ulici je dal odpoved na državno službo in prevzel v Mestni občini Ljubljana pri občem oddelku na novo ustanovljeni Odsek za telesno vzgojo.

MESTNA OBČINA LJUBLJANA

Spomladi leta 1938 je bil v Ljubljani na občinski upravi na novo ustanovljen Odsek za telesno vzgojo. Župan dr. Adlešič je Marjana imenoval na mesto referenta za telesno vzgojo pri Mestni občini Ljubljana. Opravljal je organizacijske stvari, privabil skupino amaterskih vaditeljev, ki so mu pomagali pri delovanju in uspešno organiziral pouk telesne vzgoje na vajeniških šolah v Ljubljani, ki so do tedaj imeli popoldanski pouk nekaterih splošnih predmetov brez telovadbe.

Takrat so imeli v Zagrebu že uvedeno obvezno telesno vzgojo za vajeniško mladino, ki je obiskovala večerne šole in bila brez telovadbe. Sam je šel v Zagreb in si ogledal, kako poteka delo.

Po večmesečnih pripravah mu je uspelo s sodelovanjem izkušenih vodnikov iz vrst Sokola in fantovskih odsekov v jeseni leta 1939 začeti pouk telesne vzgoje za vajence, s posebnim poudarkom na elementih predvojaške vzgoje. Program je bil sestavljen iz telesnega gibanja in vaj iz merjenja in streljanja z zračno puško. Pozimi so uvedli smučanje.

Junija leta 1940 mu je na slovenskem gasilskem kongresu na Plečnikovem stadionu uspelo izvesti nastop 400 vajencev s polurnim prikazom sodobne telesne vzgoje v sklopu. Vajenci so prišli k telovadbi po končanem pouku. V telovadnici so dobili telovadne hlače in malico. Tisti hlebček kruha jim je dal voljo za delo. Na nastopih so dobili še skodelico malinovca.

Marjan je imel v načrtu posodobljenje opreme otroških igrišč, kot si jih je ogledal v Brnu na ekskurziji slovenskih profesorjev v ČSR v juliju leta 1938.

Za zimsko vadbo v smučanju so kupili 20 parov smuči. Decembra 1940 so imeli na Visokem štiridnevni smučarski seminar. Dogovorili so se za udeležbo na tekmovanju v patroljnem teku in smuku, ki ga je priredilo konec januarja 1941 celjsko vodstvo predvojaške vzgoje na Mozirski planini. Imeli so precej dobrih tekačev. Na izbirnih tekmah so za dve ekipi izbrali osem vajencev. Zvečer pred tekmovanjem ga je vodja prve ekipe prosil, da bi zamenjal enega tekača v prvi ekipi z njegovim znancem, ki ima tekaške smuči. Tu je Marjan napravil napako, da je dopustil zamenjavo, kajti na tekmovanju se ni izkazal.

Oder v veliki dvorani hotela Union v Ljubljani je Marjana temeljito zaposlil pri pripravi svečane akademije 30. novembra leta 1940. Za izvedbo programa je potreboval zastor. Blago si je sposodil v skladišču opreme za Miklavževe večere. Montiral mu ga je strojnik kurilnice hotela.

V začetku julija 1941 ga je 20 letni znanec naprosil, da bi njemu in dvema sodelavcema praktično prikazal, kako se izvaja met ročne bombe kragujevke iz ležečega položaja preko nizkega zaklona. Marjan se je spomnil na prostrano neobljudeno površino na desnem bregu Save pri vasi Tomačevo. Prodnatih kamnov je bilo dovolj na izbiro. Nizko grmičevje je bil primeren prostor za vajo. Pest debele kamne so metali v grmiček, oddaljen 20 korakov, iz ležečega in klečečega položaja na eni nogi. Vaja je bila opravljena v nekaj minutah. Nikogar niso opazili in vrnil so se neopazno. Kratka akcija je bila zaključena.

Z okupacijo Italije, leta 1941, je bilo delovanje Odseka za telesno vzgojo prekinjeno. Načelnik občega oddelka Grasselli ga je prestavil za vodjo odseka za osebne izkaznice. Kot uradnik je bil v mestni občini Ljubljana zaposlen 4 leta. Po končani vojni 1945 je bil odpuščen iz mestne službe.

PROFESOR NA NOVOMEŠKI GIMNAZIJI

Konec leta 1945 je Marjan dobil pismo, v katerem je bil pozvan na novomeško gimnazijo, ker so potrebovali nove sodelavce. S 1. januarjem 1946 je bil spet sprejet v državno službo na gimnaziji v Novem mestu.

S težavo je dobil sobo nekje drugje, v Koloniji. Ob prihodu na gimnazijo je zagledal direktorja Vagajo. Bil je upokojen, vendar so ga spet poklicali v Novo mesto, da bi pripravil kandidatko Kosminovo, kasneje Kasesnikovo, ki ni imela izkušenj, za ravnateljico. Vagaja mu je dal dva tečajna razreda, v katerih so se nahajali dijaki, ki so bili v partizanih in so želeli dokončati šolanje, ter peti razred. V enem od tečajnih razredov je bilo le 10 dijakov.

Izredna obremenitev z učnimi urami v raznih tečajih ob večernih urah mu je onemogočila sistematičen trening v metu diska. Odslej je sodeloval pri lahkoatletskih tekmovanjih kot sodnik, večinoma kot štarter. Prav tako je sodeloval pri pripravi šolskih športnih dni, kadar so bili povezani s pohodi.

Septembra 1946 mu je nova ravnateljica novomeške gimnazije dodelila razredništvo v petem razredu gimnazije. Ko se je tisto leto začel pouk, je minevalo 200 let od ustanovitve gimnazije. Posebne proslave ob tem dogodku ni bilo, kajti vse družbeno življenje je bilo tedaj usmerjeno v odpravljanje posledic dolgotrajne druge svetovne vojne.

Marjan je bil z gimnazijo tesno povezan. Opazil je, da prihajajo tisti, ki so se vozili z vlakom, celo uro pred poukom, odhajajo pa precej po pouku. Imeli so poseben razred, kjer so ta čas čakali. Nekateri so igrali šah. Marjan je predlagal, da bi šola nabavila več šahov. Povezal se je z ljubljanskim šahovskim klubom, ki je ravno začel

akcijo za širjenje šahovske igre. Poceni so kupili šahovske figure v vrečkah in kartone s šahovskimi polji. Dobili so 20 kompletov, ki so jih oštevilčili in igranje šaha se je tako razširilo, da je bil včasih razred za šahiste poln.

Marjana so na konferencah grajali, da dijakom preveč opravičuje izostanke. Vedno se je držal pravila, da je za dijaka, ki noče sodelovati, vseeno, če sedi v razredu ali pa ne. Ko je učil telovadbo, je dijake, ki niso hoteli sodelovati, zapodil in to jih je bolj prizadelo, kot če bi jih pustil stati ob strani, kot so to zahtevali drugi profesorji. Tako je v svojem razredu dosegel kar dobro disciplino. Če je prišel na šolo kakšen dijak od drugod, so ga največkrat poslali v njegov razred. S takimi je imel večkrat probleme, a so se mu kasneje, ob srečanju, opravičili za težave, ki so mu jih povzročili. Za njegovo delo z mladino je bilo značilno, da ni bil profesor, ki z redovalnico straši dijake, kar so seveda opazili dijaki na učiteljišču v Novem mestu.

V tem času je poučeval precej ur zgodovine. Sistem poučevanja je tedaj temeljil na razdelitvi zgodovine glede na obdobja družbenih sistemov. Rad je poudarjal, da je bil vsak nov družbeni sistem na višji stopnji kot prejšnji. Pri poučevanju geografije je veliko časa porabil za proučevanje podnebja in vremena. Če je po urniku njegovi uri sledila ura predmeta, pri katerem je profesor zahteval točno vse, kar je predaval, je pol ure porabil za pogovor z dijaki, ki so se sami javili, nato pa četrt ure zgoščeno podal novo snov, v katero je vpletel kako kratko anekdoto, da je pritegnil ves razred k sodelovanju. Pogovori v konferenčni sobi s profesorji, ki so poučevali v razredu, v katerem je bil razrednik, so mu tudi zelo koristili. Najbolj pogoste so bile pripombe, do zaradi odpadlih ur ne morejo biti na tekočem s predelano snovjo. Kmalu je prišel do zaključka, da je najboljša pot podajanje snovi pregledno v zgoščeni obliki in logično povezano, kjer se le da, z resničnim življenjem. S časom mu je uspelo biti z obdelavo nove snovi na tekočem. Ure pred prazniki je uporabil za preizkus znanja v obliki tekmovanja po skupinah (pet do šest). Vodnike skupin je sam določil, le ti pa so zaporedoma izbirali sodelavce in določili zapisnikarja. Delitev razreda na skupine se je posebno obnesel pri izletih in ekskurzijah. Najbolj je uspel z uvedbo skupin pri delovnih akcijah, ki jih je bilo veliko. Na začetku so bile večkrat zelo slabo pripravljene. Kadar je take akcije organiziral Marjan, je vedno poskrbel, da je imel vsak svoje orodje. Pokazal jim je, kako se naklada z lopato, kako se dela s krampom, da ne bi prišlo do poškodb, kako se vozi samokolnica ipd.

Z gozdarji, ki jih je na tečajih učil fiziko, se je dogovoril za akcije pogozdovanja, ki so bile zelo uspešne. Ko je kasneje hodil mimo krajev, kjer so pogozdovali, je opazoval visoke smreke in bil vesel, da je propadlo tako malo sadik. Pogozdovali so pod Mehovim, v Srebrničah, pred Prečno in še kje.

Nekoč so morali na hitro izkopati jarek za vodovod iz Dobruške vasi proti Novemu mestu. Spominja se, da je tudi sam sodeloval, ko so kopali v Ločni in da so tudi dijaki bolj pridno zgrabili za delo.

Sodeloval je tudi pri gradnji stadiona. Ko so vagoni pripeljali žlindro, so jo delavci spuščali po bregu železniškega nasipa, oni pa so jo morali hitro odstraniti. Kasneje so nad stadionom ravnali teren.

V letih 1966 in 1967 sta zelo uspeli akciji pobiranja bolhača. Tovarna zdravil Krka je na terasah nad Strunjanom posejala bolhač. Cvetovi so podobni marjeticam. V cvetovih je piretin, ki uničuje mrčes. Največ piretina je v cvetu na začetku cvetenja (konec maja, začetek junija). Po dogovoru z vodstvom gimnazije in učiteljišča so boljši dijaki tretjih letnikov, ki so se prijavili za obiranje bolhača, dobili ocene že 27. maja. Naslednji dan so postavili šotor v Šentjanah nad Portorožem. 20 dijakov je bilo iz gimnazije, 10 pa z učiteljišča. Razdelili so se v pet skupin po dva dijaka in tri dijakinje. Dekleta so s srpi žela bolhač, fantje pa so na posebni napravi smukali cvetove. Delo je bilo končano v enem tednu. Vsaka skupina je dobila nagrado glede na učinek.

Spominja se tudi raznih akademij. Na njih so imeli navadno zborovske recitacije. Pri Župančičevi Žebljarski so imeli na odru mlinsko kolo, osvetljeno z reflektorjem, tako da je padala njegova senca na platno. Lepo so izvedli tudi pretresljivo Natorjevo Pesem galjotov. Izvajali so razne prizore iz naše zgodovine. Bogdan Osolnik, tudi dijak gimnazije, je bil tedaj že visok funkcionar na okraju. Za prvomajsko proslavo jim je omogočil nabavo slovenskih zastav, seveda s peterokrako zvezdo. Na podlagi stare slovenske himne Naprej zastave slave je Marjan sestavil vajo z zastavami, ki so jo izvajali ob tabornem ognju na Marofu. Bila je zelo učinkovita. Čas je hitro tekkel.

Med delom na gimnaziji je bil dvakrat premeščen na učiteljišče: prvič leta 1950 do 1954 in drugič le za leto dni, 1960.

Na gimnaziji v Novem mestu je poučeval vse do upokojitve leta 1975. Potem je še nekaj let učil honorarno na zavodu za izobraževanje kadrov, na gostinski šoli, na kmetijski šoli na Grmu in na posebnih tečajih za gasilce, kjer je poučeval fiziko.

Ob njegovi 70-letnici je Jože Vidmar z Marjanom opravil intervju, ki je bil objavljen v Letnem poročilu gimnazije in ga kot zanimivost na tem mestu prilagam.

PROFESOR MARJAN DOBOVŠEK SEDEMDESETLETNIK

Pred nedavnim je profesor Marjan Dobovšek praznoval 70-letnico. Učil je več kot štiri desetletja, v tem času je doživel marsikaj in si pri svojem delu tudi pridobil bogatih pedagoških izkušenj. Ker se jim je znal vedno človeško približati, vedo vsi nekdani in današnji učenci povedati, kako radi so ga imeli, približati pa jim je znal tudi učno snov. Zdi se, kot da se s sedanjo šolsko reformo bližamo ciljem, za katere se je naš jubilan vedno in povsod zavzemal. Eden glavnih je: naša šola naj postane šola za življenje. Ker profesor še vedno uči in ker je zanimivo slišati mnenje tako izkušenega pedagoga, smo ga povabili na kratek razgovor.

Tovariš profesor, nedavno ste praznovali 70-letnico svojega plodnega življenja. Če v duhu pregledate pot, ki ste jo do sedaj prehodili, zlasti pa študijska leta in svoje delo v šoli, kako bi odgovorili na naslednja vprašanja?

1. Kdo vas je usmeril v pedagoški poklic in zakaj ste se zanj odločili?

Težko je reči, zdi se mi pa, ko se spomnim na svoja mladostna leta, da sem se v ta poklic usmeril pravzaprav že med študijem na univerzi; ko sem sodeloval v telovadni organizaciji, sem postal tudi prednjak in sem užival, če sem čutil, da lahko podarjam svoje znanje drugim. Verjetno pa je močno vplival name prof. dr. Šarabon, ki me je učil geografijo in zgodovino. To je bil zelo razgledan človek, za tiste čase prav nekaj posebnega. On nam je vedno pripovedoval kakšne zanimivosti iz raznih revij, ki jih je prebiral v Unionski kavarni. Posebej se spominjam, kako nas je takrat seznanjal s problemom nafte. Takrat je bila ta stvar šele na začetku. Na Bližnjem vzhodu v glavnem sploh še niso dosti črpali. In govoril je, kako bo čez dvajset let že konec nafte in da bodo tudi spopadi zaradi nafte. Sam je bil včasih tudi športnik - težkoatlet - večkrat nam je pokazal tudi razne prijeme. Silno sem se navdušil zanj. Ko smo se potem odločali za poklic, smo se jaz in nekateri moji sošolci, med njimi je bil prof. Stepišnik, pa sedanjí prof. geografije, dr. Ilešič, odločili, da bomo šli študirat geografijo. V prvem letniku nas je bilo šest, sedaj jih je pa menda kar po 120 ali pa še več. No, in smo začeli študirati. Dr. Gavazzi, ki je bil star znanstvenik, nam je kar dal naloge in smo se lotili dela in veliko hodili po terenu. Zlasti smo hodili z dr. Rakovcem, ki se je takrat ravno pripravljal, da bi začel na univerzi kot predavatelj, in ker je bit sam fizično bolj šibak, je nas pošiljal, da smo plezali po kakšnih kamnolomih. Spominjam se, kako sem pri Rašici uspel najti majhen ostanek terciarnega sedimenta, in mož je bil ves vesel, ko sem mu ga prinesel. Tako sem se počasi uvajal v praktično delo in zdi se mi, da je to posebno važno zlasti za geografijo, da človek vključuje v pouk čimveč praktičnega iz življenja. Ko sem končal študij, sem moral čakati dve leti, da sem dobil zaposlitev, in prišel sem v Novo mesto 1. septembra leta 1934. Ravnatelj Vagaja mi je dal zadnji letnik, 8. razred, v katerem so bili sami asi, kot nor. Francelj Pirkovič, Jožo Borštnar pa še nekateri drugi, in smo se hitro znašli. Zanimivo je, da sem nanje vplival bolj kot s svojim geografskim

znanjem kot športnik. Dr. Ažman je ob neki priliki malo zagrenjeno takole rekel: »Malo se s tistim diskom obriše ob ta zadnjo, pa vsi norijo za njim, ko ga tako dobro meče.«

2. Kakšen je razloček med začetnimi pričakovanji in spoznanji ob upokojitvi?

V tisti prvi dobi sem seveda skušal podati dijakom čim več snovi. Kmalu sem pa opazil, da ljudje pozabijo zelo veliko snovi, in tako sem iz tiste široke njive znanja začel izbirati samo take stvari, ki se mi zdijo, da so za življenje pomembne. In zdaj, ko učim že kot upokojenec, poudarjam predvsem take stvari. Posebno še, ko vidim, kako ljudje, ki so ob pridobivanju splošne izobrazbe dali skozi tudi geografijo in gredo potem v druge poklice, silno zanemarjajo znanje geografije pri svojem strokovnem delu, zlasti mislim tu na gradbenike. Ob raznih vremenskih katastrofah, ko nastane velika škoda, je človeka kar sram, da jim nismo kot geografi vcepili toliko tega znanja, da bi ga znali praktično uporabiti. Da vzamem samo za primer zadnjo poplavo v Cimosu oziroma Tomosu v Kopru. Pisalo je, da je bilo škode za 600 milijonov dinarjev. Govoril sem z nekim njihovim inženirjem in sem ga vprašal, kako bi se dala ta stvar preprečiti, in mi je rekel: »Če bi imeli nivo za pol metra višje, pa bi tovarniških prostorov voda ne zalila.« In ko sem ga vprašal, koliko bi ta stvar stala, sem zvedel, da bi to gradnjo podražilo za okrog 100 milijonov dinarjev. In zakaj tega niso naredili? Pravi, da na kaj takega niso računali. Pa seveda bi lahko. Saj 62 mm niti ni maksimalna količina padavin iz zadnjih 30 let, za kolikor imamo statistične podatke. Na vprašanje, če je ob gradnji tovarne kdo pogledal te podatke, bi najbrž moral odgovoriti negativno. Pravzaprav pa nam po primer ni treba hoditi v Koper, saj smo tudi v Novem mestu že dvakrat imeli poplavo v IMV, obakrat zato, ker niso upoštevali možnosti velike količine padavin. Zdi se mi, da je velika napaka: Učimo, kako so visoke razne gore in iz kakšnih kamenin je sestavljena Himalaja itn. Take, mnogo uporabnejše stvari pa ljudem premalo vcepimo oziroma jih premalo navadimo, da bi to v praksi upoštevali in uporabljali.

3. Ali bi se še enkrat odločili za ta poklic?

Ob tem vprašanju se spomnim, kako sva z ženo, ki je tudi bila prosvetna delavka in je sedaj že v pokoju, večkrat rekla: »Samo, da ne bi otroci šli v ta poklic.« Pa imava smolo. Vsi so šli po najini poti. Celo prvi sin, ki je študiral elektrotehniko, je pustil računalništvo pri Krki in je šel učiti. Počuti se kar dobro v pedagoškem poklicu, čeprav ima manjše dohodke, kot bi jih imel drugje. Jaz sam bi se verjetno še enkrat odločil za isti poklic, gotovo pa bi skušal metodo dela glede na izkušnje, ki sem si jih pridobil, bolj poenostaviti. Hotel bi dajati učencem tako snov, ki jo potrebujejo v življenju. Seveda pa velja to za vse predmete in ne samo za geografijo in zgodovino. Učiti bi morali predvsem za življenje. Torej šola za življenje, saj to je tudi danes tendenca reforme naše šole.

4. Delali ste veliko z mladino v raznih izven šolskih dejavnostih. Kaj bi rekli o mladini pred vojno, med njo in o sedanjí?

Z mladino sem delal že pred vojno, še preden sem začel s pedagoškim poklicem, pri telovadni organizaciji in pri športnikih, kot sem že prej omenil. Med vojno sem imel malo stikov z mladimi ljudmi. Maks Jeza (kasneje je padel kot partizan na Gorenjskem), me je že takoj v začetku prosil (ker je vedel, da sem rezervni oficir), da bi pokazal, kako se dela s pištolo. Spomnim me, da smo se zbrali v pritlični sobi neke hiše na Novem trgu, kjer je sedaj Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Da nas ne bi zalotil kakšen Italijan, smo postavili nekoga za stražo, pa sem jih učil ravnanja z orožjem. Potem pa smo se še nekje ob Savi učili metanja bombe. Drugače z mladimi ljudmi med vojno nisem imel stika, pač pa po vojni, takoj ko sem spet začel učiti. Januarja 1946 sem bil že spet nastavljen v Novem mestu in sem učil v tako imenovanem partizanskem razredu. Dijaki, ki so prenehali s šolanjem in odšli v partizane, so sedaj prišli dokončat gimnazijo. Med njimi je bil tudi Lojze Krakar. Prve dneve so me gledali malo postrani, potem smo se pa hitro našli in smo zelo lepo delali. Krakar, pa tudi drugi, so pripravljali sami svoje lastne stvaritve za kakšne akademije. Takratna ravnateljica prof. Palma Kasesnikova je znala organizirati, tako da smo imeli izredno lepe akademije, v katerih so bila sama originalna dela samih dijakov. Igrali so tudi razne igre. Spominjam se predvsem Gorbačovovega Mladosti očetov, ki prikazuje tisto težko dobo, ko so belogardisti intervenirali v Rusiji. Dijaki so imenitno igrali. Čudil sem se, da so lahko kaj takega spravili skupaj.

Kdo pa je režiral, so tudi to naredili sami?

Režiral sem jaz. Sem jim pa v veliki meri pustil svobodo pri delu. Rekel sem jim samo, naj si mislijo, da vse to, kar igrajo, v resnici doživljajo. In res so neverjetno dobro igrali. Potem sem se lotil telovadcev, dokler nisem zbolel na pljučih. Zatem sem raje hodil v naravo in sem delal pri tabornikih. Organizirali smo taborjenja, podobno, kot smo jih že pred vojno pri skavtih. Bilo ni skoraj nič razlike. Spominjam pa se npr. leta 1954, ko smo taborili na Vinici. Takrat je tov. Moškon ravno maturiral in je bil taborovodja, jaz sem bil pa starešina. Imeli smo prepir, ali lahko plešejo na taboru ali ne. Jaz sem samo rekel, češ da to ni v taborniškem programu, in sem se umaknil. Oni so seveda kljub temu plesali, samo jaz nisem bil zraven. Danes je to seveda samo po sebi umevno, kot še marsikaj drugega. Sedanja mladina je na eni strani veliko bolj sproščena, tudi veliko več si dovoli, pa tudi čut odgovornosti v njej raste. Se pa vidi, kadar sami prevzamejo kakšne akcije. To se je videlo v brigadah, ki jih danes ponovno uvajamo. Zdi se mi, da je danes boljša organizacija, kot pa je bila takoj po vojni.

5. Doživeli ste razne reforme v šolstvu. Katera reforma je bila najbližja vašim zamislim o šoli in kaj menite o sedanji?

Kar odkrito povem: vem za razne reforme, vendar se vanje ne poglobljam. Posebno zadnje čase, priznam, se ne morem več toliko skoncentrirati, da bi se v vse to poglobil. Zdi pa se mi, da je osnovna tendenca šolstvo čimbolj približati pripravi na resnično življenje. In to je čisto gotovo dobro. Če pa ljudje, ki skušajo to doseči, iščejo in najdejo zmeraj prave poti, je pa vprašanje. Tu pa najbrž so težave. Ljudje, ki sedijo za mizo, najbrž kljub dobri volji ne morejo vselej najti pravih poti. Pri tem bi morali več odločati praktiki. Zadnjič sem poslušal Kulturne diagonale, ko so govorili o tem, kako gradijo sedanje kulturne domove. Rečeno je bilo: »Vsa čast graditeljem in arhitektom, ampak malo naj bi pomislili tudi na tiste, ki se pripravljajo na nastop.« V tržaškem gledališču so se morali npr. slačiti in oblačiti igralci kar na hodniku, ker ni bilo nikjer zanje nobenega prostora. Rečeno je bilo, naj bi vendar malo mislili tudi na igralce. Zdi se mi, da je isto tudi pri šolah. Če bo šel razvoj naprej v smislu konkretne priprave na življenje, sem trdno prepričan, da bo šola dosegla cilj. Samo zdi se mi, da mlajši, ki prihajajo v pedagoški poklic, ne kažejo toliko volje za praktično delo. Mislim, da bi se moral tudi v gimnaziji človek pripravljati na življenje z raznimi takimi prijemi, ki v vsakdanjem življenju koristijo. Tu so seveda pojavi vprašanje obremenjenosti učnega osebja. Če bi npr. z 18 urami pouka na teden profesor izpolnil normo in če bi si ob svojem rednem osebnem dohodku lahko privoščil tudi nakupovanje raznih knjig ipd., potem bi se lahko tudi bolj posvetil takemu delu z učenci. Ker seveda ni tako, je pri takšnih dejavnostih glavni problem, kako dobiti ljudi, ki bi bili voljni delati.

6. Ali imate morda ob koncu najinega pogovora še kakšno sklepno misel?

Zdi se mi, da je pedagoški poklic najlepši poklic. To pa zato, ker delamo s človekom, s tistim živim bitjem, ki je najbolj vredno, da se mu posvečamo, da mu izkušnje, ki si jih je pridobilo človeštvo kot celota in pedagog osebno, posredujemo. Posredujemo seveda na nevsiljiv način, ob pravem trenutku. Mlad človek je tak; včasih je kar željan, da bi sprejemal. Če mu takrat na pravi način povemo, ne na pridigarski, nekako mimogrede, potem to privzame in ohrani. Spominjam se, ko se npr. srečam s kakšnim nekdanjim učencem, ko mi pravi: »Ja, tole ste takrat povedali, pa mi še danes prav pride.« In človeku se to dobro zdi. Za to pa je seveda treba imeti žilico, posluh, tako da bi pri latinskem pregovoru »Poem nascitur, orator fit« lahko rekli, da se tudi pravi pedagog rodi.

7.2. ZADRUGA STADION

Ob Dunajski (Tyrševi) cesti je bilo več opuščenih gramoznih jam. Vodstvo Orlovske zveze je dalo pobudo za odkup gramozne jame, ki je ležala med Tyrševo in Vodovodno cesto in je bila dovolj velika za izdelavo stadiona z igriščem za nogomet in 400-metrsko atletsko stezo. Ustanovljena je bila zadruga Stadion, ki je zaprosila arhitekta Plečnika, da napravi načrt za fasado ob Tyrševi cesti, za častno tribuno in ograjo okoli stadiona.

Marjan je kot dijak, sedmošolec, sodeloval pri odvažanju gramoza z nekakega griča na SZ strani nastajajoče arene. Objekti so bili po Plečnikovem načrtu zgrajeni do proslave 60-letnice dr. Antona Korošca leta 1933, ki je bila prva velika prireditev na tem prostoru.

Druga velika prireditev je bila na stadionu ob evharističnem kongresu 1936. leta. V spodnjem delu slavnostne tribune je bila telovadnica, ki so jo uporabljali za trening vrhunski telovadci Orla. Ob lepem vremenu so trenirali telovadci na prostoru na SZ stadiona, kjer so v poletnem času bili postavljeni krogi in drog.

Leta 1940 je bil konec junija že omenjeni kongres gasilcev, v katerega je bil vključen nastop vajencev. Betonske terasaste stopnje je izdelal neki podjetnik po izredno nizki ceni. Ob okupaciji Italije je bil tam lahkoatletski miting, na katerem je bila svečana otvoritev.

Ob koncu vojne 1945 je bil kot epilog zadruga Stadion sodni proces proti članom odbora zadruga. Nekega večera avgusta 1945 je potrkala na vrata patrulja in Marjana odpeljala na sodišče. Pol ure je bil v sobi, polni raznih osumljencev. Spraševali so ga, kaj je novega, pa jim ni imel kaj povedati. Potem so ga odpeljali v sodno dvorano, kjer se je znašel med odborniki stavbne zadruga Stadion. Bil je član te zadruga, svetovalec za šport. Po kratki razpravi je sodišče določilo kazni. Njegov prekršek je bil ta, da je Italijanom dovolil uporabo stadiona za Bežigradom. Obsojen je bil na leto prisilnega dela in na dve leti izgube državljanskih pravic.

Telesno se je Marjan krepil in izčrpaval kot fizični delavec. Nekaj časa je delal skupaj z nemškimi ujetniki. Dajali so mu najtežja dela, a jih je dobro opravil. Prav tako je sodeloval pri obnovi Finžgarjeve hiše. Še istega leta je šel na volitve. Papirja o sodbi ni imel, prav tako ni vedel, če obstaja kak dokument o njej. O tem se je prepričal še istega leta, ko je dobil državno službo v Novem mestu.

7.3. KULTURNO PROSVETNA DEJAVNOST

Marjan je veliko prostega časa namenil odrskim deskam. Njegova prva naloga je bila odstiranje in zastiranje zavese na improviziranem odru v topolarju (dvodelnem kozolcu) pri Tičku na gričku (nad začetkom Streliške ulice pri Gruberjevem prekopu). Njegova 12-letna sestra Mira je napisala igrice, ki so jo igrali otroci iz bližnje okolice v korist Rdečega križa junija leta 1917.

Prvi nastop na gledališkem odru se je zgodil v Ljubljani v Drami. V šentpetrski kasarni, kjer je Marjanova družina stanovala od leta 1921, so prebivali tudi ruski emigranti. Nekateri izmed njih so sodelovali kot statisti v gledališču. Skupino je zastopal Pobegajlov in povabil k sodelovanju tudi Marjana, da je koga nadomeščal. V Drami so velikokrat igrali Petrčkove poslednje sanje. Nekoč je Marjan nadomeščal statista, ki je nastopal v prizoru spečih vojakov okrog spečega kralja Matjaža.

Kot član dijaškega Orla je nastopil pri prostih vajah na telovadni akademiji 1. decembra 1922. V hudi tremi je prvi gib napravil napačno, a ga je oster pogled načelnika Pavliča streznil, da je dokončal vajo brez napake.

Miklavževi večeri, ki jih je več let prirejal šentpetrski Orel v veliki dvorani hotela Union, so bili za Marjana dobra šola za delo na odru. Vrhovni vodja te prireditve je bil Jože Gajeta, po poklicu črkostavec. Pritegniti je znal veliko navdušenih sodelavcev in poceni nabaviti vso opremo za ureditev odra in povezavo balkona nad odrom za prihod Miklavža s spremstvom. Marjan je imel nalogo, da v ozadju odra pripravi votlino za Luciferja. V ta namen je izkoristil izhodna vrata v ozadju odra.

Med študijem na Visoki šoli za telesno kulturo v Berlinu v letih 1928/29 si je v komornem gledališču ogledal dramo Frauenarzt, v kateri je spretni režiser dosegel, da so gledalci imeli občutek, kot da so priče resničnemu dogajanju v življenju. V Hamburgu pa si je ogledal na velikem odru opere Wagnerjevega Der fliegende Holländer. V spominu mu je ostal zaključni prizor, ko glavna igralka skoči s skale v morje, da dokaže zvestobo Večnemu mornarju in se v ozadju odra ladja z razpetimi jadri začne potapljati ob mogočnih zaključnih zvokih Wagnerjeve glasbe.

Na odrskih deskah nabrane izkušnje je uspešno uporabljal in dopolnjeval od jeseni leta 1932 do leta 1934 pri uršulinkah na Kongresnem trgu. Na glasbeno sestavo matere Eleonore je sestavil Korak malih mornarjev. Pri Sneguljčici je na odru sodeloval kot pomočnik, kjer je po naključju preprečil požar, ki bi nastal zaradi uporabe svetilk s prižganimi svečami.

Septembra 1934, ko je Marjan nastopil službo na novomeški gimnaziji, se je vključil v delo na odru v Prosvetnem domu.

S prof. Logarjem je Marjan sodeloval pri režiji Macbetha predvsem pri izdelavi scene. Igrali so osmošolci gimnazije leta 1937. Glavna igralka sta bila Vinko Paderšič in Milica Košir. Proti koncu leta 1936 je pripravil akademijo s prizori s taborjenja, izvedenega na Fari ob Kolpi v juliju leta 1936.

Pred 2. svetovno vojno, 30. novembra 1940, je sodeloval pri pripravi svečane akademije v veliki dvorani Union v Ljubljani.

Po vnovičnem prihodu v Novo mesto, kjer je bil s 1. januarjem leta 1946 nastavljen na novomeški gimnaziji, je nadaljeval svoje sodelovanje na gledališkem odru in se še naprej ukvarjal s kulturnim delom – pripravljal je igre, razne proslave in akademije.

Najprej je pomagal Jožetu Zamljenu, upravitelju osnovne šole, v katero je bila nastavljena za učiteljico njegova žena Elza, pri improvizaciji Triglavske bajke po Zamljenovi zamisli.

Gimnazijci Partizani so se lotili priprave igre Gorbatova Mladost očetov. Igra prikazuje obdobje vdora bele garde v Ukrajino, kjer je bila pri Caricinu poražena. Prosili so ga za pomoč pri izvedbi igre na odru v Domu ljudske prosvete. Dal jim je le nekaj navodil, sicer so pa igro pripravili sami. Predstava je bila ena najboljših, kar jih je videl v tistem času. V spominu mu je ostala igra glavne igralkke. Igrala je tako sproščeno, da je na gledalca napravila vtis resničnega dogajanja.

Pri šolskih proslavah, kadar so bile na odru Doma ljudske prosvete, je na povabilo ravnateljice sodeloval pri aranžmaju na odru.

Razred, ki se je bližal maturi, je pripravil gledališko predstavo. Tako je tečajni razred leta 1947 na odru Doma ljudske prosvete igral Finžgarjevo Verigo. Lojze Krakar je igral starca, ki vrže verigo v vodnjak in obenem tudi sam omahne vanj. Zgornji del vodnjaka so postavili nad odprtino v odru, skozi katero je igralec v resnici padel v globino. Krakar je pri padcu namerno zakrilil z nogami in pri gledalcih napravil vtis, da se hoče rešiti. Gledalci so zakričali od groze.

Dijaki in dijakinje, katerim je bil razrednik štiri leta, od leta 1946 do 1950, so se odločili, da bodo za slovo od gimnazije postavili na oder v Domu ljudske prosvete Gogoljevega Revizorja.

V letih 1953/54 je režiral Molierovega Namišljenega bolnika. Nastopali so dijaki in dijakinje 7. in 8. razreda novomeške gimnazije in kot gostja Eva Nifergal, ki je odlično nastopila v vlogi zdravnika. Posebej sta se izkazala Jože Perpar v vlogi namišljenega bolnika in Dita Pascolo v vlogi njegove žene. Gostovali so tudi v Trebnjem na odru Kulturnega doma.

Slika 20: Gledališko delo: Namišljeni bolnik, 1954

V letih 1954/55 je pomagal dijakom in dijakinjam novomeške gimnazije uprizoriti na odru Doma ljudske prosvete skupino prizorov iz Tavčarjeve povesti Cvetje v jeseni. Povezovalno besedilo med posameznimi prizori je bral Janez Markelj kot odličen recitator. Glavnega igralca je zelo dobro podal Franc Novak. Dijakinja, ki je igrala Meto, mu je ostala v spominu, ker je nastopila z lastnimi lasmi kot prava Tavčarjeva Meta. Ta uprizoritev je bila še pred premiero filma enake vsebine.

Marjanova doživetja, ko je nastopal na odru kot igralec, so se začela, ko je na povabilo prof. Trdana, ki je prevzel pri KUD Dušana Jereba režijo Molierovega Tartuffa, prevzel stransko vlogo sodnega izterjevalca. Ko je prvič stopil na oder, mu je začetna trema minila ob sproščenem nastopu gospodarjeve služkinje. Vsi igralci so se dobro vživeli v svoje vloge. Ocenjevalna komisija iz Ljubljane jih je povabila v Ljubljano, da so nastopili na odru Šentjakobskega gledališča v Mestnem domu. Tam je srečal Anteja Gnidovca, znanca, ki je pri športnem klubu Ilirija vodil smučarsko sekcijo.

Njegov drugi nastop je bil v Shakespearovi igri Kar hočete. Dali so mu neprijetno stransko vlogo Malvolija. V spominu mu je ostalo, da je moral za odrom glasno klicati s prosečim glasom. Njegov tretji nastop je bil v Cankarjevi igri Hlapci. Igral je šolskega upravitelja. Nerad se spominja, kako je snemal križ s stene v razredu.

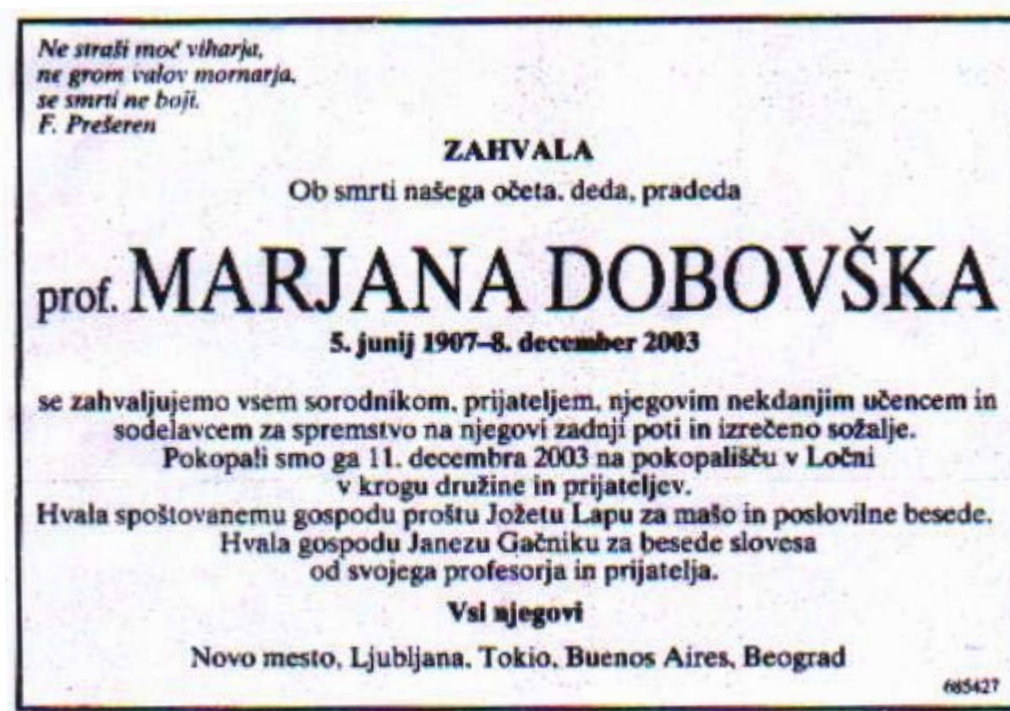
Njegov zadnji nastop je bil v igri Operacija, poljskega dramatika iz poveljne dobe. Režiser mu je zaupal vlogo primarija podeželske bolnice, v kateri je kazensko nameščen mlad sposoben kirurg, ki je med 2. svetovno vojno sodeloval pri Armiji Krajovi.

8. SREČANJE Z ANGELI

Marjan Dobovšek se je poslovil po hudem vnetju 8. decembra 2003 v svojem 97. letu. Pokopan je v družinskem grobu v Ločni zraven žene Elze, hčerke Janike in sina Tomaža.

Bil je profesor, ki je znal v mladem človeku najti in spodbuditi nakazane vrednote in sposobnosti. Instinkt, podkrepjen s solidnim strokovnim znanjem, je dal rezultate.

Profesor Dobovšek se je od nas poslovil tiho, skoraj neopazno, kot da ne bi odšel, za sabo pa je v srcih Novomeščanov pustil neizbrisno sled (Vidmar, 2003).

9. RADI SE GA SPOMINJAJO...

9.1. JOŽE DOBOVŠEK - SIN

Jože Dobovšek, sin Marjana Dobovška, diplomirani inženir elektrotehnike, drugače pa je bil profesor za matematiko in informatiko. Rodil se je 4. maja 1941 v Ljubljani. Danes živi v Novem mestu, na Prečni 50.

Takole se spominja svojega očeta:

»Bil v redu. Je pa res, da ga večkrat ni bilo doma, ker se je veliko ukvarjal z vsem mogočim: od športa do gledališča. Kadar je bil doma, smo imeli normalno življenje. Bil pa je precej strog oče. Večkrat sem bil tepen.

Veliko sva hodila na sprehode, največkrat do vinograda. Ker ga sami nismo imeli, je oče spoznal na Trški gori, kjer je danes Krkin hram, starejšo gospo, veleposestnico. Predvidevam, da je bila gospa Nemka, ker sta se z očetom večkrat pogovarjala v nemškem jeziku. V vinograd sva hodila dvakrat na teden. Do vznožja Trške gore sva se zapeljala s kolesoma in pešačila do vinograda. Gospe sva pomagala obrezovati trto in obirati grozdje. Spominjam se, kako me je oče pri sedmih ali osmih letih poslal v sod, da sem ga očistil. Sodi so bili ogromni, volumna nekaj tisoč litrov. Pred vsako trgatvijo jih je bilo potrebno očistiti, vendar je bil vhod tako majhen, da je lahko zlezel noter le otrok.

Očetova mladost je bila težka. Njegov oče je umrl v prvi svetovni vojni in dejansko je morala mama ob pomoči sorodnikov vzdrževati celo družino.

Iz tistega časa mu je najbolj ostalo v spominu, kako ga je mama (po koncu prve svetovne vojne je bilo pomanjkanje hrane) poslala v Tivoli pobirat kostanj. Prvič je prinesel deset, dvajset kostanjev. Potem se je hitro znašel in prišel v Tivoli zelo zgodaj. Nabral je nekaj kg kostanja, kar je zadostovalo za dolgo časa.

Oče je hodil na klasično gimnazijo. Povedal mi je, kako so s prijatelji vsako popoldne pokadili škatlo cigaret. Nekoč mu je bilo tako slabo, da je prenehal s to grdo razvado. Ko so kasneje kadili v šolski zbornici, je oče demonstrativno odšel iz nje in jim s tem dal vedeti, da se s kajenjem ne strinja.

Oče je imel veliko kondicije. Kolega mi je pripovedoval, kako je pri 65 letih napravil še 50 sklec. S propadom študija v Berlinu ni imel kvalifikacij za telovadnega učitelja, vendar se je v treh semestrih veliko naučil. Po vojni ni bilo veliko telovadnih učiteljev, tako, da je tudi sam poučeval telovadbo. Vaje, elemente je znal pokazati drugim. Bloudek je očeta navdušil za met diska. Zaradi dolgih rok je imel dober (fizični) predpogoj za metalca diska. Eno roko, desno, naj bi imel krajšo: profesionalna

deformacija. Kot metalec diska je nastopal tudi v Zagrebu. Njegov najdaljši met je bil okrog 42 m. Bil je drugi v državi. Z drugimi športi se ni ukvarjal, je pa veliko hodil v hribe. Peljal me je na Triglav, Jalovec in na Mojstrovko, po severni steni.

Očetova prva zaposlitev je bila na uršulinski gimnaziji in učiteljišču v Ljubljani. Zlasti je znal animirati dekleta. Ker je uvajal nove stvari, so ga gledali postrani. Spomnim se, da je nekoč peljal dekleta na Savo, pa so ga klicali na zagovor, da bi se lahko kateri kaj zgodilo. Z razredi, katerim je bil razrednik, je hodil po hribih, vsepovsod, vendar nikoli ni imel nesreče. To je bila sreča ali le dobra organizacija. Nekoč se je dogovoril, da se ob polnoči dobijo na Gorjancih in pridi, kakor znaš. Gledali so sončni vzhod. Za učence je bilo to vsekakor zelo zanimivo.

O očetovem poučevanju ne morem dosti povedati, ker me nikdar ni učil. Je pa s svojim poučevanjem znal pritegniti in animirati učence. Pri njegovih urah ni bilo nikoli dolgočasno. Predaval je na pamet in učencem povedal le bistvene stvari. Ko je prišel še pred vojno v Novo mesto, je bil zelo priljubljen. Zlasti zaradi diska so mu bili drugi profesorji nevoščljivi. Po upokojitvi je še vedno učil, do 70. leta in še dlje. Bilo je pomanjkanje učiteljev in če so koga potrebovali, je vskočil. Bil je dober tudi za poučevanje fizike, ker je znal snov s poskusi približati učencem.

Oče je kot član akademskega Orla taboril na Hvaru. Tam je bil tudi njegov prijatelj, Pino Mlakar. Od njega se je naučil baletniške koreografije. Osvojene plesne korake je uporabil, ko je organiziral vaje za zlete, ki so bili takrat aktualni. To so bile vaje z množico otrok.

Kot osemletnik sem se priključil tabornikom. Ko je oče videl, da sem zelo zagret tabornik, se je tudi on angažiral. Začel je voditi in organizirati tabore. V Valeti nad Portorožem je imelo Novo mesto tabore 25 let. Oče je bil zadolžen za organizacijo, tako za vsakodnevno nabavo kot za dnevni red dela. Organiziral je jutranjo telovadbo, orientacijske pohode. Vedel je, da je potrebno mladino zaposliti. Uro in pol je bilo prosto, drugače smo bili zaposleni. Dnevni red je bil poln: vstajanje, jutranja telovadba, umivanje, zajtrk, predavanje, kosilo, peš do kopanja in nazaj; v primeru slabega vremena smo imeli igre. Imel je smisel za igro: skupinske igre, razne predstave in skeče.

Očeta sem pri 60 letih naučil voziti avto. Takrat sem mu je prodal spačka. Pri učenju vožnje je bil precej »trd«. Vendar se je naučil, tako da je napravil kar nekaj tur po Sloveniji. Kasneje si je kupil katrco. In to je imel praktično 15 let. Veliko je kolesaril. Prav po tem je bil znan v Novem mestu.

Oče je precej spremljal šport. Vsakič je imel komentarje. Ko je videl Igorja Primca, je rekel, da on nima prave konstitucije za met, ima pa dobro tehniko. S trdom in vztrajnostjo je dosegel veliko športnih uspehov.

V glavnem se je ukvarjal s hojo. Naredil je nekaj kilometrov okrog doma. V domu za starejše občane je imel točno določeno, kaj in kako bo delal. V dom je šel zaradi žene, moje mame, ki je bila dementna. Videl je, da zanjo ne more skrbeti, zato se je odločil, da gresta skupaj v dom.

Prav tako je oče imel veselje do vinograda. Pričakoval je, da mu bo ta gospa (ker je veliko pomagal) kak kos zapustila, vendar je to kupila Krka, ki ima tam protokolarni objekt. Ko smo izvedeli, da prodajajo na Trški gori vinograd, smo ga kupili. Oče ga je skrbno obdeloval. Vsako leto smo pridelali 300, 400 litrov vina. Še v domu za starejše občane je imel 5-litrsko steklenico vina, da ga je lahko ponudil obiskom.«

Pri intervjuju z Jožetom Dobovškom mi je nekdanja učenka Marjana Dobovška, Dita Pascolo, povedala naslednjo zanimivo zgodbo:

»On je bil takrat naš profesor in razen zgodovine in zemljepisa nas je učil tudi telovadbo. Imeli smo nastope, tudi za prvomajske praznike. Sestavil je cele kompozicije vaj za mladino, vaje za krepitev, poleg tega pa ni uporabljal nobenih pripomočkov. Ob koncu šolskega leta smo imeli nastop, 50 do 100 mladenk. Predvidena je bila vaja s kiji. Na gimnaziji je bilo zelo malo kijeve, zato nam je Dobovšek predlagal, naj vzamemo mrežice (za nošenje hrane) in naj damo noter kako utež, poljščino, zelje in vadimo s tem namesto s kiji. Živela sem najbližje vadišču. Porezale smo skoraj vse zelje, ki ga je imela stara mama. Ko je izvedela, da je bilo to priporočilo prof. Dobovška, mu tega ni oprostila, niti takrat, ko sta si postala sorodnika. Prof. Dobovšek je bil podvržen vadbi telesa. Z najmanjšimi pripomočki je znal narediti tisto, kar naredijo danes veliki fitnes studii.«

9.2. ANJA DOBOVŠEK - VNUKINJA

Anja Dobovšek, vnukinja Marjana Dobovška, se je rodila 2. februarja 1975 v Ljubljani. Je diplomantka fakultete za šport, vrhunska judoistka. O svojih uspehih pove le, da je bila nekajkrat državna prvakinja. Je trenerka juda v judo klubu Šiška.

Takole je pripovedovala:

»Dedka se najbolj spominjam, ko smo hodili na obiske v Novo mesto. Skupaj smo telovadili in dedek je vedno želel vedeti, ali znam narediti to in ono z rokami. Poleg tega se je z nama (Anjo in bratom, sestra se je bolj družila z babi) igral razne igrice. Večino stvari, ki smo jih delali z dedkom, je povezanih s športom.

Na Valetu smo že od malega hodili na taborjenje. Prvič sem bila stara pol leta. Zanimivo se mi je zdelo še čisto majhni in malo starejši spati v šotoru. Na taborjenju smo imeli taborni ogenj in ob njem se je vedno kaj dogajalo. Spominjam se, da na taborjenju nismo bili vedno skupaj z dedkom. Za mladino je imel pripravljen pester in aktiven program od jutra do večera. Enkrat je preverjal plavanje, danes po standardih 50 m. Kot šestletna punčka sem sodelovala pri preverjanju znanja plavalcev in deda je rekel, da znam že dobro plavati.

Poleg tega se spominjam pohodov po Gorjancih. Ob tem je vedno pripovedoval zgodbe o tistih krajih. Včasih se mi zdi, da je te iste zgodbe pripovedoval svojim dijakom, ki jih je pri poučevanju znal motivirati in jih pritegniti k poslušanju.

Na izlete z dedom sem večinoma hodila kot otrok, ker sem imela kasneje vedno tekme. Če je bilo možno, sem šla rada na obisk. Hodili smo na izlete ali odšli pogledat vinograd.

Spomnim se, da je razlagal, kako je dosegel, da se ni več kadilo v zbornicah. Demonstrativno je ob prižgani cigareti odšel iz nje.

O športnem udejstvovanju je deda povedal le, da je bil metalec diska. Imel je dolge roke in njegov trener mu je rekel, da je dober prav zaradi tega. O svoji športni karieri in dosežkih nam vnukom, ni pripovedoval.«

9.3. SLAVKO DOKL - NOVINAR

Slavko Dokl, rojen 16. julija 1933 v (Mesihovina) BIH, po poklicu diplomirani politolog, je diplomiral na Visoki šoli za družbene vede v Ljubljani leta 1963 kot 18. diplomant, z diplomom št.18. Živi v Novem mestu, Paderšičeva 8. Je upokojen, bil je novinar Dolenjskega lista in 20 let novinar Dela, dopisništvo za Dolenjsko. Ukvarja se z literaturo že od časa, ko je bil aktiven novinar. Do predlanskega leta je napisal 30 knjig o različnih področjih: tematika NOB (narodno osvobodilne borbe), zgodovina Novega mesta od leta 1885 do 1940 in ljubezenski roman Uskoška princesa. Zbira anekdote, do danes je napisal 14 knjig – 3000 dolenjskih in belokranjskih resničnih zgodb. Še vedno piše anekdote za Dolenjski list; ureja obrtniško glasilo – Naše glasilo in piše v Slovenskega obrtnika. Veliko se razdaja, čeprav ima sam veliko dela, kajti v letu izda tudi po 4 knjige.

Zamisli se in pripoveduje:

»Marjan Dobovšek je bil moj profesor v prvem razredu gimnazije. Spominjam se ga kot odličnega predavatelja, najboljšega v moji zgodovini. Teme, ki jih je predaval, je podajal praktično. Bil je čudovit pripovednik in poslušalce je znal pritegniti. Veliko zgodovinskih dogodkov je znal oplemenititi s svojimi doživljaji. Tako nam je govoril o olimpiadi leta 1936 v Berlinu, kjer je prisostvoval kot gledalec. Ko sem pred letom 1950 našel nemško znamko iz leta 1936, sem mu jo podaril in jo je rade volje sprejel.

Na gimnaziji ni bilo krožkov, kot so danes: modelarski, letalski, likovni, pevski... Sem pa hodil k njegovi telovadbi. Z velikim veseljem in nestrpnostjo sem čakal na uro in pol telovadbe. Fantastična telovadba. Vedno je bilo tako pestro. Stari smo bili 14, 15 let in profesor Dobovšek nas je navdušil za šport.

Kasneje se Marjana spominjam kot atleta. Bil je športnik, visok vsaj 180, močan. Vem, da je metal disk. Njegovi dosežki so bili okrog 35 m.

Večkrat sva se srečala, videvala sva se na atletskih stezah. Spominjam se ga kot atletskega sodnika, upoštevanega in pravičnega, ki je vedno znal presoditi, kaj je prav in kaj ne.

Ko se je Marjan upokojil, je honorarno učil na ekonomski šoli. Tudi sam sem učil sociologijo na novomeških srednjih šolah in profesor je bil pri poučevanju moj vzor. Na nek način sem ga hotel posnemati in podajati teme tako zanimivo, kot jih je on.

Spominjam se ga kot umirjenega človeka, ki se je veliko vozil s kolesom. Obstaja anekdota o tem, kakšni so to časi, da se profesorji vozijo s kolesi, učenci pa z avtomobili. Vsi smo ga poznali in večkrat smo mu rekli: »Profesor, se kdaj bojite, da bi vam ukradli kolo?« Vedno nam je odgovoril, da se za svoje škatlasto kolo ne boji.

Marjan mi je pripovedoval anekdote o svojem življenju. Iz njih se da razbrati lik človeka, ki ga opisujem. Anekdote govorijo o njem. Anekdota v Metropolu, hotel Krka. Tam so bili zbrani profesorji (še pred vojno). Prav tako so bili tam veliki jugoslovanski politiki. Bil je rojstni dan kralja Petra drugega. Nekdo je vstal in nazdravil. Takrat se je profesor Štancer zasmel. Profesor Dobovšek je nastopil in pojasnil, da se nekdo smeji družbi in ne njim, politikom.

Spominjam se obiskov, ko je bil v domu za starejše občane v Novem mestu. Bil sem večkrat pri njem. Opozarjal me je na to, kaj je potrebno pisati in o čem, se pravi, da se je zanimal za življenje tudi zunaj doma, čeprav ne tako aktivno kot včasih. Ni se izpostavljaj, bil je skromen človek.

Na kratko bi ga opisal, da ga štejem med velike Dolenjce, čeprav ni bil Dolenjec. Sem se je priselil. O njem lahko rečem le dobro. Zame je bil idealen človek. Sam nisem bil nikoli tabornik, vem pa, da je bil Marjan Dobovšek navdušen nad tem. Mislim, da ni nobenega njegovega dijaka, pa jih je bilo na stotine in stotine, ki bi rekel, da je bil prof. Dobovšek slab človek. Dobovšek je bil čudovit človek, ki je znal res učiti ljudi tisto, kar je pozitivno. In če je bil tabornik, ti niso nikoli slabi ljudje.«

9.4. JANEZ PENCA - ŠPORTNI DELAVEC

Janez Penca se je rodil 6. marca 1949, živi na Valantičevi 18, 8000 Novo mesto. Je profesor angleščine in komparativist, nekdanji rekorder Slovenije v teku na 400 m z ovirami, 17krat prvak Slovenije, štirikrat prvak Jugoslavije (trikrat v teku na 400 m z ovirami, enkrat v deseterboju, atletski trener, od 1996 tudi založnik in urednik revije Vrhunski dosežek www.vrhunski-dosezek.com

Profesorja Marjana Dobovška pozna iz osnovnošolskih let, ko je kot mlad tabornik obiskoval tabore v Želebeju na Kolpi, in z gimnazije v Novem mestu, kjer ga je poučeval zgodovino in geografijo. Leta 1963 je postal njegov razrednik.

Povedal mi je:

»Dobovškova telesna podoba je bila takrat za nas - še skoraj osnovnošolce - (v 1. letniku gimnazije) z eno besedo mogočna. Ko sem bil v 1. letniku, je bil on star 56 let, širokih ramen, velikega razpona rok (nekdanji metalec diska), govoril je z močnim glasom, a je bil pod navidezno robotostjo očetovsko tople. Pri 56 letih se nam je sicer zdel star, a je bil poln navdušenja. Zdaj, ko sem sam star 59 let in se počutim »mladega«, veliko bolje razumem »starost« in »mladost«, še posebej tistih, ki so se zapisali učiteljskemu stanu. Lahko si star pri 18-tih ali mlad pri 60-tih. Profesor Dobovšek je bil izjemno pozitivno naravnan, tudi iz tistih, ki se niso skoraj nič učili, je vlekel, kar je bilo mogoče najti njim v prid. Včasih je pri geografiji šel celo tako daleč, da je dijake z besedo vodil po zemljevidu, da so »iztržili« pozitivno oceno. Bil je praktik. Medtem ko so si dijaki drugje morali zapomniti številke kot npr., kolikšen je hektarski donos določene poljščine v kateri od evropskih držav ali koliko ton pšenice so določenega leta pridelali npr. v Romuniji, je on take »minljive« podatke zanemarjal in jih opremljal s trajnimi opornimi točkami. Z njim smo hodili pogozdovat na lokacije okrog Novega mesta in tudi na Gorjance (ali v Podgorje). Take lokacije so bile Srebrniče, Podgrad, Vahta. Danes je tam drevje staro že 40 let in z njegovo podobo se mi vedno prikaže tudi razrednikova, kako do pasu gol, obut v težke čevlje (nikoli ga nisem videl v nizkih čevljih) vihti motiko in z nami koplje jame za sadike. V šoli je vodil različne plesne nastope. Sodeloval sem v skupini, ki jo je pripravil za ples janičarjev.

Posebno poglavje je bilo njegovo delo z mladimi taborniki. Pripovedoval mi je, kako je otroke pomembno učiti skakati z višjega na nižje, da si ne poškodujejo kolen. Danes bi na področju športnega treniranja sicer govorili o globinskih skokih, on pa je s temi skoki preprosto opremljal otroke za varnejše sestopanje ali skakanje z bregov, dreves, ograj, streh, vrtnih ut itd.

Pripovedoval mi je, kako je treniral mišice rok, ko se je kot mladenič začel ukvarjati z metom diska: od vodnjaka je domov nosil dve vedri z vodo, vedno višje napolnjeni in

zato vedno težji. Ko sem bil v gimnaziji že resen atlet (drugi na prvenstvu Jugoslavije v skoku v višino), je spremljal tudi moje dosežke in me vedno na svoj značilen, robat način pohvalil. To mi je delo veliko bolje, kot bi me kdo gladil s kdove kako izbranim besednjakom.

Pri zgodovini nam je pripovedoval, kako je na lastne oči v Berlinu leta 1936 videl Hitlerja, ki je zbežal s častne tribune, da mu ni bilo treba dati roke olimpijskemu zmagovalcu, črnemu Jesseju Owensu.

Spominjam se izleta z vlakom iz Novega mesta na Uršna sela in nato peš poprek proti glavnemu masivu Gorjancev. Bil je pomladni dan, najbrž majski, kajti okrog nas je cvetelo drevje. Ko smo prišli do točke, od koder smo se obrnili nazaj proti Novemu mestu, smo prej v neki vrtači odigrali še nogometno tekmo. S profesorjem Dobovškom je bilo že hoditi lepo, čeprav ni bil posebno gostobeseden, a kar je rekel, je imelo težo.

Ko smo se leta 1997 zbrali v zidnici gostilničarja Majzlja ob 30-letnici mature, v Šentjerneju, nam je 90-letni razrednik odrecital Slovo od mladosti. Dejal nam je, da se je na pesem spomnil nekaj dni prej, preden smo ga povabili na obletnico, in je zgrožen spoznal, da je precej pozabil. Do našega srečanja jo je ponovil in »pokrpal«, tako da jo je zrecital brez napake. Ko sem govoril o »starosti« in »mladosti«, sem mislil na to: 90-letni mladenič je premogel toliko navdušenja, da se je za nas ponovno naučil dolgo in zahtevno pesem. Taki mladeniči posekajo mnoge 18-letne starčke!

Zadnja leta sem ga videval na svoji poti v službo (šolo), kako je hodil na jutranje sprehode po obupno prometni cesti v bližini Doma za starejše občane, kjer so se mimo vozili zaprti v pločevino in izolirani od sveta najbrž tudi kateri izmed njegovih učencev. Skoraj vedno sva si kaj rekla in najbrž oba pomislila na »zlato dobo«, ki je vedno, ko si mlad.

Spomini na Marjana Dobovška so najlepši. Opisal bi ga lahko kot zgodnjega tkalca socialnega kapitala (v njegovih časih tega izraza nismo poznali), človeka, ki je predvsem »bil« in ne »imel«, ki je znal delati s človeško snovjo in je svojo življenjsko pot prepletel s stotinami, če ne tisoči mladih ljudi in jim služil v pravem pomenu besede. Vsi so nekaj tega dobrega moža odnesli s seboj in mislim, da jim vsem pomaga, da so za kanček boljši ljudje.«

9.5. MARJAN MOŠKON - NOVINAR

Marjan Ivan Moškon, rojen 16. oktobra 1935 v Novem mestu. Trenutno biva na Cankarjevi 37, 8000 Novo mesto. Po poklicu je novinar. Z novinarskim delom se ukvarja še dandanes, ljubiteljsko. Sodeloval je pri nastajanju nekaterih filmov.

Marjan Dobovšek je bil njegov profesor zemljepisa in zgodovine na gimnaziji v Novem mestu, kjer je bil dijak od 1. do 8. gimnazije.

Tudi on se ga večkrat spominja:

«Predvsem bi ga opisal kot odličnega pedagoga, ki je znal delati z mladimi. Začaral nas je, da smo prisluhnili njegovi razlagi. Prav tako je profesor Dobovšek sodeloval pri režiji različnih dramskih iger, v katerih sem nastopal tudi jaz. Najbolj mi je ostala v spominu koreografija, ki jo je pripravil za gimnazijsko skupino na Beethovnovo glasbo.

Leta 1954 je bil moj profesor na Vinici, na desni strani Kolpe starešina tabora, kasneje tudi v Rabcu v Istri. Bil je zelo priljubljen, uspešen, vsestransko delaven in aktiven taborniški vodnik in starešina, prav tako pa je v taborniški organizaciji sodeloval kot pisec odreda.

S taborov se spomnim dveh dogodivščin. Marjan Dobovšek je imel strašno strog izraz na obrazu. Ko se je smejal, je bil njegov obraz prijeten, v nasprotnem primeru pa je deloval s podolgovatim obrazom in brado naprej precej strogo. Na taborih je nosil ogromno temno črno pelerino. Ko je v temnem dnevu hodil po tabornem prostoru, je bil kar malo grozljiv. Taborniki smo se dvakrat dnevno zbrali pri tabornem zboru ob dviganju in spuščanju zastave. Starešina je stal pred zborom in govoril o dnevnem redu, disciplini. Videti je bil slabe volje, ne vem, ali smo kaj ušpičili. Taborniki so od nekje prinesli tigrastega in živahnega mucka. In ravno, ko je bil Dobovšek najbolj namrgoden, je maček splezal po plašču (pelerini) navzgor, da mu je prišel do rame in nihče se ni mogel zadržati, da se ni zasmejal. Druga dogodivščina se je zgodila pozimi, na Gorjancih, kjer je profesor vodil tečaje. Do tabornega prostora je bilo potrebno pripeljati in prinesiti stvari. S še enim fantom sva bila tako imenovana čuvaja teh stvari. Pri minus 15 °C sva se zavila v dve odeji in tam navzlic mrazu spala le v spodnjem perilu. Blizu je bila koča, kjer je imel prof. Dobovšek tečaj. Na učiteljišču je učil strokovni predmet in na taboritveni prostor je pripeljal 30 deklet pogledat, kako se pripravlja taborni prostor. Le v spodnjem perilu nisva hotela, oziroma si nisva upala iz šotora.

Marjana Dobovška se spominjam kot strogega, načelnega, iskrenega, kot velikega ljubitelja narave, športnika, in kot pedagoga, ki je vedno razumno reševal vse zagate tako na taboru kot v razredu. Bil je predan poklicu, taborništvu, športu in družini.

Kljub temu, da je bil starejši in smo ga zelo spoštovali, smo se že tiste čase tikali. To je čast za dijaka, da je znal z njim vzpostaviti tak pristen odnos, stik. Z eno besedo je bil - čudovit.«

10. ZAKLJUČEK

Namen diplomskega dela je bil predstaviti življenje in delo Marjana Dobovška. Že v rani mladosti se je začel ukvarjati s športom. Plezanje na domačem sadnem vrtu je hitro zamenjal za nogometno žogo. Orlovskemu društvu se je pridružil kot telovadec in kasneje kot vaditelj mladcev. Sodeloval je pri lahki atletiki in bil organizator telesne vzgoje za vajence.

60 let je bilo njegovo delo v družbi povezano z mladino na raznih področjih udejstvovanja. Najbolj uspešen je bil takrat, kadar je med njimi prevladoval občutek pravega športnega duha.

V prvem obdobju, zaokroženem na 20 let, je največ časa in energije porabil za širjenje svojega znanja po načelu »Zdrav duh v zdravem telesu«.

V drugem 20-letnem obdobju je bilo njegovo delo poklicno povezano z mladino. Honorarno je poučeval na uršulinski gimnaziji in učiteljišču v Ljubljani, redno eno leto na realni gimnaziji v Vegovi ulici v Ljubljani in kasneje zgodovino in zemljepis na novomeški gimnaziji in učiteljišču. Za prof. Dobovška je bilo značilno, da je posredoval svoje znanje in izkušnje ljudem, ki odraščajo, na pameten in neprisiljen način. Po njegovem mnenju mora pedagog v mladem človeku videti osebnost, v kateri je skrita bolj ali manj močna želja po uveljavljanju v družbi. Posameznike je usmerjal v pozitivne dejavnosti po njihovih prirojenih sposobnostih in jih tudi povezoval v manjše skupine. V razredu je znal narediti tako vzdušje, da se je članstvo razredne skupnosti v njem dobro počutilo. Z dobro voljo in prizadevno vztrajnostjo so se bili pripravljeni lotiti sistematičnega širjenja svojega znanja. Dijaki so se morali že zgodaj navaditi samostojnega dela, kar jim je prišlo prav v nadaljnjem študiju in pri poklicnem delu.

Vzgojitelj, kateri nosi v sebi pedagoški čut in se je navzel pravega športnega duha, s svojim odnosom do mladine zelo pozitivno in tudi uspešno vpliva na njihov razvoj. Upam si trditi, da strasten kadilec ne more biti dober vzgojitelj, če si prižge cigareto vpričo mladih (Dobovšek, 1999).

V tretjem, zadnjem obdobju njegovega delovanja med mladino je bilo značilno, da je pri podajanju snovi vpletal dogajanja pri nas in v svetu ter osebna doživetja. Marjan Dobovšek je bil starešina mnogih taborov, organiziral jih je okoli 60. Prav tako sta z ženo izvajala redne tečaje za vodnike. Z domiselnimi igrami je mlade uvajal v spretnosti preživetja na prostem ter jih s svojim zgledom učil poštenega in iskrenega tovarištva. Taborjenje ni bilo le življenje posameznih skupinic ali parčkov, ampak cele skupine. Tabornike je bilo že vnaprej potrebno seznaniti z nalogami dežurnih, njihovo delo pa se je stalno ocenjevalo in bilo objavljeno na oglasni deski. S takimi in drugačnimi zaposlitvami se je lahko izvedel tabor brez večjih nevšečnosti.

Omenim naj še, da je Marjan Dobovšek veliko prostega časa namenil dejavnosti, povezani s pripravami za nastope na odru s področja telesne vzgoje in široke kulturne dejavnosti. Na odrskih deskah je sprva sodeloval pri izdelavi aranžmajev in postavljanju scenskih kulis. Kasneje se je v gledaliških igrah preizkusil kot igralec in kot režiser. Prav tako pa je pomagal organizirati razne igre, proslave in akademije.

Da je njegovo vsestransko vzgojno izobraževalno delo pustilo pečat, dokazuje leta 1969 dobljena Trdinova nagrada. Zaradi bogatega prispevka k vzgoji mladih generacij je bil leta 1993 proglašen za častnega občana Novega mesta.

Čas bivanja v Domu starejših občanov v Novem mestu so mu popestrili izleti v ožjo in širšo okolico Novega mesta, ki jih je naredil s sinom Mančem. Ob tem je podoživel močne spomine na podobna doživetja v njegovi zgodnji mladostni dobi.

V človekovem življenju mineva čas neprestano - od trenutka, ko z bolj ali manj glasnim krikom svoji okolici v Svetu javi, da se je nov Zemljan pridružil živim bitjem, za katera v slovenskem jeziku uporabljamo besedo "Človek", do trenutka - ko preneha v njegovem telesu vsako gibanje, do smrti (Dobovšek, 1999).

Življenjska zgodba Marjana Dobovška se je zaključila. Njegovo izobraževalno delo, s posebnim smislom za metodično oblikovanje snovi, in odlika pristopa do mladine se kaže na generacijah, ki bodo delo ter vzgojne in pedagoške uspehe profesorja Marjana Dobovška še dolgo ohranjale in posredovale naslednjim rodovom.

11. LITERATURA

- Bartelj, A. (1993). Priznanja in nagrade Novega mesta. *Dolenjski list*, 44, str.1, (Priloga 5).
- Bauer, M. (1977). Profesorju z ljubeznijo. Portret tega tedna. *Dolenjski list*, 28, str. 24. (Priloga 2).
- Dobovšek, M. (1968-1980). *Krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Dobovšek, M. (1978). Novo mesto skozi stoletja. *Dolenjski list*, 29, str. 27, (Priloga 3).
- Dobovšek, M. (1996). Moji spomini na gimnazijo. V *Stezice 250* (str. 46-65). Novo mesto: Gimnazija Novo mesto.
- Dobovšek, M. (1996). Igre v senci kljukastega križa: spomini na olimpijske igre v Berlinu. *Dolenjski list*, 47, str. 16, (Priloga 6).
- Dobovšek, M. (2002). Prvi izlet na Triglav. *Planinski utrinki*, 6, str. 33-34.
- Dobovšek, M. (2007). *Spomini prof. Marjana Dobovška (1907-2003)*. Ljubljana: samozaložba.
- Gabrič, B. (1969). Trdinove nagrade za 1969. *Dolenjski razgledi*, 7, str. 75-76, (Priloga 1).
- Jakše, T. (1987). Življenje je kot partija šaha. *Dolenjski list*, 38, str. 28, (Priloga 4).
- Kolenc, J. (1975). Profesor Marjan Dobovšek je odšel v pokoj. V *Letno poročilo Gimnazije v Novem mestu: za šolsko leto 1974/75* (str. 5-6). Novo mesto: Gimnazija Novo mesto.
- Lindič Dragaš, Z. (1993). Dva profesorja častna občana Novega mesta. *Delo*, 35, str. 7.
- Markelj, M. (1991). Skozi mnoge prelomne trenutke... *Rast*, 2(4), str. 371-378.
- Mlakar P. (2005). *Srečne zgodbe bolečin*. Ljubljana: Slovenska matica.

- Predalič, H. (2001). *Peter Šumi, dvakratni zaporedni svetovni prvak v mnogoboju v športni gimnastiki*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Sever, J. (1977). Profesor Marijan Dobovšek sedemdesetletnik. V *Letno poročilo Gimnazije v Novem mestu: za šolsko leto 1976/77* (str. 5-8). Novo mesto: Gimnazija Novo mesto.
- Stepišnik, D. (1968). *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Stepišnik, D. (1974). *Telovadba na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Vidmar, I. (2003). Marjan Dobovšek. *Dolenjski list*, 54, str. 29, (Priloga 7).
- Zrimšek, A. (2001). *Nekateri slovenski vrhunski tekmovalci moške športne gimnastike*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.

12. SLIKOVNO GRADIVO

- Slika 1:** Marjan Dobovšek pri 5 letih; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 2:** Na visoki šoli za telesno vzgojo v Berlinu 1928; Dobovšek M. (2007). Spomini prof. Marjana Dobovška (1907-2003), str. 166.
- Slika 3:** Marjan z mamo in sestro Miro; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 4:** Marjanov oče na Triglavu, 1915; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 5:** Marjan in sestra Mira, 1914; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 6 :** Marjan Dobovšek z družino, 1974; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 7:** Marjan na poti na Rupo, julij 1984; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 8:** Z družino in sorodniki ob 90-letnici; Dobovšek, M. (2007). Spomini prof. Marjana Dobovška (1907-2003), str. 75
- Slika 9:** Pri metu diska 1929; Dobovšek, M. (2007). Spomini prof. Marjana Dobovška (1907-2003), str. 167.
- Slika 10:** Telovadec akademskega Orla, 1925; Dobovšek, M. (2007). Spomini prof. Marjana Dobovška (1907-2003). Ljubljana: samozaložba, str. 163.
- Slika 11:** Leta 1928 je Pino Mlakar na Hvaru vodil ure gimnastike in psihofizičnega ozaveščanja; Mlakar P. (2005.). Srečne zgodbe bolečin, str. 39
- Slika 12:** S tabora akademskega orla s Pinom Mlakarjem na morju, 1928. Dobovšek, M. (2007). Spomini prof. Marjana Dobovška (1907-2003), str. 18.
- Slika 13:** Pionirski šahovski festival, maja 1957. Novo mesto: Svet svobod in prosvetnih društev.
- Slika 14:** Pionirski šahovski festival, maja 1957. Novo mesto: Svet svobod in prosvetnih društev.
- Slika 15:** Prvi izlet na Triglav, leta 1924; Dobovšek, M. (2007). Spomini prof. Marjana Dobovška (1907-2003), str. 95.
- Slika 16:** Taborjenje v Košcu ob Kolpi, leta 1955; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 17:** Pogled na del tabornega prostora, 1958; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 18:** Izlet, 1968; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 19:** Uršulinska gimnazija, 1933; domača zbirka Jožeta Dobovška.
- Slika 20:** Gledališko delo: Namišljeni bolnik, 1954; Dobovšek, M. (2007). Spomini prof. Marjana Dobovška (1907-2003), str. 187.

13. PRILOGE

Priloga 1: Trdinove nagrade za 1969.

TRDINOVE NAGRADE ZA 1969

28. oktobra 1969 so v veliki dvorani Dolenjske galerije v Novem mestu v okviru občinskega praznika slovesno podelili TRDINOVE NAGRADE za leto 1969. V imenu sveta za prosveto in kulturo pri občinski skupščini je Boris Gabrič prebral utemeljitve letošnjih Trdinovih nagrad, hkrati pa je predstavljal lepemu številu obiskovalcev večera nagrajence ter njihovo dosedanje vsestransko delovanje. Objavljamo uvodne besede tov. Gabriča in besedilo utemeljitev za podeljene nagrade, medtem ko bomo v prihodnji številki DOLENJSKIH RAZGLEDOV objavili tudi utemeljitve za podeljene »PLAKETE NOVEGA MESTA«, ki so jih letos dobili: Industrija motornih vozil, lesni kombinat NOVOLES, Dolenjski muzej, Studijska knjižnica Mirana Jarca ter Zavod za izobraževanje kadrov in produktivnost dela v Novem mestu.

Stejem si v čast, da kot član sveta za prosveto in kulturo občinske skupščine Novo mesto odvarjam svečanost ob podelitvi Trdinovih nagrad za leto 1969.

Dovolite, da ob tej priložnosti pozdravim Trdinove nagrajence in vse zbrane goste.

Tovarišice in tovariši!!

Program prireditev novomeškega občinskega praznika vključuje, poleg mnogih manifestacij, uspehov delotnih občanov občine Novo mesto, tudi svečano podelitev Trdinovih nagrad.

Te smo podeljevali po prvotnem odloku občinske skupščine Novo mesto z dne 1. 7. 1965 občanom naše občine kot priznanje za njihovo kulturno delo, umetniško ustvarjanje in poustvarjanje, kulturno znanstveno in znanstveno delo, za dosežene uspehe v času od zadnje podelitve nagrad.

Nagrade lahko dobijo tudi drugi občani za posebna dela na navedenih področjih, če so ta bila kakorkoli v zvezi s območjem občine.

Po zadnji podelitvi Trdinovih nagrad v letu 1967 pa je o vsebini odloka razpravljala svet za prosveto in kulturo občinske skupščine Novo mesto in predlagal, naj se vsebina odloka spremeni tako, da bodo v

prihodnje mogli Trdinove nagrade prejemati tudi zaslužni prosvetni delavci občine Novo mesto.

25. marca 1969 je občinska skupščina Novo mesto sprejela na svoji seji odlok s predlagano spremembo vsebine.

Trdinove nagrade so po tem novem odloku razpisane že za leto 1970, sprememba odloka pa velja tudi za letošnje kandidate Trdinovih nagrad.

Po sklepu seje sveta za prosveto in kulturo sta bili imenovani dve komisiji s namenom, da zbereta iz vseh predlogov štiri kandidate, in sicer dva s področja kulturne dejavnosti in dva s področja izobraževalno-vzgojnega dela.

Predloge obeh komisij je soglasno sprejel svet za prosveto in kulturo na svoji seji dne 9. oktobra 1969.

V veliko čast si štejem, da lahko preberem imena zaslužnih delavcev. Letošnji Trdinovi nagrajenci so:

Marjan Dobovšek, profesor na gimnaziji v Novem mestu,

Ema Muser, profesorica v Novem mestu,

Mara Gionar, učiteljica na osnovni šoli v Novem mestu,

Tone Knez, arheolog, kustos Dolenjskega muzeja v Novem mestu.

Marjan Dobovšek, profesor novomeške gimnazije

Dovolite, da nazadnje preberem še utemeljitve dela Trdinovih nagrajencev.

UTEMELJITEV PREDLOGOV TRDINOVIH NAGRAD ZA LETO 1969

■ **MARJAN DOBOVŠEK**, profesor gimnazije v Novem mestu, prejema Trdinovo nagrado za svoje šoljenjsko delo.

S svojo izredno zarzetostjo za izobraževalno delo, s posebnim smislom za metodično izoblikovanje učne snovi v šoli in lepim odnosom do tistih, ki jim posreduje znanje, dosega vsa leta svojega poklicnega dela najlepše izobraževalne in vzgojne uspehe. S preudarnostjo usmerja mlade v različne dejavnosti, ki jih posredno aktivirajo tudi za boljši učni uspeh.

Njegovo izobraževalno vzgojno delo je vsestransko: najdemo ga pri najrazličnejših prireditvah: šolskih, pionirskih, pri partizanskih pohodih, pri taborniki, pri rešitvi dramskih del, pri komponiranju telovadnih in folklornih nastopov. Veliko truda pa je vložil prav v delo s taborniki in vzgoji lepo število mladih ljubiteljev narave.

Posebno se odlikuje s pristopom do mladine, s izrazito pridnostjo in poštrevanostjo dela z njo. Njegov princip je: mladino discipliniraš s tem, da jo ustrezno zaposliš.

Se veliko dobrega ti lahko povedati o delu in uspehih profesorja Marjana Dobovška, kar pa ni potrebno, ker se njegovo delo kaže na generacijah, ki jim je dolga leta posredoval toliko koristnega znanja.

Za velika prizadevanja in dosežene uspehe zasluži priznanje s podelitvijo Trdinove nagrade.

Portret tega tedna

Profesorju z ljubeznijo

Ko obdrsaš vse obvezne in dodatne šolske klopi ter postaneš tako rekoč povsem svoboden človek, je s te „varne razdalje“ vedno vznemirljivo vprašanje, kateri profesor ali učitelj ti je najbolj ostal v spominu. Zanimivo je, da pri tem ocenjevanju ne dodeljujeta točk niti pretirana strogost niti ohlapna popustljivost, za večne čase se nam prijetno vsidra v možgane šolnik, ki nas je znal v tistih zelenih letih pridobiti. Ne zase (to je poceni), pač pa za stvari, ki so v nas, za reči, ki smo jih sposobni dobro narediti.

Cepnav je govoriti v imenu povojnega rodu novomeških šolarjev in srednješolcev velika obveza, vsekakor velja, da je prof. Marjan Dobovšek eden od šolnikov, ki se jih spominjamo z ljubeznijo.

Nekaj generalij: Marjan Dobovšek se je rodil v Ljubljani; zaradi prve svetovne vojne je ostal brez očeta; klasična gimnazija, nato študij zgodovine in zemljepisa na ljubljanski univerzi. Z letom 1946 se je dokončno „ponovomeščani“; letos bo praznoval 70-letnico življenja. V zaslužnem pokoju že dve leti, vendar čvrsti mož še vedno poučuje.

Z vsem omenjenim še vedno nismo odgovorili na vprašanje, kaj je v prof. Marjanu Dobovšku tako izjemnega. Pravzaprav nič, če volja, poštenost in poslušnost za mladi rod ne veljajo več ali pa so samo besede, zapisane v veter.

„Poslušnost za mladi rod.“ Nekako velja, da je dober pedagog človek, ki zna v mlademu človeku najti in spodbuditi nakazane vrednote in sposobnosti. Dobovšek jih je znal. Z nasmehom pripoveduje, kako je nekoč v taborniških časih, ki se jim še zdaj ni odpovedal, „ukazal“, naj mladi tabornik s posebno in takrat zelo dra-

goceno maso zaščiti šotor pred dežjem. Nadobudnež se je stvari res lotil, vendar umetniška. Dragoceno snov je uporabil za čudovito risbo, šotor pa je še dalje vneto puščal. Kljub temu se prof. Dobovšek ni razjezil, fantičku je samo rekel, da je risba zelo lepa, da ga postavlja za likovnega urednika taborniškega stencasa, šotore pa bo pred dežjem obvaroval nekdo drug.

Povzod in venomer je imel isto metodo in obrazec. V mlademu in vsakemu človeku je treba najti njegove sposobnosti. Ni nujno, da je tisti, ki skoči šest metrov v daljavo, najboljši tudi v matematiki. Mali debehiček se ne more povzpeti na bradljo, je pa lahko prijeten hudomušnež, deklica, ki se načeloma boji kač, bo čez leta priznana biologinja.

In tako naprej. Od kod prof. Marjanu Dobovšku toliko razumevanja in sposobnosti? Odgovor morebiti lahko najdemo, to ni niti preverjeno niti vsem všečno mišljenje, da pedagog pač ne bi smel biti vsak, ki mu to pade na pamet, temveč samo tisti, ki je za to rojen in sposoben.

Pa ne mislite, da je prof. Marjan Dobovšek nekakšen potihistorski „slabič“, kabinetski šolnik, moralnež iz epruvete. Pred leti je znal dobro zamahniti z roko, v metu diska je bil nekoč drugi v Jugoslaviji, znanstveno je izračunal, koliko je bilo Slovencev v Vatvasorjevih časih, še lani je dal starejšim osnovnošolcem nalogo, pobno poleta in razmišljanj. Imenovala se je: „Kako in kje si zamišljam novomeška otroška igrišča.“ Ustvarjalna naloga, tako kot vse, ki jih je zastavil.

Sebi in drugim. V tisti svoji vedno rahlo oguljeni sivo modri profesorski halji.

MARJAN BAUER

Novo mesto skozi stoletja

Staro mestno jedro krožne oblike s polmerom ok. 250 m leži na skalnatem apnenčevem pobočju. Obliva ga počasna Krka, ki teče tu v zaporednih okljukih. Med njimi je troje pomolov, najizrazitejši srednjem pomolu to mesto; druga dva zarašča reka, na zahodu Portovald, na jugu Ragov log, ki je delno posejen v prirodnem park in od 1955 povezan z levim bregom Krke po lesenih brvi, ki so jo dobili pripadniki JLA.

Polotok z mestnim jedrom najvišje dviga na Kapiteljskem hribu (202 m), ki se proti zahodu strmo spušča h Krki. Tu je nastal znameniti breg, ki daje mestu svojevrstno podobo. Najlepši pogled se odpre z vzhoda in zahoda in so ga pogosto upodobili slikarji, kot Jakac in Lamut. Skalnat breg Krke prehaja od Breproti zahodu v aluvialno teraso Loko, kjer je do l. 1950 bilo sejmišče. Zdaj so tu igranja za rokomet, odbojko in balinanje. Gladina Krke je pod Novim mestom pri jeziku ob nekdanjem mestu v nm 162 m. Jez je bil izločen iz higienskih razlogov zaradi kanalov, speljanih v reko. Na spodnji jez, kjer je do l. 1950 stala žaga, razpada.

Iz starega jedra se mesto razširja čisto širi ob vseh dohodnih cestah. Na severozahodu pripadajo naselja Bršljin, Selnica in Bučna vas, na jugozahodu Žabja vas, Gotna vas, jugu Kandija, Grm, Šmihel, Čerča vas in Drska. O Novem mestu se večkrat trdi, da je na sedmih gričih. Na levem bregu Krke sta to Kapiteljski in nekoliko višji Marof (200 m), kjer je med obema rečnima zrasla kolonija enonastaniških hiš, ki so si jih postavili stavbni zadrugi železničarji. V zadnjih letih je bilo za to mesto zgrajenih nekaj modernih stanovanjskih blokov (Mestni inje). Na desnem bregu Krke pa si sledijo vzpetine: Ragov log (218 m), Čerčev hrib (215 m) z novimi družinskimi hišami v spodnjem delu in njivami na vrhu, Recljev hrib (220 m) z Naseljem Majde in skoraj povsem pozidani Marof (215 m) in kot sedmi grič na vrhu, postaja Kandija močno razvijena vzpetina z družinskimi hišami in najvišjo točko na vrhu (224 m). Jugozahodno od nje razgrajujejo skupino novih stanovanjskih blokov. Široki breg mesta izpolnjujejo na zahodu Gorjanci, na jugu Loka, na jugozahodu Izrastki, na severu pa Trška gora in Vinji vrh, ki sta zasajena s sadnimi drevesi.

Krka, katere pretok silno razlikuje med 2 in 300 m³/sek., se razcepi v Težka voda v Kandiji in vinski potok ob prvem

okljuku reke. Tik ob njeni strugi je več kraških izvirov; med njimi je zelo močan izvir na desnem bregu ob Kandijem mostu.

Vremenska opazovanja datirajo od 1880. Meteorološka postaja je bila po vojni nekaj časa na Drski, nato na vzhodni strani Grma, sedaj pa se nahaja na vrhu Recljevega hriba. Zaradi prepletajočih se vplivov panonskega in gorskega podnebja zelo kolebajo popr. mesečne temperature in popr. letne padavine. Popr. letna temperatura znaša 9,6°, januarska -1,9°, julijska +19,5° C. Letna množina padavin je povprečno 1260 mm. Snežna odeja traja 20 do 110 dni v letu. Prevladuje sv., v. veter (burja) in jugozahodnik, ki ima pozimi večkrat značaj fena. Najbolj vetrovno je od februarja do aprila.

Industrija je postala po l. 1960 najvažnejša gospodarska panoga v Novem mestu. Osredotočena je v Bršljinu, Žabji vasi in ob Ločenski cesti. Zaposluje nad 11000 ljudi, ki prihajajo do 30 km daleč. Iz predvojnih tovarn Medic-Povh se je razvila tovarna perila Labod, ki ima nove prostore ob Ločenski cesti in zaposluje 639 ljudi, predrsem žena. Naslednica predvojne tekstilne tovarne je v Bršljinu Novoteks, ki izdeluje blago in oblake iz sintetičnih vlaken in zaposluje 1524 delavcev, pretežno žensk. V Bršljinu ima sedež l. 1947 ustanovljeno gradbeno podjetje Pionir, ki ima zaposlenih preko 4000 delavcev, od tega v novomeških obratih 1900 (mnogo je sezoncev, zlasti iz Bosne). Iz skromnega farmacevtskega laboratorija se je 1954 razvila v starem delu mesta tovarna zdravil „Krka“, ki si je postavila nove objekte ob Ločenski cesti. V svojo dejavnost je vključila tudi zdraviliški in rekreacijski turizem in zaposluje 3364 ljudi. Med Žabjo vasjo in Grmom se je iz l. 1954 ustanovljenega skromnega podjetja Motomontaža razvila tovarna motornih vozil IMV v največje podjetje na Dolenjskem. Zaposluje 5800 delavcev, od teh v novomeških obratih 4100. Proizvaja zlasti turistične avtomobilske prikolice, ki jih izvažajo v zahodno in severno Evropo. V Bršljinu je še obrat industrijskega podjetja Iskra, ki izdeluje usmernike, ter podjetje Kovinar, ki se je razvilo iz obrti. V Novem mestu je sedež l. 1948 ustanovljenega podjetja Kremen, ki ima obrate s pralnicami peska v Mokrem polju, na Mirni, v Krmelju ter v Ravnem in Globokem. Od l. 1957 obstaja v Kandiji tovarna električnih grelnikov Ela.

Obrt je raznotera. V družbeni lasti je 12 delavnic, zasebnih obrtnikov je preko 30. Uspešno se uveljavljajo zlasti ključavničarstvo, gradbeništvo ter servisi gospodinjstev in radijskih aparatov. Gostilne je 23, med njimi 9 gostiln, 4 restavracije, 6 bifejev ter dveje hotelov in kavnarn. Pred kratkim je začel obratovati novi del hotela Metropol poleg avtobusne postaje.

Trgovine so povečini na Glavnem trgu. Sejmšče je v Žabji vasi. Tržna dneva sta ponedeljek in petek. Vsak prvi ponedeljek v mesecu je živalski sejem. Pokrita tržnica je na Prešernovem trgu. Vrtnarstvo je skromno razvito. KZ Krka ima v mestu upravno poslopje in dve travlini, ki jih zelo obisku-

jejo okoliški kmetje, v Bršljinu je skladišče za umetna gnojila in obrat za pripravo močnih krmil; s kmeti vzdržuje razpredeno kooperacijo v gojenju perutnine, bekonoj in talet. V Novem mestu je sedež Gozdnega gospodarstva novomeške občine. Ob Portovem gozdiču poleg Krke je drevesnica. Gozd v Portovaldu in Ragovem logu je večinoma last okoliških kmetov. Mnogo meščanov ima vinograde v Trški gori, Sraški gori in Grčevju. Vodovod je napeljan od močnih kraških izvirov Težke vode pod Stopičami in novi vodovod iz izvira v Družinski vasi, ki bo zadostil vedno večjim potrebam po pitni vodi. V Ločni je zgrajena velika čistilna naprava za odpadno vodo kanalizacije na levem bregu Krke.

V Kandiji se je razvil bolniški center za vso Dolenjsko. L. 1894 so se v Kandiji naselili usmiljeni bratje in sezidali moško bolnico; zdaj je tu interni oddelki. L. 1908 je bila na drugi strani Krke zgrajena ženska bolnišnica s porodnišnico. Po drugi vojni je bil tu tudi kirurški oddelki. L. 1963 so nekdanji Šukijetov grad Kamen v Kandiji s prizidavo novega trakta preuredili v oddelki za pljučno tuberkulozo. Na levem bregu je zdaj porodnišnica, oddelki za rehabilitacijo pa je v l. 1960 zgrajenem poslopiju, kjer je tudi otorinolaringološki oddelki. L. 1965 je bilo v Kandiji zgrajeno poslopje za kirurški oddelki, ki so mu 1970 dozidali še poslopje za očesni oddelki, za nevrologijo, transfuzijsko postajo in patologijo. V zidavi je sedaj še centralna kuhinja za vse bolniške objekte in nov zdravstveni dom. S tem se dokončuje izgradnja velikega zdravstvenega centra za vso Dolenjsko.

Šolstvo ima staro tradicijo. Deška osnovna šola je bila ustanovljena 1778, dekliška osnovna šola 1816. 1929 je bilo zgrajeno novo poslopje ob sedanji Cesti herojev, ki je bilo ob napadu Nemčije na Jugoslavijo aprila 1941 močno poškodovano. V po vojni obnovljenem poslopiju je poleg osnovne šole gostovalo več drugih šol. Sedaj se v popolnoma prenovljenem poslopiju nahaja osnovna šola „Katja Rupena“ z uvedeno celodnevno šolo za učence do 4. razreda. Tu gostuje še vedno glasbena šola. Za šolo je bila 1976 zgrajena nova športna dvorana, ki omogoča velika športna tekmovanja. L. 1970 sta bili zgrajeni novi osnovni

povečana pa je bila osnovna šola v Šmihelu. V gradnji je novo poslopje za pomožno šolo v Šmihelu. Gizrnazija je bila ustanovljena 1746 in so jo do 1870 vodili frančiškani, ko je prešla pod svetno upravo; do zgraditve novega šolskega po-

slopja l. 1912 je bila v stavbi kraj frančiškanskega samostana, kjer se sedaj nahaja zdravstveni dom. L. 1866 je bila s Slapa v Vipavski dolini prenesena na Grm dvorazredna sedljarska in vinarska šola, ki se je kasneje razširila tudi v živinorejsko. Po osvoboditvi je postala štirirazredna srednja kmetijska šola. V načrtu je njena preselitev na Bajnof pod Trško goro.

Ostale šole datirajo iz povojne dobe. Srednja ekonomska šola deluje od 1945 in srednja zdravstvena šola od 1963, obe v novem poslopiju ob Ločenski cesti. Poklicna kovinarska in avtomehanična šola imata svoje prostore v poslopiju ob Ločenski cesti od 1959. V tem poslopiju gostuje tudi Zavod za izobraževanje kadrov. Šolski center za gostinstvo ima svoje prostore v prenovljeni zgradbi sredi mesta.

Po bogastvu in številu najdb spada Novo mesto med pomembna arheološka najdišča v Sloveniji. Najdbe pričajo, da je bilo to območje naseljeno ne pritrano od konca bronaste dobe do pozne antike. Utrjeni prazgodovinski naselbina je stala na prirodno oblikovani terasi nad današnjim mestnim jedrom na Marofu. Najstarejši grobovi so bili najdeni v Bršljinu. Ne koliko mlajši so žarni grobovi na Mestnih njivah. V območju poslopja občinske skupščine in dela Ljubljanske ceste je bilo večja nekropola poznolatenjskih žganih grobov, ob njih pa grobovi iz rimske dobe. Vsekako največja nekropola pa je bila na desnem bregu Krke v Kandiji (Znančeve njive). Tu so spravili izkopavanja na dan vrsto pomembnih predmetov. Arheološke izkopanine iz povojne dobe hrani Dolenjski muzej; Starejši najdbe so v Narodnem muzeju v Ljubljani in Prirodoslovnem muzeju na Dunaju.

Novo mesto je nastalo kot meščanska naselbina iz političnih, strateških in prometnih razlogov ob Krki pod Kapiteljskim hribom, znanem pod imenom Gradec. Ta je pripadala stiskemu samostanu, ki ga je odstopil v zameno za posestvi

drugič Habsburžanom. Ti so namreč skušali preko slovenske zemlje prodrati do morja. Tako je habsburški vojvoda Rudolf IV. ustanovil 1365 Novo mesto. Kraj se je imenoval po svojem ustanovitelju Rudolfswert, a že v začetku 15. stol. se omenja tudi Neustadt-Novomesto. Mnoge trgovske svoboščine, kot pravica svobodnega trgovanja in štirje glavni letni sejmi, so dali mestu trdno gospodarsko podlago. Ker je moral ves promet s Kranjske na Hrvaško in k morju tod skozi, je postalo mesto trgovsko-prometno središče Dolenjske. Zato so se ob glavni cesti začeli naseljevati trgovci in obrtniki. Nastal je Glavni trg, ki je obsegal dva dela: v zgornjem, širšem delu so stale hiše z arkadami, ki so bile last imovitejših meščanov-trgovcev, v spodnjem, ozjem delu pa manjše hiše brez arkad. S trga so držale redke ozke ulice v stransko vzporedne ulice, kjer so stale skromne in povečini lesene hiše. Zato so bili pogosti požari in so čisto pogoreli celi mestni deli. Ob Krki so se naselili obrtniki, in sicer mlinarji, usnarji, barvarji, mesarji, kovači, in kolarji zlasti tam, kjer so kmetje puščali konje in vozove.

Mesto je obdajalo močno obzidje z visokimi stolpi. Vstop je bil le skozi Gorenja ali Ljubljanska vrata in skozi Dolenja ali Karlovska vrata, ki so bila na nasprotnem koncu mesta. Čez Krko je najprej prevažal brod, v začetku 17. stol. je bil zgrajen lesen most, ki je stal okoli 60 m višje od sedanjega. Zlata doba mestnega razvoja je trajala do 2. pol. 16. stol., ko je bil 1579 ustanovljen Karlovac, ki mu je odvzel pomembnost vojaškega oporišča in postopno tudi zmanjšal gospodarsko veljavo. V 2. polovici 18. stol. so začeli rušiti mestno obzidje. L. 1892 je stekla do tod dolenjska železnica, dalje v Belo krajino pa 1914, tik pred prvo svetovno vojno. L. 1899 so zgradili sedanji železni most čez Krko. Popolnoma obnovljeni most je bil po letošnji večmesečni zaporu spet izročen prometu.

V Novem mestu je bila julija 1920 ustanovljena krajevna politična organizacija Komunistične partije, ki pa je delovala le do obznane. Po l. 1934 je delavsko gibanje ponovno oživel. S prihodom Vinka Kristana kot instruktora CK KPS in prenosom okrožnega komiteja iz Dol. Toplice v Novo mesto je življenje Partije v območju Novega mesta postajalo vse močnejše.

Po razsulu stare jugoslovanske vojske je bil v začetku junija 1941 formiran tričlanski Vojni komite, ki je organiziral zbiranje in hranjenje odvržene orožja razpadle vojske ter pripravil oboroženi odpor. Po ustanovitvi OF je Novo mesto postalo središče organizacije OF na Dolenjskem. Posle sekretarja okrožnega komiteja je prevzel Dušan Jereb—Štefan. 29. 10. 1941 je bila na Brezovi rebri pri Frati formirana Novo-meška partizanska četa, ki je nekaj dni kasneje sodelovala pri napadu na nemško postojanko na Bučki. Pred pomladansko ofenzivo proti osvobojenemu ozemlju so Italijani obdali Novo mesto skupaj z Briljinom in Šmihelom z bodočo žico in postavili številne poljske utrdbe. Veliko prebivalstva so odgnali v koncentracijska taborišča. Po kapitulaciji Italije 1943 je Novo mesto zaživelo v šesttedenski svobodi, ki jo je dvakrat motilo hudo borbno bardi-manje nemških letal 14. septembra in 3. oktobra. Ko so 21. oktobra Nemci vdrl v mesto, so odgnali mnogo ljudi v internacijo, obešali javno talce ter ustanovili močno domobransko postojanko. Zavezniška in partizanska letala so zato večkrat obstreljevala in bombardirala sovražnikove postojanke. Med zadnjo vojno je bilo porušenih skoraj petino vseh hiš. Najbolj sta bila prizadeta Glavni in Prešernov trg in okolica Križatije. 8. maja 1945 so v mesto vkorakale partizanske enote in označile svobodo.

Po osvoboditvi so bile kmalu odstranjene ruševine. L. 1946 je bila obnovljena belokranjska železnica, ki je bila po kapitulaciji Italije popolnoma razdejana. 1952 je bil urejen prostor okoli Vrat s spominsko avlo padlim.

Pred avlo stojita doprsna kipa Borisa Kidriča in Staneta Rozmana. Pri vходу v mesto stoji ob Študijski knjižnici na visokem podstavku kip Talca, delo akad. kiparja Jakoba Savindka. Nasproti Študijske knjižnice stoji delo istega kiparja, močan bronasti kip moža — Osvoboditelja.

Povojni razvoj Novega mesta lahko delimo v dve obdobji. Prvo je trajalo nekako do l. 1960. V tem času je mnogo delovne sile odhajalo iz okolice Novega mesta v Ljubljano in v tujino. Novo mesto samo je le počasi naraščalo. Za drugo obdobje po l. 1960 pa je značilen silen razmah industrije, ki je zaposlila vso odvečno delovno silo iz bližnje in daljne okolice ter privablja delavce tudi iz Hrvaške in Bosne. Na zunanje se to kaže v izredni gradbeni dejavnosti. Okrog starega mestnega jedra rastejo številna nova

stanovanjska naselja, deloma kot skupine stanovanjskih blokov (Mestne njive, Naselje Majde Šilc, naselje Nad mlino, skupina stanov. blokov na Drskih), deloma kot naselja družinskih hišic (Zabja vas, Čegelnica, Grm, Bučna vas, Regerda vas, Drska). Zgrajen je bil impozanten Dom JLA nad Loko. Poleg njega stoji že pred leti zgrajeno poštno poslopje. Nova zgradba hotela Metropol učinkovito zapolnjuje prostor pod Kapitljem. Hipermoderno poslopje Ljubljanske banke bo bolje vključeno v okolje, ko bo dokončana adaptacija nekdanjega upravnega poslopja JLA.

Prenovljen Glavni trg bo zaživel v vsej svoji arhitektonski lepoti, ko bodo s trga odstranjeni parkirni prostori za avtomobile.

MARJAN DOBOVŠEK

Priloga 4: Časopisni članek. Življenje je kot partija šaha, 1987.

In kaj je življenje, če ne nerazvozlana partija šaha. Tudi zgodovina narodov je taka. Profesor je imel prilično dobro pogledati na to šahovnico zgodovine. Vanjo je vstopil v začetku stoletja v številni družini v ljubljanskem predmestju. Odločilno potezo zanj je napravil pozneje slovit inž. Bloudek, ki ga je navdušil za atletiko pri ljubljanskem klubu Ilirija. Kot študent in športnik je večkrat potoval in bival tudi v predvojni Nemčiji, in se srečeval s tamkajšnjimi vrstniki. Videl je tudi, kako je to pomembno evropsko državo počasi pričela prikrivati senca nacizma, dokler je ni privedla v odločilen spopad s svetom in v neizogiben propad. Ker se pri nas v zadnjem času tako lahko miselno lepilo fašistične in nacistične etikete levo in desno, prosim profesorja, najpove nekaj vtisov iz duha tistega časa. Malo za poduk, malo v premislek.

»Ko sva s kolegom prvič prišla v Berlin, bilo je to leta 1928, nacizem še ni bil na oblasti, vendar se ga je dalo že malo slutiti. Med velikim delom nemške intelektualne mladine je bilo po prvi svetovni vojni celo čutili močan antimilitarizem, med delavstvom pa je bilo močno socialistično in komunistično gibanje. Pray strah pred njim je verjetno pripeljal nemško buržoazijo in industrijske magnate do tega, da so pričeli sodelovati z nacionalsocializmom. Ta je grobo izkoristil nezaposlene delavce in tako zvani lumpenproletariat za svoje namene. Njegova zunanja podoba je bila omalovaževanje in eliminiranje drugače mislečih, vojaška vzgoja in disciplina, uniformiranost ter skoraj neverjetna sposobnost za organizacijo. Ta pa je lahko zopet uspevala v popolni negaciji človeka, osebnosti. S kolegom sva kaj kmalu občutila tudi tedaj še prikrito sovraštvo do Slovanov. Skupaj z nemškimi študenti sva treni-

rala za atletske miting v Amsterdamu, pa sva s družbi kaj kmalu postala nezaželeni. Dovolili so sodelovati nekaterim drugim atletom iz Litve in Estonije. Zanimivo je tudi, kako je preko masovne psihoze nacistični način mišljenja prodiral tudi v kroge, ki so se mu sprva posmehovali in ga obsojali. Znanec, nemški intelektualca, je že v začetku tridesetih let za Hitlerja rekel: 'Ta človek nas bo spravil v propast!' Po nemškem vstopu v Avstrijo konec tridesetih let pa se je začel tem strinjati. Nacisti so imeli zelo prefinjene metode spodbujanja nizkih nagonov pri svojih pripadnikih. Gradili so sprva na za naše pojme dokaj nedolžnih šalah in šikaniranih posameznikov, to pa je po dolgotrajnem ponavljanju in stopnjevanju pripeljalo do prave neobčutljivosti za neugodje in bolečino drugih. Tako so serbovali krvniki, eksekutorji in morilci. Nekaj podobnega sem že prej opazil pri naših orjunaših.

Marjan Dobovšek je bil v Berlinu tudi leta 1930, ko je bil nacizem že v popolnem razcvetu. Takrat kot poročevalec za Slovence z berlinske olimpijade. Videl je Owensov olimpijski rekord v atletiki v daljino, ki je Hitlerja tako razkačilo, da je velikemu športniku obrnil hrbet. Nacizem je gledal na velikih in množičnih manifestacijah, na mlado človeku. Sposoben je bil stadion v pol ure napolniti z dvema milijonoma ljudi, ni pa mogel prenesti dosežka upornega in športnega človeka, kot je bil Owens. Že to je kazalo na njegov vtič znanosti.

Tako se je profesor Dobovšek takrat učil zgodovine, znanje pa potem vestno in zavzelo prenašal na generacije novomeških gimnazijcev. Življenje je pač kot partija šaha: polja so črna in bela in take so tudi figure na njej.

TONE JAKŠE

Priznanja in nagrade Novega mesta

Dobitniki: Janko Jarc, Marjan Dobovšek, Aute Lampe, Jože Gazvoda, Društvo invalidov Novo mesto, dr. Alojz Boh, Marija Gabrijelečič, Milica Jakopin in mag. Elizabeta Rustja

NOVO MESTO - Na slavnostni seji skupščine občine Novo mesto - bila je v četrtek, 23. decembra, v sejni sobi hotela Metropol - so podelili letošnja občinska priznanja in nagrade.

Na slovesnosti, ki so se je udeležili tudi nekateri nagrajenci iz prejšnjih

TRDINOVA NAGRADA - V četrtek, 23. decembra, so na slavnostni seji občinske skupščine podelili letošnja občinska priznanja in nagrade. Trdinovo nagrado sta dobila dr. Alojz Boh in prof. Marija Gabrijelečič (na sliki). (Foto: A. B.)

let, je spregovoril župan Franci Koncilijski, ki se je, potem ko se je dotaknil preteklih in sedanjih časov žitja in bitja v naši občini in v samostojni domovini Sloveniji, obrnil na nagrajence in dobitnike priznanj: "Vaak na svojem področju ste z delom, znanjem in pripadnostjo veliko prispevali za dobro ime in razvoj novomeške občine. Veseli smo, da z vsem žitjem še vedno pripadate Novemu mestu, cenimo vaše delo, znanje in ljubezen do našega mesta."

Častna občana sta postala prof. Janko Jarc in prof. Marjan Dobovšek. Prof. Jarc so za častnega občana proglasili za ustvarjalno življenjsko delo na kulturnem, znanstvenem in publicističnem področju, prof. Dobovška pa za njegov bogati prispevek k vzgoji številnih mladih generacij.

Plaketo Novega mesta so dobili:

Aute Lampe iz nemškega mesta Langenhagen za prispevek k razvoju partnerskih in prijateljskih vezi med Langenhagom in Novim mestom; Jože Gazvoda za dolgoletno požrtvovalno in uspešno vodenje krajevne skupnosti Podgrad in Društvo invalidov Novo mesto za uspehe pri delu z invalidi.

Predsednik izvršni sveta Boštjan Kovačič pa je podelil letošnje nagrade. Trdinovo nagrado sta dobila prim. dr. Alojz Boh za uspešno delo na področju zdravstva otrok na Dolenjskem in prof. Marija Gabrijelečič za uspešno vzgojno in izobraževalno delo z učenci, starši in učitelji, še posebej na področju učenja z miselnimi vzorci.

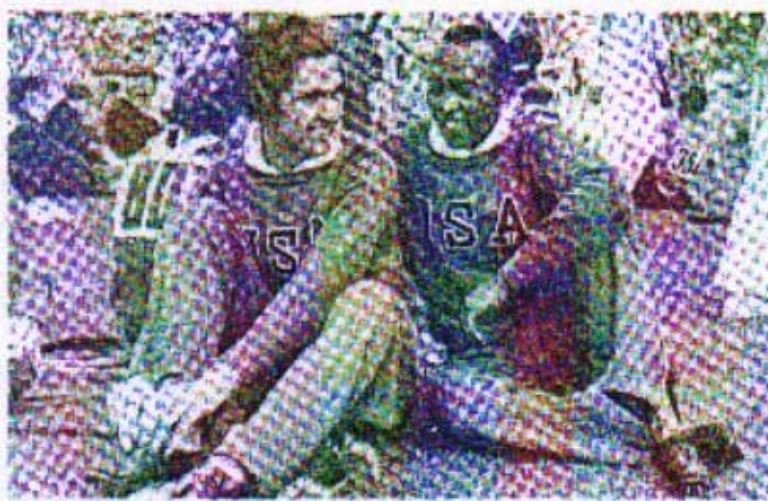
Nagrado občine Novo mesto za leto 1993 pa sta dobili Milica Jakopin za dolgo nesebično delo na humanitarnem in socialnem področju in mag. Elizabeta Rustja za delo na področju razvoja in raziskav v farmaciji ter za uveljavljanje gospodarstva občine.

A. B.

SPOMINI NA OLIMPIJSKE IGRE V BERLINU

Igre v senci kljukastega križa

Jesse Owens pri startu teka na 200 m in med počitkom s kolegico iz ameriške ekipe Helen Stephens, dobitnico zlate medalje.

Prihodnji teden se bodo začele olimpijske igre v ameriškem mestu Atlanta, največji športni in spektakelski dogodek tega leta, ki ga bo neposredno ali prek televizijskih ekranov spremljalo milijone in milijone ljudi. Kakšne so bile olimpijske igre pred šestdesetimi leti, se še dobro spominja prof. Marjan Dobovšek, ki je kot novinar časopisa Slovenec spremljal olimpijske igre v Berlinu leta 1936.

V Berlin sem prišel nekaj dni pred začetkom iger. Dan pred otvoritvijo, to je zadnjega julija, sem se pridružil skupini novinarjev, ki je imela nalogo, da sprmelja tekmovanja v lahki atletiki in v plavanju. Sprejel nas je

zastopnik nemške novinarske službe in nas vodil po olimpijski vasi, kjer so bili nastanjeni tekmovalci. Vodili so nas tudi po kuhinjah, kjer so s posebnim poudarkom povedali, da imajo atleti iz različnih dežel tako kuhinjo,

kot so nanjo navajeni doma. Šli smo od kuhinje do kuhinje in pokušali hrano. V spominu mi je ostala italijanska kuhinja, kjer so novinarjem ponujali črno, zelo močno vino. Tisti, ki so popili več kozarcev, pa po obisku niso več hodili naravnost.

Naslednji dan je prišel k meni slovenski novinar Skodlar, ki je poročal za Jutro. Udeležil se je sprejema olimpijskega ognja, ki so ga prinesli najprej v velik park, kjer je bila zbrana nemška mladina. Tam je govoril glavni nemški propagandist Goebels. Skodlar ga je v svojem časopisnem poročilu označil kot velikega demagoga, medtem ko so ga drugi novinarji hvalili, češ da ljudi očara s svojimi izjavami. Ponudil mi je svojo karto za novinarsko ložo za večerno otvoritev iger, ker je bil sam zvečer zadržan.

Oljčna vejica Hitlerju

Ob štirih popoldne je bil prihod tekmovalnih ekip na stadion, prisega tekmovalcev in na koncu uradna otvoritev iger. Ceremonija je trajala dve uri. Ko je točno ob štirih prišel Hitler v svojo ložo, se je pokazalo, kako so bili Nemci zdresirani. Vse roke so se kot ena dvignile v pozdrav. V sprevedu športnikov so kot prvi korakali Grki. Na čelu je hodil v narodni noši Spyridon Loues, ki je zmagal v maratonu na prvih igrah v Atenah.

V roki je nosil oljčno vejico iz Olimpije, ki jo je kasneje izročil Hitlerju. Zadnja je šla nemška ekipa, ki je seveda pobrala največ aplavza. Med drugimi je bila v sprevedu tudi jugoslovanska ekipa. Mislim, da je zastavo nosil Milan Stepišnik, ki so ga kasneje, po vojni, likvidirali v dachauskih procesih. Nastopal je v metu kladiva.

Ko so bili vsi zbrani, je Hitler otvoril igre. Eden od zmagovalcev s prejšnjih olimpijskih iger v Los Angelesu je v imenu vseh športnikov prisegel, da se bodo pošteno borili. Iz kletk so spustili nekaj sto golobov pismoč, ki so v jati zakrožili nad stadionom in odleteli s sporočilom, da so se začele olimpijske igre. Skozi vhod so prinesli olimpijsko zastavo in jo ob zvokih olimpijske himne počasi dvignili na drog. Istočasno je pritekel zadnji nosilec olimpijskega ognja in z baklo prižgal olimpijski ogenj pri vhodu. Tako se je uvodna prireditev končala. Zvečer ob osmih je bila nova predstava z rajanjem deklic, ki so potem posele na travo in napravile okvir, v katerem je v soju reflektorjev zaplesala Paluka, ena najbolj znanih balerin. Prireditev so zaključili z Beethovnov Odo radosti.

Sedel sem na Škodlarjevem sedelu. Kmalu po začetku predstave sta pristopila varnostnika v civilu in zahtevala dokumente. Vprašala sta me, če sem Škodlar. Razložil sem jima, da ne, da pa imam njegovo vstopnico. Pustila sta me pri miru. Pripetljaj je pokazal, da so bili Nemci že obveščeni, da Škodlar ne poroča najlepše o olimpijskih igrah in o Goebelsu.

Owensu štiri zlate

Drugi dan so se začela tekmovanja. Izredno je izstopal ameriški atlet Jesse Owens. Imel je zelo lepo postavo in je bil tudi izredno prijazen. Mladina je kar skakala okoli njega. Dobil je štiri zlate kolajne, prvo v teku na sto metrov z novim olimpijskim rekordom 10,3 s, na dvesto metrov je tekel pod 21 s. Pri skoku v daljavo je bilo najbolj napeto. Nemški atlet Long je dosegel enako daljavo kot Owens, 778 cm. Imela sta na razpolago še zadnji, šesti skok. Prvi je skočil Long, vendar ni izboljšal rezultata. Na vrsti je bil Owens. Šel je na začetek zaletišča, pa se je obrnil in šel še 15 metrov nazaj, da si je podaljšal zalet. Vsi smo napeto čakali. Pogledal sem na uro - imel je le eno minuto časa za koncentracijo. Minilo je že

pol minute, on pa je še vedno stal pri miru. Ko se je začelo zadnjih pet sekund, se je pognal kot blisk, tekel vedno hitreje, se odrinil, poletel po zraku in pristal naprej od zastavic, ki so označevale olimpijski rekord. Vrglo ga je naprej da je napravil kozolec. Nemški sodniki so kazali, da je naredil prestop, ker se je nekaj miške sesulo z odzivne deske, drugi sodniki so jih komaj prepričali, da se lepo vidi, da se je odrinil dva centimetra pred črto. Skok je bil priznan. Danes že tudi Slovenci dosegajo take daljave, takrat pa je bil skok 806 cm nekaj nezasišane. Hitler se je po tem skoku takoj dvignil in zapustil svojo ložo, da mu ni bilo treba kot po navadi čestitati zmagovalcu. Ni hotel stisniti roke črncu. Četrto medaljo je Owens dobil pri štafetnem teku 4x100 m. Začel je tek in takoj priboril svoji ekipi nekaj metrov prednosti. Američani so z lahkoto zmagali in prvič v zgodovini tekli pod 40 s.

Izredno zanimiv je bil tek na 1.500 m. Bilo je veliko favoritov iz Evrope in Amerike, zmagal pa je tekač iz Nove Zelandije mali Lovelock. Drobnji tekač ni napravil nobenega posebnega vtisa. Po startu so se menjavali v vodstvu različni tekači. V zadnjem krogu je Lovelock povečal hitrost, prehitel vse druge in zmagal z novim olimpijskim rekordom 3:47. Ko sem ga gledal, sem se spomnil na Fiza Nurmija, ki je na olimpiadi v Parizu v enem dnevu osvojil zlato v tekih na 1.500 m in 5.000 m. Najprej je zmagal v predteku na 1.500 m, nato pa še v finalu na isti progi. Medtem ko se spravljal k zavesti njegovega najhujšega konkurenta, ki je na cilju ob naporov omedlel, je Nurmi zmagal še na 5.000 m.

V Berlinu so tretjič nastopile tudi ženske, prej so na olimpijskih igrah sodelovali le moški. Nemci so računali na zlato kolajno v štafeti 4x100 m. Imeli so zelo dobre tekačice. Ko je predzadnja tekačica predajala palico zadnji, je padla palica na tla in Nemke so bile ob zlato.

V metu kopja so bili favoriti Finci, vendar je zmagal Nemec Stoeck z metom 71 m 84 cm. Druglo sta suila preko 16 m le dva tekmovalca: zmagovalca Voellke iz Nemčije in Finca Baerlund. V plavanju so bili najhujši konkurenti Amerikanci in Japonci. Na 100 m je presenetil Madžar Csik.

Zmagal za okupatorja

Igre si je večkrat ogledal tudi Hitler. S svojimi varnostniki je sedel kar med drugimi ljudmi na tribuni. Nekeč je nastalo okoli njega prerivanje in opazil sem, da so odpeljali neko žensko. Potem sem zvedel, da je neka Američanka stopila do Hitlerja, mu ponudila sliko v podpis in ga nato še navdušeno objela. Takoj so nastopili varnostniki in predrznico odstranili.

Na tekmovanju v orodni telovadbi me ni bilo, ker je od tati poročal Kermavner. 38-letni Stukelj je na krogih za las izgubil zlato, premagal ga je češki tekmovalac Hudec.

Eden najbolj dramatičnih prizorov na atletskih tekmovanjih je bil pri maratonu. Vsi so napeto pričakovali, kdo bo prvi pritekel na stadion. Po dveh urah in 20 minutah se je začelo pri Maratonskih vratih - vhodu na stadion - nekaj dogajati. Prvi je pritekel na stadion atlet Son. Cilj je dosegel z zadnjimi atomi moči. Po narodnosti je bil Son Korejec, ker pa so njegovo deželo okupirali Japonci, je moral teči za okupatorja. Ko je stal na zmagovalnem odru in poslušal japonsko himno, so mu tekle solze.

Pri metu diska je zmagal Amerikanec Carpenter z novim olimpijskim rekordom 50 m 48 cm. Naš sedanjí metalec diska Prime bi bil s svojimi 62 m fenomen za tiste čase.

Pri skoku s palico so takrat uporabljali bambusove palice. Tekmovanje je trajalo pozno v noč. Zmagal je nek Američan, ki je preskočil 4 m 30 cm, kar danes ne pomeni nič.

Zanimiv je bil troskok. Zmagal je Japonec Tajima. Skočil je točno 16 m, kar je bil za tiste čase izreden dosežek.

Če na kratko povzamem rezultate v atletiki, lahko rečem, da ni bilo od takrat do danes velikega napredka v teku na kratke proge, da so ženske komaj začele z nastopami in da je danes pri njih večji napredek kot pri moških. Boljše rezultate dosegajo danes metalci in skakalci. Se bo vse kdaj ustavilo?

Kakšni so bili splošni vtisi z olimpijskih iger? Udeleženec iz tujine je močno čutil, kako je prebivalstvo pod silnim pritiskom vodstva. Pri zaključku večerne predstave, ko so igrali Odo radosti, so hoteli prikazati svetlobnimi efekti - snopi reflektorjev so se združili nad stadionom - enotnost celega sveta. Ta simbolika je bila lažna, saj so tri leta pozneje nemške tankovske divizije napadle Poljsko in začela se je druga svetovna vojna.

MARIAN DOBOVŠEK

Marjan Dobovšek

Profesorja Marjana Dobovška ni več. Poslovil se je na pragu Štukljevih let, v 97. letu starosti. Bil je profesor v najbolj plemenitem pomenu besede. Številni dijaki novomeške gimnazije se spominjajo njegovega, za tiste čase nekoliko nenavadnega pouka; ni jih učil le zgodovine in zemljepisa, učil jih je življenja, pritegnil jih je z zanimivimi zgodbami, do petice so lahko prišli tudi na drug način in ne le z na pamet naučeno snovjo. Nezadostne ocene skorajda ni poznal, saj je v dijaku vedno znal najti nekaj, v čemer je bil dober.

Marjan Dobovšek je bil rojen, kot je znal sam povedati, petega dne, šestega meseca, sedmega leta prejšnjega stoletja v Ljubljani kot drugi izmed petih otrok. Odnášal je ob Grubarjevem prekopu. Njegov oče je bil muzejski preparator, eden prvih slovenskih fotografov in lastnik ene najbogatejših zbirk metuljev pri nas. Profesorja Dobovška je že v mladih letih pritegnil šport, bolj kot telovadne vaje, kakršnih so se učili pri Sokolu, ga je zanimala lahka atletika, še posebej je bil dober v metu diska, v katerem je bil drugi v državi, zalučal

ga je prak 40 m in za svetovnim rekordom zaostal manj kot 10 metrov, na kar je bil zelo ponosen. Vadij je pri Orlih, kjer so postali pozorni na njegovo spretnost pri vzgoji mladih in mu ponudili štipendijo na visoki šoli za telesno kulturo v Berlinu, kjer je ostal le tri semestre, a mu je pridobljeno znanje prišlo še kako prav v njegovi prvi službi na novomeški gimnaziji, kjer je poleg zemljepisa in zgodovine en razred poučeval tudi telovadbo.

V življenju se je lotil številnih izzivov. Celó z novinarsko obrtjo se je spoprijel, ko je leta 1936 za Slovenca poročal z atletskih tekmovanj na olimpijskih igrah v Berlinu. Zelo rad je imel naravo, kamor je popeljal številne rodove novomeških tabornikov, jih z domiselnimi igrami uvajal v spretnosti preživetja na prostem ter jih s svojimi zgledom učil poštenja in iskrenega tovarštva.

Nepozabna je njegova koreografija Schubertovega Turškega marša, in sicer tako v gimnazijski izvedbi, s katero so nastopili v ljubljanski operi, kot v taborniški, ko je slikoviti ples janičarjev ob tabornem ognju na zletu na Ostrožnem navdušil večtisočgla-vo mlado občinstvo.

Do visoke starosti je vzorno skrbel za svojo kondicijo. Vsako vajo, ki jo je naredil, je znal podrobno razložiti, za kaj je dobra. Številni Novomeščani se ga spominjajo po njegovem kolesu, saj nikamor ni šel peš, z avtom pa le redko. Še pri devetdesetih letih je rad sedel nanj, a v Smihelu, kjer je v domu starejših občanov preživil zadnja leta, je bilo preveč vzpetin in promet je postal zanj pregost. Zato pa se je posvetil knjigam in šahu. Profesor Dobovšek se je od nas poslovil tibo, skoraj neopazno, kot da ne bi odšel, za sabo pa je v srcih Novomeščanov pustil neizbrisno sled.

IGOR VIDMAR